

John Heaton & Judy Groves

Ο ΒΙΤΥΚΕΝΣΤΑΪΝ

Μ Ε Ε Ι Κ Ο Ν Ε Σ

Μετάφραση:
Γιώργος & Κυριάκος Κεντρωτής

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ
ΑΘΗΝΑ 1997

Τίτλος πρωτοτύπου:
Wittgenstein
FOR BEGINNERS
John Heaton and Judy Groves
Copyright© 1994
Text: John Heaton, Illustrations: Judy Groves

John Heaton and Judy Groves
Ο Βιτγκενστάιν
Μ Ε Ε Ι Κ Ο Ν Ε Σ
Copyright© 1997 για την ελληνική γλώσσα:
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΑΥΛΟΣ
Βαλτετσίου 10 & Ιπποκράτους, Αθήνα 106 80
Τηλ.: (01) 3631169, Fax: (01) 3617473,
e-mail: diavlos@otenet.gr

[http:// www.otenet.gr/diavlos](http://www.otenet.gr/diavlos)

ISBN 960-531-04-4

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Γιώργος & Κυριάκος Κεντρωτής
ΜΑΚΕΤΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Μιρέλλα Ορφανίδου
ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ: Γ. Κεντρωτής, Π. Κεραμιδά
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Μιρέλλα Ορφανίδου
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Κώστας Πλέτσας - Ζωή Κάρδαρη
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Δημήτρης Βουρδαμής

Η αναπαραγωγή αποσπασμάτων του παρόντος βιβλίου με οποιοδήποτε μέσο (φωτοτυπία, μικροφίλμ ή άλλη μηχανική ή ηλεκτρονική μέθοδο), επιτρέπεται χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη ή του συγγραφέα με την προϋπόθεση ότι θα αναφέρεται η «πηγή» και ότι δεν θα εντάσσεται στο πλαίσιο των διατάξεων του Ν.2121/93 για κλοπή πνευματικής ιδιοκτησίας.

Δεν υπάρχει
πιο δύσκολο
πράγμα από
το να μην
εξαπατάς
τον ίδιο
σου τον
εαυτό.

Στο βιβλίο μου
κατάφερα να βάλω
το καθετί στη
σωστή του βάση,
αποφεύγοντας να
μιλήσω γι' αυτό.

Ο Λουδοβίκος Ιωσήφ Ιωάννης Βιτγκενστάιν γεννήθηκε στις 26 Απριλίου 1889. Ήταν το όγδοο και τελευταίο παιδί μιας από τις πλουσιότερες οικογένειες της Βιέννης των Αψβούργων. Ο πατέρας του Κάρολος (1847-1913) ήταν εβραϊκής καταγωγής (ο πατέρας του Καρόλου είχε ασπασθεί τον προτεσταντισμό). Η μητέρα του Λεοπολδίνη Κάλμους (1850-1926), ευρύτερα γνωστή ως "Πόλντυ", ήταν καθολική. Ο Λουδοβίκος βαπτίστηκε κατά τους κανόνες του καθολικού δόγματος.

Ο πάμπλουτος πατέρας του, ηγετική φυσιογνωμία στο χώρο της βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβος, ήταν γνωστός ως ο “Κάρνεγκι της Αυστρίας”. Η οικογένειά του ζούσε αριστοκρατικά. Το σπίτι τους στη Βιέννη, επί της τότε Αλεεγκάσε και σήμερα Αργκεντινεργκάσε, ήταν γνωστό ως Μέγαρο Βιτγκενσotάιν. Επί πλέον διέθεταν σπίτι στα προάστεια της Βιέννης και μεγάλο αγρόκτημα στην εξοχή.

Η οικογένεια Βιτγκενστάιν βρισκόταν στο κέντρο της πολιτιστικής ζωής της Βιέννης των τελών του 19ου αιώνα.

Ο Λουδοβίκος μεγάλωσε σ' ένα περιβάλλον γεμάτο μουσική. Στο σπίτι των παιδικών του χρόνων υπήρχαν επτά πιάνο με ουρά. Ο Μπραμς και ο Μάλερ συμμετείχαν συχνότατα στις μουσικές βραδιές που διοργάνωνε η οικογένεια Βιτγκενστάιν, ο δε νεαρός Πάμπλο Καζάλς έπαιξε όχι και λίγες φορές εκεί βιολοντσέλλο. Ένας από τους αδελφούς του Λουδοβίκου αναδείχθηκε σε πολύ γνωστό πιανίστα. Ο πάτερ φαμίλιας Κάρολος, ευθύς μόλις αποσύρθηκε από τη βιομηχανία του, έγινε μαικήνας των εικαστικών τεχνών. Βοηθούμενος από μια του κόρη, η οποία σημειωτέον υπήρξε και ταλαντούχα ζωγράφος, συνέλεγε έργα του Κλιμτ, του Σήλε, του Κοκόσκα και του Ροντέν.

Ο Λουδοβίκος, όπως άλλωστε κι όλα τ' αδέρφια του, εκπαιδεύτηκε κατ' οίκον με παιδαγωγούς και γκουβερνάντες. Ήταν ήσυχος και υπάκουος, διέθετε δε σπουδαίο πρακτικό ταλέντο.

Δεν στέλνω τα παιδιά μου σε σχολεία, όπου θα πάρουν όλες τις κακές πνευματικές συνήθειες των αυστριακών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Όλα μας τα παιδιά φαίνονται τόσο προικισμένα – εκτός από το φουκαρά το Λουδοβίκο!

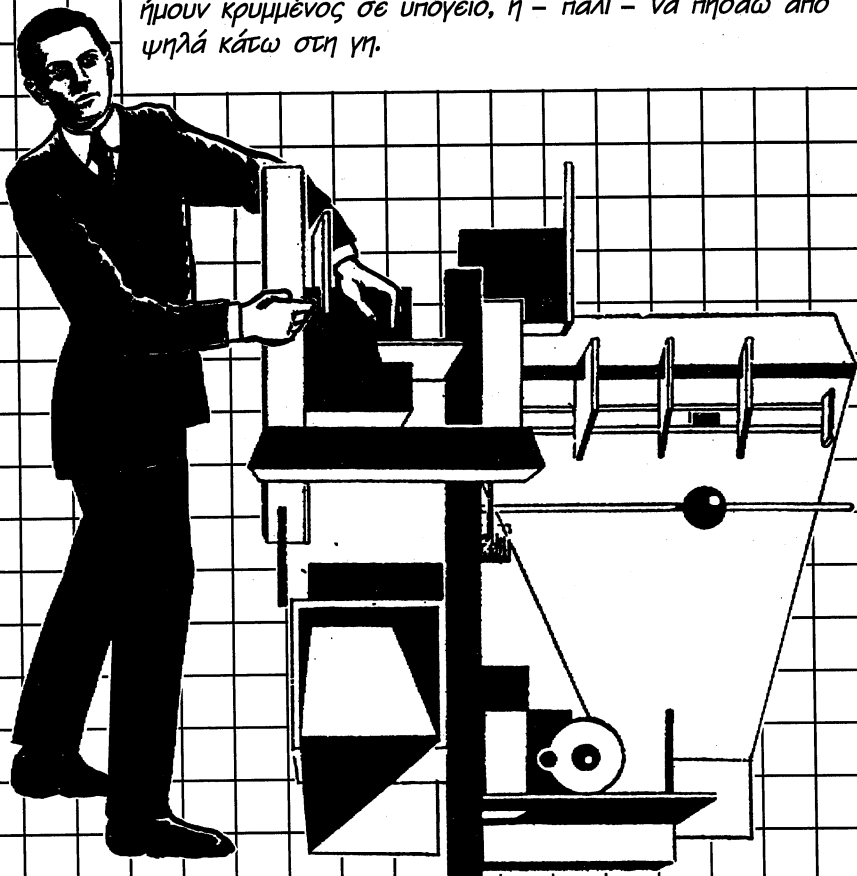
Δέκα χρονώ παιδί έφτιαξα ένα μοντέλο ραπτομηχανής με σύρμα και με κομμάτια ξύλου – δούλευε καλά.

Δεκατεσσάρων ετών τον έστειλαν στο Λιντς,
σε κάποιο σχολείο που δεν ξεχώριζε και τόσο
για τον ακαδημαϊκό του χαρακτήρα.
Στο σχολείο εκείνο ήταν και ο συνομήλικός του Αδόλφος Χίτλερ.

Δεκαεπτάμιση χρονών ο Λουδοβίκος πήγε στο Βερολίνο να σπουδάσει μηχανολόγος. Φοίτησε στην Technische Hochschule, στο πιο ονομαστό γερμανικό πολυτεχνείο, απ' όπου πήρε και το δίπλωμά του. Στη διάρκεια των σπουδών του κατέγραφε σκέψεις γύρω απ' τη ζωή του — ήταν μια πρακτική που τη συνέχισε σε ολόκληρη τη ζωή του.

Αν το σημειωματάριό μου είναι εν τάξει, εγώ θα πρέπει να βγω κατ' ευθείαν μεσ' απ' αυτό στη ζωή και να μην είμαι υποχρεωμένος να σκαρφαλώνω στο φως, λες κι ήμουν κρυμμένος σε υπόγειο, ή — πάλι — να πηδάω από ψηλά κάτω στη γη.

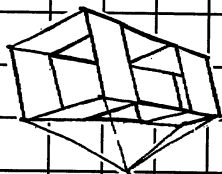

ΕΡΕΥΝΗΤΗΣ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑ, ΣΤΟ ΜΑΝΤΣΕΣΤΕΡ

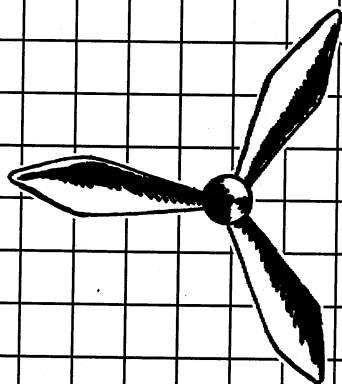
Το 1908 ο Βιτγκενστάιν πήγε στο Πανεπιστήμιο του Μάντσεστερ ως ερευνητής της Μηχανολογίας. Στο Μάντσεστερ έμεινε τρία χρόνια.

Τον ενδιέφερε η αεροναυτική. Τις έρευνές του τις άρχισε κάνοντας πειράματα με χαρταετούς. Τα χρόνια εκείνα δεν γνωρίζαμε και πάρα πολλά πράγματα για τους όρους και τις συνθήκες της ατμόσφαιρας.

Συνέχισε κάνοντας πειράματα σχετικά με την ανάφλεξη των αερίων σε κατάσταση μεγάλης πίεσης. Κατόπιν το ενδιαφέρον του στράφηκε προς τον σχεδιασμό ελίκων. Επειδή ο σχεδιασμός μιας προπέλας απαιτεί μαθηματικές γνώσεις, ο Λουδοβίκος άρχισε να μελετά τις θεμελιώδεις αρχές των μαθηματικών.

Αυτή ήταν και η μοιραία κίνησή μου που με οδήγησε στη Φιλοσοφία!

Την ίδια εποχή έγραφε ένα βιβλίο περί των θεμελίων της Λογικής και των Μαθηματικών, το οποίο το έδειξε στον Γκότλομπ Φρέγκε (1848-1925), τον μεγάλο γερμανό μαθηματικό και φιλόσοφο.

Είμαι της γνώμης ότι το καλύτερο που έχεις να κάνεις, είναι να πας στο Καίμπριτζ, να σπουδάσεις κοντά στον Μπέρτραντ Ράσελ.

Ο Φρέγκε με είχε για να σφουγγαρίζεις το πάτωμα!

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΚΑΙΜΠΡΙΤΖ

Κι έτσι ο Βιτγκενστάιν πήγε στο Τρίνιτυ Κόλετζ του Καίμπριτζ να σπουδάσει κοντά στον Μπέρτραντ Ράσελ (1872-1970), καθηγητή της Μαθηματικής Λογικής. Μια παθιασμένη πνευματική φιλία αναπτύχθηκε ανάμεσα σ' αυτούς τους δύο μεγάλους φιλοσόφους, φιλία που μεταμόρφωσε και των δύο τον χαρακτήρα. Ο Ράσελ προερχόταν από εξέχουσα αριστοκρατική οικογένεια. Ήταν ήδη σαράντα ετών και είχε τελειώσει τα *Principia Mathematica*, ένα από τα δυσκολότερα και σημαντικότερα φιλοσοφικά βιβλία του 20ού αιώνα. Μεταξύ των φιλοσόφων ήταν παγκοσμίως γνωστός. Ο Βιτγκενστάιν ήταν εικοσιδύο ετών και εντελώς άγνωστος, αν και πολύ πλούσιος.

Γρήγορα αναγνώρισαν οι πάντες ότι η περίπτωση Βιτγκενστάιν ήταν εξαιρετική. Ο Τζώρτζ Μουρ (1873-1958), καθηγητής της Φιλοσοφίας στο Τρίνιτι Κόλετζ, παρατήρησε ότι κατά τη διάρκεια των παραδόσεών του...

ο Βιτγκενστάιν έμοιαζε πάντα τόσο μπερδεμένος, όσο κανείς άλλος απ' τους συμφοιτητές του.

Στο τέλος του πρώτου έτους ο Βιτγκενστάιν πήγε στον Ράσελ.

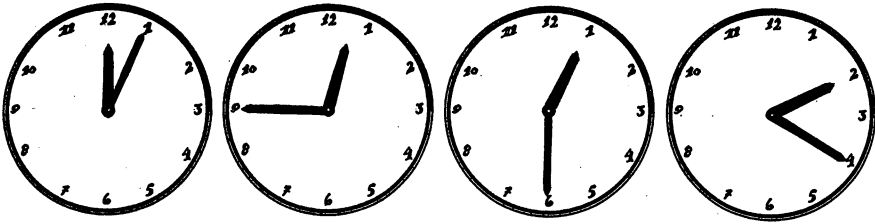
Τί λές;
Είμαι ηλίθιος;

Γιατί
ρωτάς;

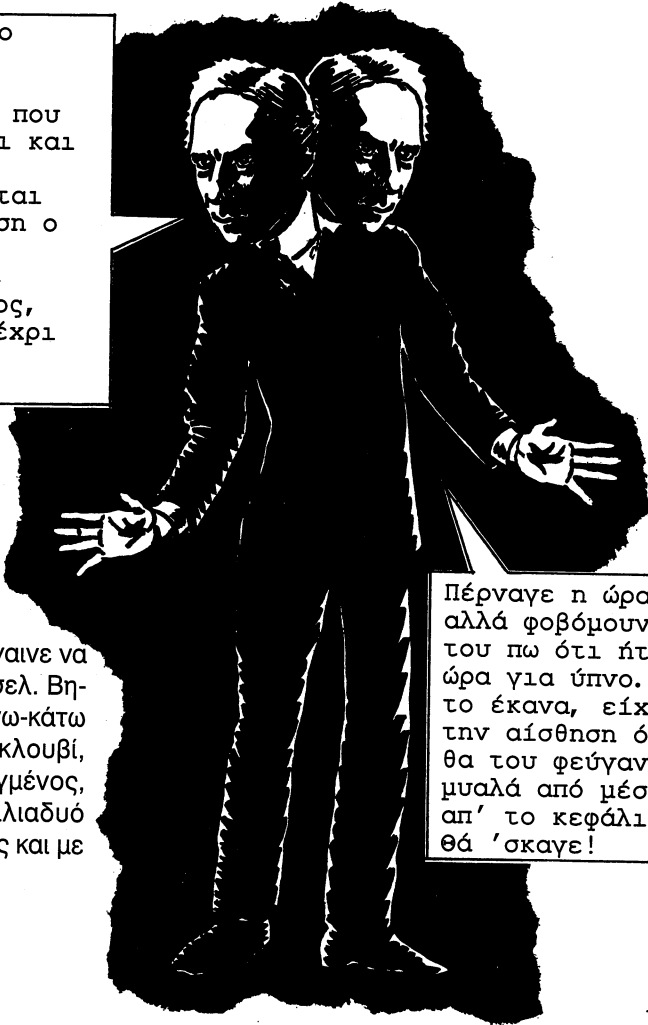
Γιατί αν μεν είμαι ηλίθιος, θ' ασχοληθώ με την αεροναυτική. Αλλ' αν δεν είμαι, θα γίνω φιλόσοφος.

Ο ΜΠΕΡΤΙ
ΧΟΡΤΣ ΜΟΥΣΤ

Ο Ράσελ τον συμβούλεψε να γράψει στις διακοπές ένα δοκίμιο πάνω σε οποιοδήποτε φιλοσοφικό θέμα. Ο Βιτγκενστάιν το έκανε, κι όταν ο Ράσελ διάβασε την πρώτη κιόλας γραμμή, επείσθη ότι ο Βιτγκενστάιν ήταν μεγαλοφυΐα. Ο Ράσελ έγραψε αργότερα...

Ήταν ίσως το
τελειότερο
παράδειγμα
μεγαλοφυΐας που
έχω γνωρίσει και
όπως το
αντιλαμβάνεται
κατά παράδοση ο
κόσμος:
παθιασμένος,
βαθυστόχαστος,
ορμητικός μέχρι
σφοδρότητος,
δεσποτικός.

Πέραγε η ώρα,
αλλά φοβόμουν να
του πω ότι ήταν
ώρα για ύπνο. Αν
το έκανα, είχα
την αίσθηση ότι
θα του φεύγαν τα
μυαλά από μέσα
απ' το κεφάλι!
Θά 'σκαγε!

Μεσάνυχτα, και πήγαινε να
επισκεφθεί τον Ράσελ. Βη-
μάτιζε επί ώρες πάνω-κάτω
σαν το θηρίο στο κλουβί,
σιωπηλός και ταραγμένος,
παλεύοντας με χιλιάδου
προβλήματα λογικής και με
τα σφάλματά του.

Ο Ράσελ αγαπούσε τον Βιτγκενστάιν “σαν νά ‘ταν γιός του”, γιατί κι έπρεπε να διαβεβαιώνει κάθε τόσο την κυρία του, την Λαΐδη Οτολίνα Μορέλ...

Ο Βιτγκενστάιν από προστατευόμενος έγινε με τον καιρό “κύριος” του Ράσελ, καθώς επέδειξε τέτοια πρόοδο, ώστε να αποτελεί πρωτόγνωρο φαινόμενο. Ο Ράσελ έγραφε ένα τεράστιο έργο περί *Θεωρίας της Γνώσης*, κι έδειξε τα χειρόγραφα του στον Βιτγκενστάιν.

Φυσικά,
αγάπη μου!
Εσένα αγαπώ
περισσότερο!

Μου άσκησε τόσο σκληρή κριτική, που το παράτησα στη μέση. Ένιωσα να θέλω ν' αυτοκτονήσω. Ωστόσο ένιωσα σαν ν' αγαπάω λιγάκι τους άντρες...

Ο Ράσελ αποφάσισε ν' αφήσει το έργο περί της θεμελιώσεως της Λογικής στον Βιτγκενστάιν.

Μολονότι ο Βιτγκενστάιν ήταν προφανώς πολύ δύσκολος άνθρωπος για να τα βγάλει κανείς πέρα μαζί του, στο Κάιμπριτζ είχε κάνει μερικούς καλούς φίλους. Ένας από τους πιο στενούς του ήταν ο Δαυίδ Πίνσεντ, συνομήλικός του και ο μοναδικός ίσως άνθρωπος που ήταν σε θέση να τον καλμάρει. Έπαιζε μουσική και πήγαινε διακοπές μαζί με τον Λουδοβίκο.

Σπουδαίος φίλος του ήταν επίσης ο Ιωάννης Κέυνς (1883-1946), ο μέγας οικονομολόγος, που αμέσως αναγνώρισε τις ικανότητες του Βιτγκενστάιν.

Σκοτώθηκε σε αεροπορικό δυστύχημα στον Πόλεμο. Του έχω αφιερώσει τον TRACTATUS μου.

Έμεινα φίλος του σ' ολόκληρη τη ζωή μου.

ΜΟΝΑΞΙΑ

Το 1913 ο Βιτγκενστάιν αποφάσισε να ζήσει δυο χρόνια ολομόναχος στη Νορβηγία για να διαλογιστεί και για να εργαστεί επάνω στη Λογική. Ο Ράσελ προσπάθησε να τον μεταπεισει.

Κι έτσι πήγε να ζήσει κοντά στο φιόρντ Σόγκνε, βορείως του Μπέργκεν.

Αλλά ο Βιτγκενστάιν δεν είχε πάρει ακόμα βαθμό για το μπάτσελορ που εκπόνησε. Κι έτσι ο Μουρ, που εν τω μεταξύ είχε γίνει φίλος του, τον επισκέφθηκε στη Νορβηγία και ο Βιτγκενστάιν του υπαγόρευσε σειρά σημειώσεων για τη Λογική.

Αυτές οι σημειώσεις είναι για την πτυχιακή σου εργασία.

Επιστρέφοντας ο Μουρ στο Κάιμπριτζ ανακαλύπτει ότι ο κανονισμός απαιτεί όπως η εργασία συνοδεύεται από πρόλογο και υποσημειώσεις και ενημέρωση σχετικά τον Βιτγκενστάιν.

Το γράμμα σου με στενοχώρησε. Όταν εγώ έγραψα τη Λογική, δεν συμβουλευτήκα κανέναν κανονισμό, και γιαυτό είμαι της γνώμης ότι το σωστό και το δίκαιο είναι να με βαθμολογήσεις χωρίς να κοιτάξεις κι εσύ τον κανονισμό!... Αν δεν αξίζω να αποτελέσω εξαίρεση σε ό,τι αφορά μερικές ΒΛΑΚΟΔΕΙΣ λεπτομέρειες, μπορώ να πάω κατ' ευθείαν στο ΔΙΑΒΟΛΟ αν, όμως, αξίζω να πάρω το βαθμό κι εσύ δεν μου τον δίνεις, θα μπορούσες - μα το ΘΕΟ - να πας εσύ εκεί πέρα.

Έτσι ο Λουδοβίκος δεν επήρε πτυχίο.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Με το που ξέσπασε ο Παγκόσμιος Πόλεμος (1914-1918), ο Βιτγκενστάιν κατατάχθηκε εθελοντής οπλίτης στον Αυστριακό Στρατό και απεστάλη στο Ανατολικό Μέτωπο.

Από τα εφηβικά του χρόνια ο Βιτγκενστάιν σκεφτόταν συνέχεια το θάνατο. Έτρεφε τη νοσηρή πεποίθηση ότι θα πεθάνει νωρίς και ότι δεν εδικαιούτο να ζει εκτός και αν κατά-

φερνε να δημιουργήσει κάποιο μεγάλο έργο.

Με το που είδε τον εχθρό, έγραψε...

Τώρα έχω τη μοναδική ευκαιρία να είμαι όντως πραγματικός άνθρωπος, μιας και μπορώ και κοιτώ το θάνατο ίσια στα μάτια.

Τα δύο πρώτα χρόνια του Πολέμου δεν είχε πολλή δράση· παρά ταύτα υπέφερε από τη σκληρότητα των συνθηκών και από την ωμότητα και τη ματαιότητα του πολέμου.

Ευθύς εξ αρχής
το ήξερα ότι
θα πτηθούμε!

Εκτελώντας τα διάφορα στρατιωτικά καθήκοντά του δεν παρέλειπε να σκέπτεται περί Λογικής και να καταγράφει τις σκέψεις του στο σημειωματάριό του μαζί με σκέψεις γύρω από την πνευματική κατάσταση του ανθρώπου. Διάβασε το βιβλίο του Λέοντος Τολστόη "Το Ευαγγέλιο εν συντομία" που τον επηρέασε βαθύτατα.

Ο πατέρας του είχε πεθάνει το 1913 αφήνοντάς του πολύ μεγάλη κληρονομιά. Ο Βιτγκενστάιν είχε ενισχύσει πολλούς αυστριακούς ποιητές και καλλιτέχνες που βρίσκονταν σε δεινή οικονομική κατάσταση. Ανάμεσά τους ήταν ο Γκέοργκ Τρακλ, ο Ράινερ Μαρία Ρίλκε και ο Τέοντορ Χάικερ,

μεταφραστής του Έργου του Κίρκεγκωρ στα γερμανικά. Το χειμώνα του 1914 έλαβε μίαν επιστολή από τον Γκέοργκ Τρακλ (1887-1914), μέγιστο αυστριακό ποιητή, που του ζητούσε να τον επισκεφθεί στην Κρακοβία, όπου νοσηλευόταν σε ένα στρατιωτικό νοσοκομείο εκεί ως ψυχοπαθής.

Εσπευσα - αλλά ο Τρακλ
είχε εν τω μεταξύ
αυτοκτονήσει.

ΤΙ ΠΟΝΟΣ!
ΤΙ ΘΛΙΨΗ!

ΓΚΡΟΝΤΕΚ
του Georg Trakl

Τὸ βράδυ ἀνεύθυνον τὰ χιονοπιρρίλια δάση
ἀπὸ τὰ ἄγια πῦρ αὐρορᾶνε τὸ δάσος· οἱ χροῖες πεδῖδες
οἱ γράβιες δῖμες· καὶ ἀπὸ γῆρας ὁ ἄγιος
δυσόεντα σιωπευότερον κινᾶται· ἡ ὄψις ἀφαιμαγμένη
τῶν λευκόμενων μαχαλῆς, τὸν ἄγριο θρήνη
τῶν τοιμημένων πῦρ εὐλαβέων.
Πάν' ἀπὸ τὰ χιονόφια ἀσάλευνα σὺνεφα
— ἕνας δῆος ἀθρησκίεος μέσα πῦρ — μαρτύρων
τὸ σέβητο αἶμα· τὸ φεγγαγιὸ τῆς γῆρας.
Σ' ὄψις πῦρ δρόμος μύθρα λευκώφια. (...)

Ο χειμώνας έχει μπει για τα καλά... Ξανά και ξανά καθόλου ορατότητα. Επί πλέον είμαι προφανώς στο σημείο να επιλύω τα περιπλοκότερα των προβλημάτων και σε τέτοιο βαθμό μάλιστα, ώστε να λέω ότι οι λύσεις είναι μπρος στα μάτια μου!!! Τα πράγματα υπάρχουν, αλλά το μυαλό μου αυτή τη στιγμή είναι απλώς τυφλό. Νιώθω ότι είμαι μπροστά στην πόρτα, αλλά αδυνατώ να τη δω αρκετά καθαρά για να την ανοίξω και να μπω.

Αυτή την εξαιρετικά αξιοσημείωτη κατάσταση δεν την έχω ξαναδοκιμάσει τόσο καθαρά όσο αυτήν εδώ τη στιγμή που γράφω.

(Ημερολόγιο 16.11.14)

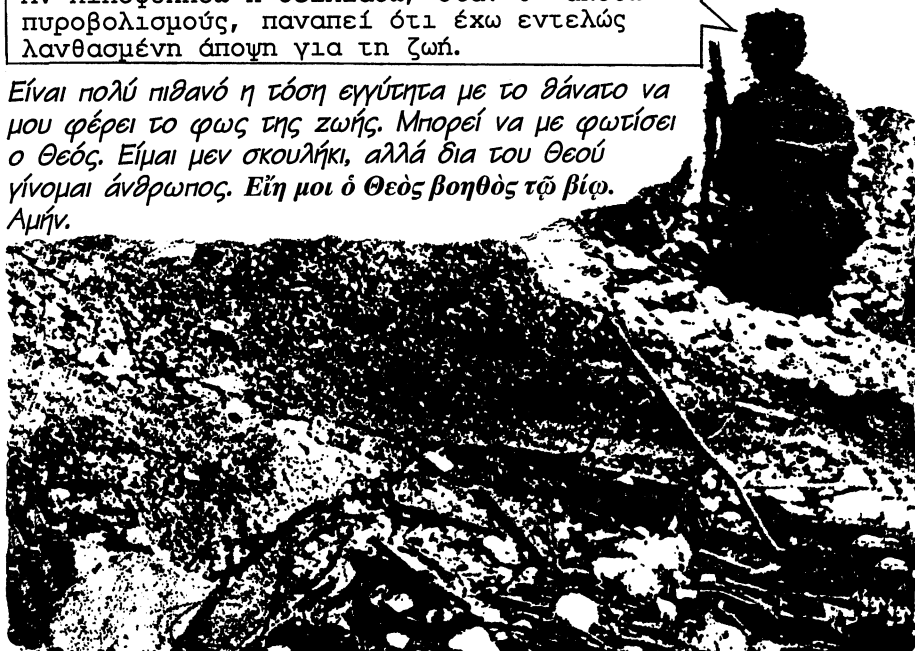

Τον Μάρτιο του 1916 ο Βιτγκενστάιν εστάλη ως κανονικός στρατιώτης σε ένα σύνταγμα στο Ρωσικό Μέτωπο. Τον Ιούνιο η Ρωσία εξαπέλυσε τη μεγάλη της επίθεση· τότε διεξήχθησαν μερικές από τις φονικότερες μάχες του πολέμου. Το σύνταγμα, όπου υπηρετούσε ο Βιτγκενστάιν, δέχθηκε όλη την ορμή της πρώτης επίθεσης και υπέστη τεράστιες απώλειες. Ο Βιτγκενστάιν, με δική του αίτηση, τοποθετήθηκε σε μέρος όπου διέτρεχε το μεγαλύτερο δυνατό κίνδυνο: παρατηρητής στην πρώτη γραμμή του μετώπου, απ' όπου μπορούσε να βλέπει τα όπλα του εχθρού.

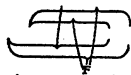

Αν λιποψυχήσω ή δειλιάσω, όταν θ' ακούω πυροβολισμούς, παναπεύω ότι έχω εντελώς λανθασμένη άποψη για τη ζωή.

Είναι πολύ πιθανό η τόση εγγύτητα με το θάνατο να μου φέρει το φως της ζωής. Μπορεί να με φωτίσει ο Θεός. Είμαι μεν σκουλήκι, αλλά δια του Θεού γίνομαι άνθρωπος. Εἴη μοι ὁ Θεὸς βοηθὸς τῶ βίῳ. Ἀμήν.

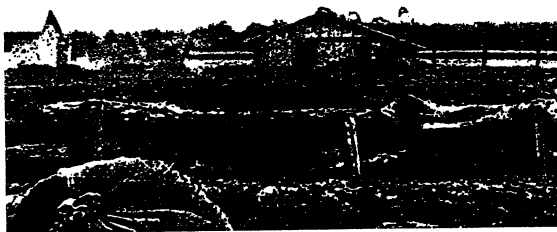
Του απενεμήθησαν πολλά μετάλλια και αριστεία ανδρείας. Οι σημειώσεις του φανερώνουν ότι μια ριζική αλλαγή είχε συντελεσθεί στη σκέψη του. Άρχισε να αντιλαμβάνεται τον τρόπο, με τον οποίο οι σκέψεις του πάνω στη Λογική συνδέονταν με τις μέριμνες και τις αναζητήσεις του γύρω από τη ζωή, γύρω από το πώς ζει ο άνθρωπος σωστά.

*Ναι, η εργασία μου έχει γίνει ευρύτερη,
καθώς πέρασε από τα θεμέλια της
Λογικής στην ουσία του κόσμου.*

Έγινε αξιωματικός και έλαβε μέρος σε πολλές δύσκολες μάχες. Στο τέλος του πολέμου συνελήφθη με άλλους 300.000 αυστριακούς στρατιώτες αιχμάλωτος από τους Ιταλούς, ενώ 30.000 απ' αυτούς πέθαναν είτε από αρρώστιες είτε από την πείνα. Τόσο η οικογένειά του όσο και ο Κένυς προσπάθησαν να πετύχουν την ελευθέρωσή του, πλην όμως ο ίδιος την αρνήθηκε μέχρι να απελευθερωθεί και ο τελευταίος απ' τους άντρες του.

Το στρατόπεδο του εχθρού στο Κασίνο το χτύπησε τυφοειδής πυρετός. Παρακαλώ να με μεταφέρουν ΕΚΕΙ!

Αλλά είχε τελειώσει τον *Tractatus*, το απόγειο των ιδεών του σχετικά με τη Λογική και τα Ήθη.

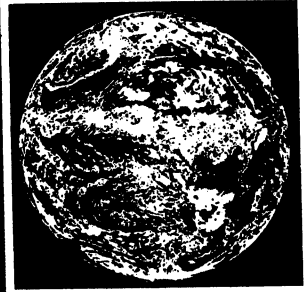
Ο Βιτγκενστάιν έστειλε τον *Tractatus* σε πολλούς εκδότες, οι οποίοι τον απέρριψαν (ανάμεσά τους και ο εκδοτικός οίκος του πανεπιστημίου του, του Καίμπριτζ, ο οποίος διέφερε από τους άλλους κατά το ότι είχε απορρίψει όλα τα γραπτά του). Το τελευταίο του έργο είχε δημοσιευθεί από έναν εκδότη της Οξφόρδης. Ο *Tractatus* εκδόθηκε τελικά το 1922 με τη βοήθεια του Ράσελ, χωρίς όμως να του δώσουν τίποτε ούτε για την παραχώρηση των δικαιωμάτων του βιβλίου ούτε από τις πωλήσεις του. Το βιβλίο αυτό έγινε αμέσως κλασικό.

TRACTATUS LOGICO-PHILOSOPHICUS

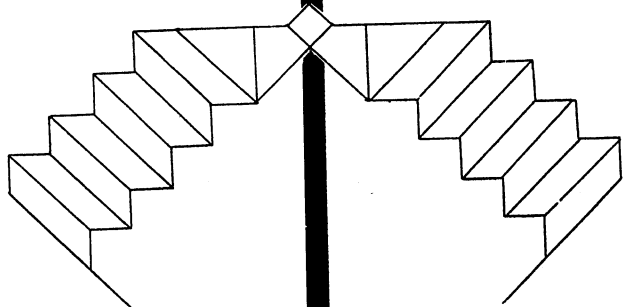

Ο *Tractatus*, έργο κλασικό της φιλοσοφίας του 20ού αιώνα, είναι ένα μικρό βιβλίο, περίπου 70 σελίδων, αποτελούμενο από παρατηρήσεις γύρω από την ουσία της γλώσσας, τη φύση του κόσμου, τη Λογική, τα Μαθηματικά, την επιστήμη και τη φιλοσοφία, τελειώνει δε με σχόλια πάνω στα ήθη, τη θρησκεία και το μυστικισμό.

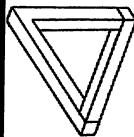
Έχει γραφτεί με λογική ακρίβεια και διαθέτει ποιητική ένταση.

Με τη γλώσσα του το βιβλίο ζητά να μας μεταδώσει μια μη μετρήσιμη διάσταση, που καθιστά δυνατή την εντελή κατάταξη και της εμπειρίας και της δράσης.

Το βιβλίο αυτό δεν μας δίνει πληροφορίες σχετικά με τις φιλοσοφικές απόψεις του Βιτγκενστάιν. Όπως γράφεται και στον Πρόλογο: "Ο σκοπός του βιβλίου θα έχει εκπληρωθεί, αν έστω και ένα άτομο, που το διάβασε και το κατάλαβε, ένιωσε χαρά."

Το βιβλίο πρέπει να διαβάζεται ως μύηση και θέτει όρια στην έκθεση των σκέψεων εκφράζοντας ό,τι μπορεί να λεχθεί όσο το δυνατόν πιο καθαρά. "Όσο πιο πολύ έχει χτυπηθεί το καρφί στο κεφάλι του, τόσο μεγαλύτερη είναι η αξία του."

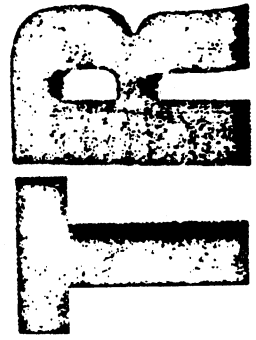

TRACTATUS LOGICO- PHILOSOPHICUS

ΕΚΕΙΝΟ ΟΜΩΣ ΠΟΥ
ΠΡΑΓΜΑΤΙ ΜΕΤΡΑΕΙ, ΕΙΝΑΙ
ΑΥΤΟ ΓΙΑ ΤΟ
ΟΠΟΙΟ ΔΕΝ ΜΠΟΡΟΥΜΕ
ΝΑ ΜΙΛΗΣΟΥΜΕ

Το βιβλίο έχει δομηθεί ως οργανικό όλον. Ο Βιτγκενστάιν άσκησε κριτική στη συστηματική φιλοσοφική σκέψη όπως χτίστηκε σιγά-σιγά από τα θεμέλιά της. Αν δούμε τα πράγματα στενά, στον *Tractatus* δεν υπάρχει ούτε αρχή ούτε τέλος. Η αρχή είναι στη μέση! Αυτό ο Βιτγκενστάιν μάς το δείχνει καθιστώντας εντελώς ανεξάρτητες την πρώτη και την τελευταία πρόταση.

Η πρώτη πρόταση είναι:

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ
ΟΛΑ ΑΥΤΑ ΠΟΥ
ΣΥΜΒΑΙΝΟΥΝ.

Και
η
τελευταία:

ΓΙΑ Ο,ΤΙ ΔΕΝ
ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ
ΜΙΛΑΜΕ, ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ
ΣΩΠΑΙΝΟΥΜΕ.

Η τελευταία ρήση λέει ότι μόνο πραγματικές προτάσεις έχουν νόημα, κι έτσι ο κόσμος αποτελείται αποκλειστικά από πραγματικά γεγονότα. Η πρώτη όμως, σύμφωνα με την οποία ο κόσμος είναι όλα αυτά που συμβαίνουν, προϋποθέτει ότι ο κόσμος **είναι**, πράγμα που δεν μπορεί να λεχθεί σύμφωνα με την τελευταία ρήση. Η απλή σκέψη, η διάκριση δηλαδή μεταξύ αυτού που μπορεί να λεχθεί και αυτού που απλώς να δειχθεί μπορεί, αναπτύσσεται οργανικά.

Το βιβλίο διαιρείται σε πολλά μέρη με τη βοήθεια ενός συστήματος αριθμώσεως. Τα μέρη έχουν διαταχθεί σε ένα πολύπλοκο σύστημα πινάκων που έχει βάση του τον αριθμό 7. Το σύστημα δείχνει τον τρόπο, με τον οποίο η καθεμία παρατήρηση υποστηρίζει τις άλλες και υποστηρίζεται από τις άλλες. Οι κύριες παρατηρήσεις έχουν διαταχθεί ως εξής:

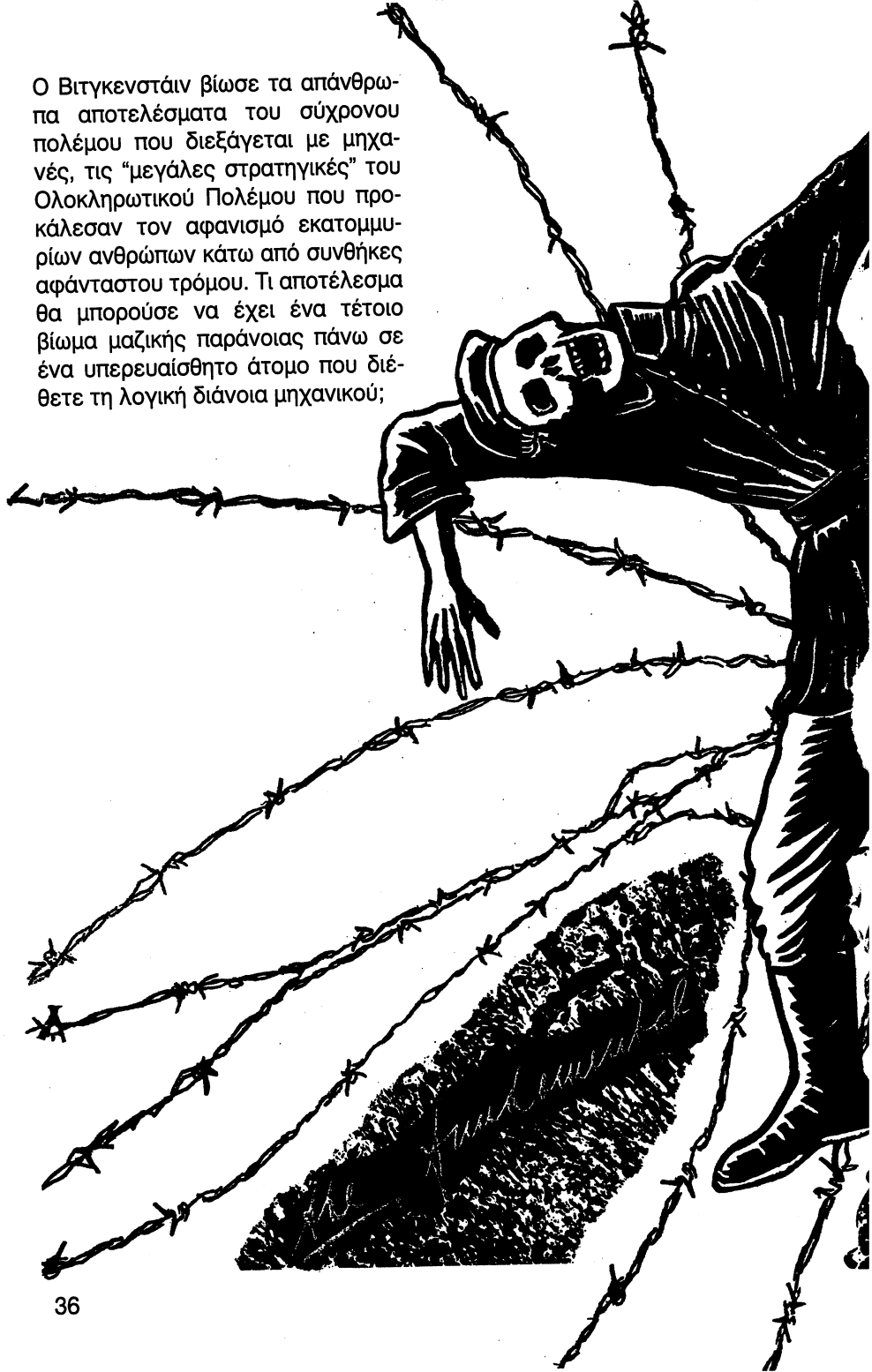

CTAN

	a	b	c	d	e	f	g
I	1.1	1.2	2	2.1	2.2	3	3.1
II	2.1	2.2	3	3.1	3.2	3.3	3.4
III	3	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5	4
IV	3.2	3.3	3.4	3.5	4	4.1	4.2
V	4	4.1	4.2	4.3	4.4	4.5	5
VI	5	5.1	5.2	5.3	5.4	5.5	5.6
VII	5.6	6	6.1	6.2	6.3	6.4	6.5

Ο Βιτγκενστάιν βίωσε τα απάνθρωπα αποτελέσματα του σύγχρονου πολέμου που διεξάγεται με μηχανές, τις "μεγάλες στρατηγικές" του Ολοκληρωτικού Πολέμου που προκάλεσαν τον αφανισμό εκατομμυρίων ανθρώπων κάτω από συνθήκες αφάνταστου τρόμου. Τι αποτέλεσμα θα μπορούσε να έχει ένα τέτοιο βίωμα μαζικής παράνοιας πάνω σε ένα υπερευαίσθητο άτομο που διέθετε τη λογική διάνοια μηχανικού;

Η άτρεπτη ακρίβεια του *Tractatus*, η σχεδόν μυστική άρθρωσή του βγήκαν μέσα από το απέραντο νεκροταφείο των χαρακωμάτων. Αποτελούσε εν μέρει την αντίδραση του διανοητικώς υγιούς Βιτγκενστάιν στο χάος και στην ερήμωση των πάντων.

TRACTATUS LOGICO-PHILOSOPHICUS

Accordingly, then, to these write the series $x, \Omega^2 x, \Omega^3 x, \dots$ as: $\Omega^0 x, \Omega^{0+1}, x, \Omega^{0+1+1}, x, \dots$

Therefore I write in place of $\Omega^0 x$ the symbol Ω^0 .

And I define: $0+1=1$ Def. 7
 $0+1+1=2$ Def. 8
 $0+1+1+1=3$ Def. 9
 and so on.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Το βιβλίο ξεκινάει λέγοντας πώς είναι ο κόσμος.

Ο κόσμος είναι το σύνολο των γεγονότων, όχι των πραγμάτων, και χωρίζεται σε ανεξάρτητα μεταξύ τους γεγονότα που διαιρούν τον κόσμο.

Με τα γνωμικά αυτά λόγια ο Βιτγκενστάιν δεν αναφέρεται στον κόσμο που βιώνουμε στο χώρο ή στο χρόνο, αλλά στο **χώρο της λογικής**.

ΟΧΙ ΓΕΓΟΝΟΣ

ΟΧΙ ΓΕΓΟΝΟΣ

Πράγματα όπως αυτή η καρέκλα ή εκείνο το δέντρο δεν είναι ανεξάρτητα από το περιβάλλον τους, κι έτσι δεν αποτελούν γεγονότα.

Γεγονότα υπάρχουν στο χώρο της λογικής και είναι ανεξάρτητα μεταξύ τους. Μπορούμε απλώς να τα αναφέρουμε ή να τα βεβαιώσουμε.

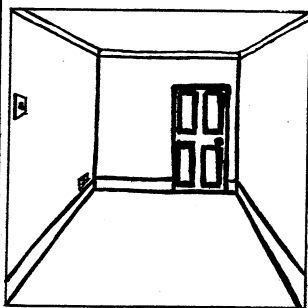

Είναι **γεγονός** ότι στο δωμάτιο αυτό είναι μια καρέκλα.

ΓΕΓΟΝΟΣ

ΓΕΓΟΝΟΣ

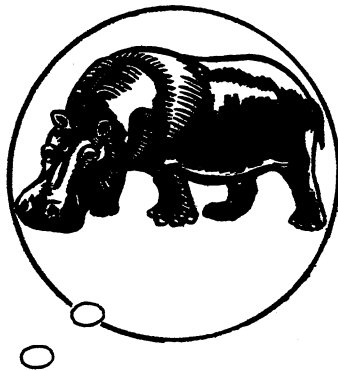
Γεγονός είναι επίσης ότι εκεί μέσα δεν είναι ένας ιπποπόταμος.

Αντίθετα τα πράγματα υφίστανται, υπάρχουν στο χώρο και το χρόνο, έχουν ιδιότητες (σκληρότητα, χρώμα κ.λπ.).

ΓΕΓΟΝΟΤΑ, ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Επειδή το γεγονός θα μπορούσε να είναι και αλλιώς –στο δωμάτιο θα μπορούσε να είναι ένας ιπποπόταμος–, μπορούμε να συλλάβουμε πιθανότητες ανεξάρτητα από την πραγματοποίησή τους.

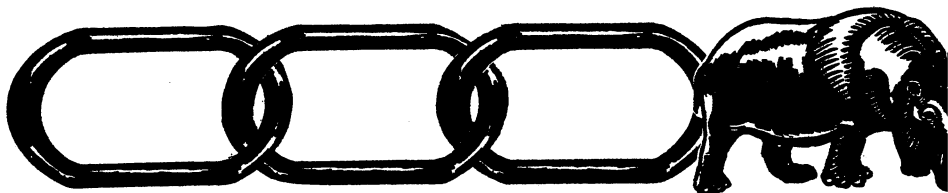

Μπορούμε να
ΕΙΚΟΝΙΣΟΥΜΕ
γεγονότα
μέσα μας.

Αυτές οι εικόνες γεγονότων κατοπτρίζονται στη γλώσσα για να μας δώσουν νόημα, κι έτσι μπορούμε να πούμε στ' αλήθεια ότι ένας ιπποπόταμος **δεν είναι** στο δωμάτιο.

Για να καταστεί αυτό δυνατόν, ο κόσμος πρέπει να αποτελείται από απλά αντικείμενα, ταιριαστά το ένα με τ' άλλο σαν τους κρίκους της αλυσίδας, για να δημιουργούνται **καταστάσεις πραγμάτων**.

Η πραγματικότητα είναι η ύπαρξη ή η μη ύπαρξη των εν λόγω καταστάσεων πραγμάτων.

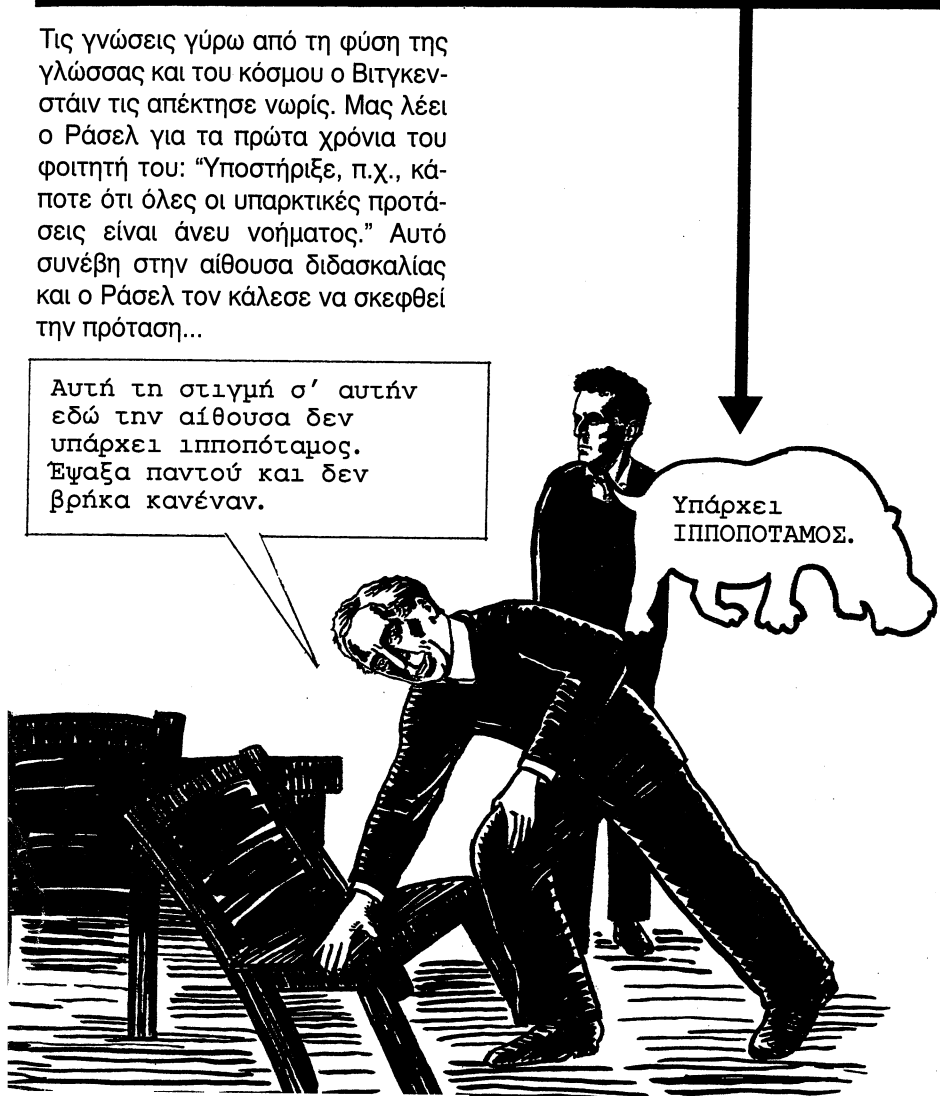

ΜΗ ΥΠΑΡΚΤΕΣ ΑΛΗΘΕΙΕΣ

Τις γνώσεις γύρω από τη φύση της γλώσσας και του κόσμου ο Βιτγκενστάιν τις απέκτησε νωρίς. Μας λέει ο Ράσελ για τα πρώτα χρόνια του φοιτητή του: "Υποστήριξε, π.χ., κάποτε ότι όλες οι υπαρκτικές προτάσεις είναι άνευ νοήματος." Αυτό συνέβη στην αίθουσα διδασκαλίας και ο Ράσελ τον κάλεσε να σκεφθεί την πρόταση...

Αυτή τη στιγμή σ' αυτήν εδώ την αίθουσα δεν υπάρχει ιπποπόταμος. Ξφαξα παντού και δεν βρήκα κανέναν.

Υπάρχει
ΙΠΠΟΠΟΤΑΜΟΣ.

Είχε από νωρίς σχηματίσει αυτό που είδε καθαρότερα στον **Tractatus** – ότι μπορούμε να μιλάμε περί υπάρξεως, μόνο όταν βεβαιώνουμε την αλήθεια κάποιας πρότασης που καθ' αυτήν δεν είναι υπαρκτική.

ΟΝΟΜΑΤΑ, ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

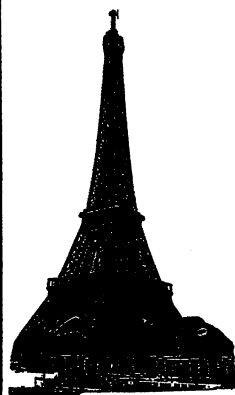
Τί υπάρχει στη γλώσσα που συσχετίζεται με απλά αντικείμενα, συνδέεται μαζί τους και συνθέτει την ουσία του κόσμου;

?

Τα στοιχεία στις προτάσεις είναι **ονόματα** ή **απλά σημεία** που συνδέονται με ορισμένο τρόπο για να φανερώσουν τον τρόπο των πραγμάτων.

Τα "ονόματα" αυτά δεν μοιάζουν στα κοινά ονόματα π.χ. "Γιάννης" ή "Παρίσι".

Αλλά τα στοιχεία ή "ονόματα" στις προτάσεις μπορούν να σαφηνισθούν μόνο μέσω της πραγματικής χρήσης της γλώσσας που εξεικονίζει.

Το πρόβλημα είναι ότι δεν μπορώ να σας δώσω παραδείγματα τέτοιων "ονομάτων" και θα δείτε αμέσως το γιατί.

Τα κοινά ονόματα τα καταλαβαίνουμε μέσα από τη γλώσσα με τη βοήθεια ορισμών ή περιγραφών.

Άρα, μέσω της λογικής ανάλυσης των κανονικών προτάσεων μπορούμε απλώς να συλλάβουμε **διανοητικές σχέσεις**: η λογική ανάλυση μάς δείχνει τον τρόπο ορισμού των σχέσεων αυτών μέσω συνδυασμών που κατάγονται από απλά αντικείμενα.

Έτσι, στο βαθύτερο επίπεδο υπάρχουν δύο ανεξάρτητες ρο-
πές – το γεγονός του συνδυασμού και το γεγονός ότι υπάρ-
χουν αντικείμενα που συνδυάζονται κάπως. Αυτό μας επι-
τρέπει να ρίξουμε μια ματιά στο πώς μπορούμε να καταλά-
βουμε τη γλώσσα χωρίς να μας εξηγήσουν την ουσία της.

Θυμήσου – εμείς
ΜΙΛΑΜΕ στα παιδιά
κι αυτά
καταλαβαίνουν. Δεν
χρειάζεται να τους
εξηγήσουμε απ' την
αρχή τί είναι η
γλώσσα.

Α! Το
κατάλαβα!

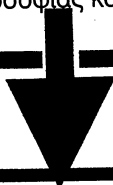
ΔΥΟ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΡΟΠΕΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Είναι ζωτικής σημασίας το να δούμε το μυστηριώδες αυτής της σχέσης και το πόσο διαφέρει από την ανάλυση στις φυσικές επιστήμες. Ο Βιτγκενστάιν εξήρε τη διαφορά μεταξύ φιλοσοφίας και επιστήμης.

Σκοπός της φιλοσοφίας είναι η λογική αποσαφήνιση των σκέψεων.

Η φιλοσοφία δεν είναι διδασκαλία, αλλά δράση.

Τα φιλοσοφικά έργα αποτελούνται κυρίως από διασαφήσεις.

Το αποτέλεσμα της φιλοσοφίας δεν είναι "φιλοσοφικές προτάσεις", αλλά η διασάφηση των προτάσεων. Η φιλοσοφία μπορεί να πάρει σκέψεις λ.χ. θολές και θαμπές και να τις κάνει διαυγείς και καθαρές. (**Tractatus** 4.112)

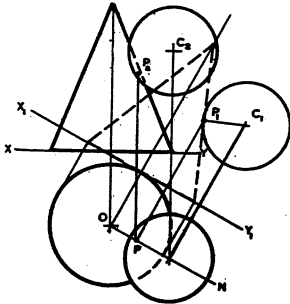
TRACTATUS

Το έργο της φιλοσοφίας είναι η **κριτική**. Θέτει καθαρά τα όρια της γλώσσας που διαθέτει νόημα. Η επιστήμη, από την άλλη μεριά, αποτελείται από το σύνολο των αληθών προτάσεων. Μελετά την ύπαρξη ή μη των **καταστάσεων πραγμάτων**.

H₂O

Η επιστήμη δουλεύει μέσα στο νόημα και τη γλώσσα. Έτσι, αν ρωτήσουμε κάποιον χημικό από τί αποτελείται το νερό, θα μας πει από υδρογόνο και οξυγόνο, πράγμα που μπορεί και να αποδείξει.

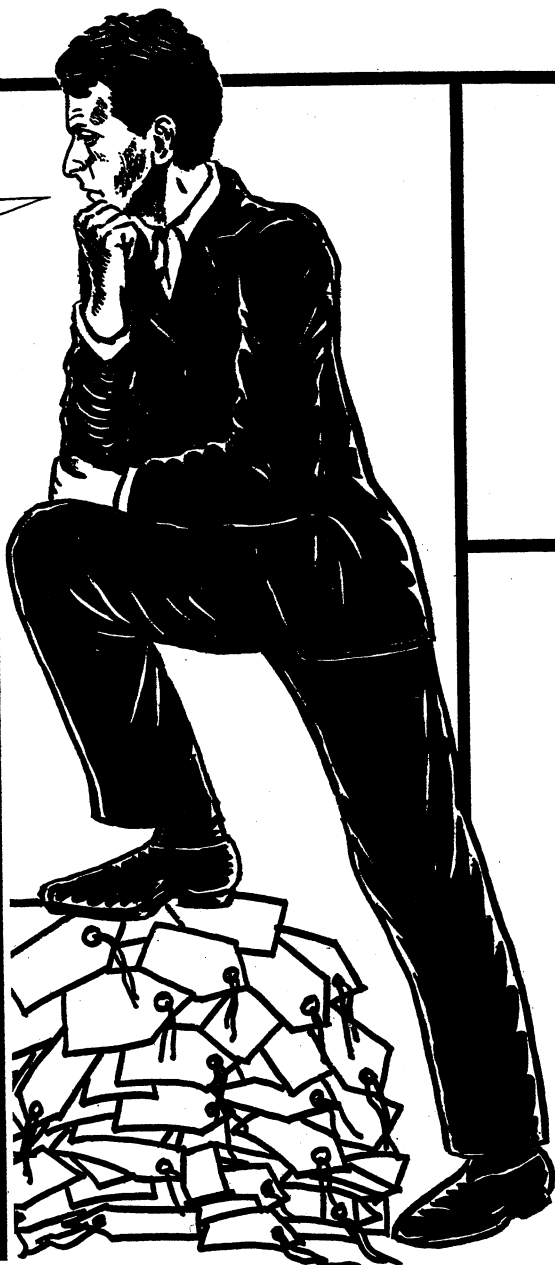
Στη γεωμετρία μπορούμε να πούμε ότι μία γραμμή αποτελείται από άπειρο αριθμό σημείων· με αρχή αυτό έχουν συναχθεί πάμπολλα συμπεράσματα.

Η ανάλυση του Βιτγκενστάιν δεν μοιάζει με την ανάλυση του επιστήμονα. Ενδιαφέρεται για τα όρια του νοήματος και της γλώσσας.

Γιαυτό και δεν μπορώ να σας δώσω παραδείγματα "απλών αντικειμένων ή ονομάτων". Τα ονόματα απαντώνται μόνο στα ΣΥΜΦΡΑΖΟΜΕΝΑ ΜΙΑΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ.

Υπό την έννοια αυτή το όνομα δεν είναι ετικέτα που κολλιέται σ' ένα αντικείμενο, αλλά υπόκειται σε κανόνες συνδυασμού με άλλα ονόματα. Δεν μπορούμε να δείξουμε απλά αντικείμενα, διότι ο χώρος και ο χρόνος είναι **τύποι**, δηλαδή καλούπια των αντικειμένων. Αντικείμενα συνθέτουν την ουσία του κόσμου – περιέχουν το δυνατόν γενέσθαι όλων των καταστάσεων.

Γιαυτό και δεν μπορούμε να πούμε ούτε ότι τα αντικείμενα υφίστανται ούτε ότι δεν υφίστανται, όπως επίσης ότι δεν είναι γεγονότα ή πράγματα. Αυτά είναι χρήσιμα όσο μάς βοηθούν να διασαφήσουμε τη φύση των προτάσεων. Οι δε προτάσεις έχουν σπουδαιότητα όσο μας φωτίζουν τη σκέψη.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΣΚΕΨΗ;

Σκέψη είναι λογική εικόνα των γεγονότων, η δε πρόταση είναι η έκφραση μιας σκέψης με τρόπο τέτοιο, που να μπορούμε να τη διαβάσουμε ή να την ακούσουμε. Τι είναι όμως λογική εικόνα;

Φαντάσου έναν δίσκο γραμμοφώνου. Αποτελείται από διαφορετικού βάθους χαράξεις πάνω σε μια πλαστική βάση. Όταν ο δίσκος παίζεται, η πληροφορία, που περιέχεται στις χαράξεις, αναπαράγεται στη μουσική.

Έτσι οι μορφές των χαράξεων πάνω στο δίσκο πρέπει να έχουν έναν κοινό **τύπο** με τις ακουστικές σχέσεις που δημιουργούνται με τις νότες στη μουσική. Η μουσική, η χάραξη της μουσικής, μια ψηφιακή ηχογράφηση της μουσικής και μία αναλογική ηχογράφηση έχουν **ομόλογους τύπους**, ήτοι ομόλογα καλούπια, που όμως τρόπος παραστάσεώς τους δεν υπάρχει.

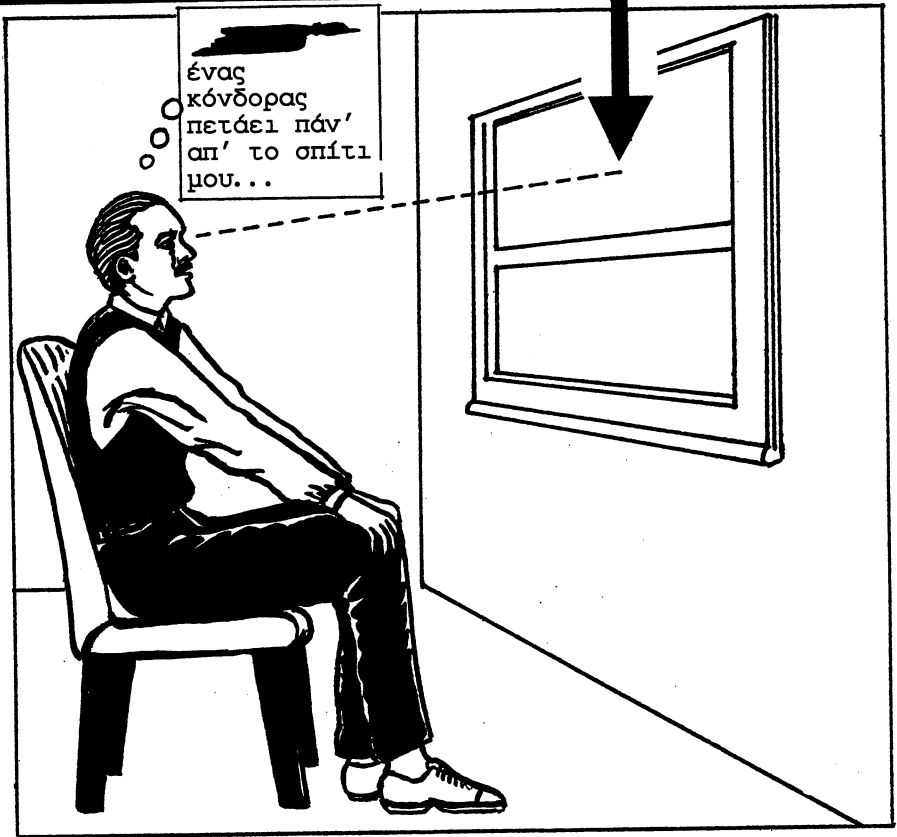
Ο ομόλογος τύπος φανερώνεται απλώς μέσα από τις ποικίλες εκδηλώσεις του. Με όμοιον τρόπο και η λογική εικόνα εξεικονίζει τον τρόπο με τον οποίο υπάρχουν τα αντικείμενα, διότι μοιράζεται ομόλογο τύπο με την πραγματικότητα.

Με άλλα λόγια
δεν μπορείς
να ΔΕΙΞΕΙΣ
μια σκέψη.

Ας εξετάσουμε από πιο κοντά τη λογική. Όπως είπαμε, η σκέψη είναι λογική εικόνα· μια εικόνα όμως μπορεί να είναι αληθής ή ψευδής. Μπορώ να σκεφθώ...

ΟΧΙ ΚΟΝΔΟΡΑΣ!

Πρόκειται για εντελώς λογική σκέψη που όμως δεν είναι αληθής, διότι, αν κοιτάξω, δεν θα δω κόνδορα.

Γιαυτό και η λογική δεν ασχολείται με το αν κάτι είναι ή δεν είναι το περί ου ο λόγος, αλλά με το αν κάτι *είναι*, με το ότι υπάρχει ο κόσμος και όχι τίποτα.

Η λογική μάς επιτρέπει να φτιάχνουμε αληθείς και ψευδείς προτάσεις, αλλά δεν μας λέει τίποτα γύρω από το τί υπάρχει στον κόσμο. Είναι ο μεγάλος καθρέφτης που δείχνει κάτι ουσιώδες γύρω από τον κόσμο, αλλά που δεν μπορεί να πει τί είναι αυτό.

Ο κοινός νους και η επιστήμη, από την άλλη μεριά, μας λένε τί υπάρχει στον κόσμο.

Οι λογικές αντιφάσεις και οι ταυτολογίες, οι δύο ακραίες μορφές λογικής πρότασης, είναι διδακτικότερες.

Αν πω: “Ο Α είναι άντρας και δεν είναι άντρας” πρόκειται για **αντίφαση**, προϋποτιθεμένου ότι “άντρας” σημαίνει το ίδιο και στα δύο μέρη της πρότασης – λ.χ. το δεύτερο “άντρας” δεν σημαίνει “βλάκας”. Πλην όμως αυτό δεν μπορούμε να το εφαρμόσουμε στη φύση για να δούμε αν είναι αληθές ή ψευδές.

ΕΞΩ ΒΡΕΧΕΙ

Η ΔΕΝ ΒΡΕΧΕΙ

Αν πω “Ξέρω ότι είτε βρέχει είτε δεν βρέχει”, πρόκειται περί **ταυτολογίας**. Είναι το αντίθετο της αντίφασης, καθότι η μία από τις δύο περιπτώσεις είναι αληθής, αλλά δεν λέει τίποτα, μιας και δεν εφαρμόζεται σε τίποτε ιδιαίτέρως. Μοιάζει με τον χάρτη του Μπέλμαν στο “Hunting of the Snark” του Λιούις Κάρολ: “Ένα τέλειο και απόλυτο κενό”.

Η ταυτολογία και η αντίφαση, μολονότι φαίνονται, στην πραγματικότητα δεν συνιστούν καθόλου προτάσεις. Τους λείπει το νόημα, επειδή δεν λένε τίποτα. Αν και δεν παρέχουν πληροφορίες, είναι μεγάλης σημασίας καθώς δείχνουν τη φύση της λογικής.

ΔΕΝ ΠΑΡΕΧΟΥΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Ο Βιτγκενστάιν πρέσβευε ότι όλες οι λογικές προτάσεις μπορούν να αναχθούν σε ταυτολογίες.

Η λογική δείχνει το λογικό τύπο, αλλά δεν λέει τίποτα για το τί υπάρχει στον κόσμο. Εκθέτει τον κόσμο.

Τα λογικά σημεία μιλούν γι' αυτά τα ίδια. Δεν είναι λογικά αντικείμενα.

Οι κοινές προτάσεις, από την άλλη μεριά, δείχνουν το πώς έχουν τα πράγματα, εάν είναι αληθή, και λένε ότι όντως τα πράγματα έχουν όπως έχουν.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ

ΣΟΛΙΨΙΣΜΟΣ

Σολιψισμός είναι η πεποίθηση ότι κάποιος είναι το μόνο πραγματικό αντικείμενο γνώσεως ή το μόνο υφιστάμενο πράγμα.

Σ' αυτό,
ξέρεις,
υπάρχει ένας
κόκκος
αληθείας.

Υπάρχει όντως; Σκέψου
την κυρία που μου έγραψε
ότι είναι σολιψίστρια,
αλλά εξεπλάγη όταν
διαπίστωσε ότι δεν
υπάρχουν κι άλλες σαν κι
αυτήν!

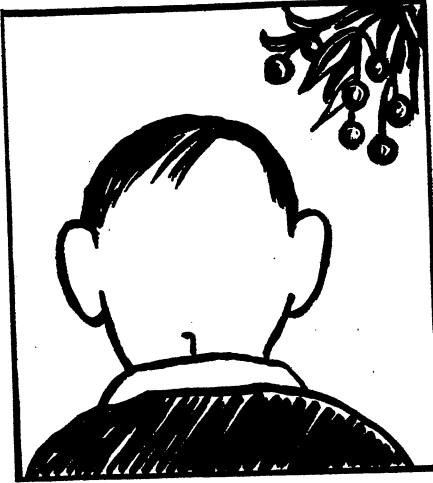
Αχά!

Το να πείθεις από κάποιον ότι μόνο αυτός υπάρχει ή να λες σε άλλους (ή και στον εαυτό σου) ότι είσαι ο μοναδικός που υπάρχει, είναι καθαρή ανοησία.

Ποιός είναι, όμως, αυτός ο “εαυτός” που ο σολιψιστής πιστεύει ότι μόνο αυτός υφίσταται στον κόσμο;

Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε την αναλογία της όρασης.

Λέμε “Βλέπω μια κερασιά”. Μπορούμε, όμως, να δούμε το “Εγώ” που βλέπει την κερασιά;

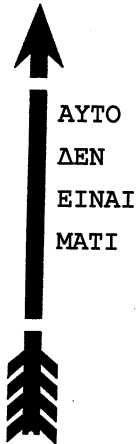
Κοιτάζω έναν καθρέφτη. Τα μάτια μου τα βλέπω· μπορώ, όμως, να δω το “Εγώ” που τα βλέπει;

Τώρα σκέψου μια σκέψη. Μπορείς να βρεις έναν άνθρωπο σκεπτόμενο έξω από μια σκέψη; Μπορώ βέβαια να “σκεφθώ” έναν άνθρωπο σκεπτόμενο έξω από μια σκέψη, αλλά αν σκεφθώ καλύτερα, θα καταλάβω ότι κι εδώ έχω άλλη μια σκέψη, την οποία σκέπτομαι.

ΟΧΙ ΕΑΥΤΟΣ

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΕΓΩ

Δεν υπάρχει "Εγώ", δεν υπάρχει υποκείμενο υφιστάμενο μόνο του στον κόσμο που βλέπει και σκέπτεται και δίνει νόημα σε ό,τι βλέπει και σκέπτεται. Επειδή, εντούτοις, υπάρχει γλώσσα της σκέψης, το "Εγώ" είναι το μορφικό σημείο αναφοράς της.

Έτσι είμαι εντάξει, όταν λέω "Σκέπτομαι". Το υποκείμενο δεν μπορεί να βρεθεί στον κόσμο, όμως το "Εγώ" έχει πλήθος βιωμάτων και εμπειριών στον κόσμο.

Αυτό που βιώνω, είναι ΔΙΚΟ ΜΟΥ βίωμα. Αυτή είναι μεν η αλήθεια του σολιψισμού, που όμως δεν σημαίνει ότι μου ανήκει, ακριβώς επειδή το υποκείμενο, που την έχει δική του, δεν υπάρχει.

Μολονότι εγώ και ο κόσμος συμπίπτουμε, ο κόσμος μου είναι μοναδικός.

Εγώ μεν είμαι το όριο του κόσμου, πλην όμως δεν μπορώ να το χαράξω, γιατί για να το κάνω, θα έπρεπε να μπορώ να βγω έξω απ' αυτό, πράγμα το οποίο δεν μπορώ να κάνω.

Σύμφωνα με την ανάλυση του **Tractatus** ο κόσμος είναι τελείως ενδεχόμενος. Είναι άθροισμα εντελώς ανεξαρτήτων καταστάσεων πραγμάτων. Ότι βιώνουμε ως δεσμούς μεταξύ συμβάντων, ο "αιτιακός σύνδεσμος", αποτελεί δεισιδαιμονία.

Η αιτιότητα δεν είναι νόμος, στον οποίο υπακούει η φύση, αλλά ο τύπος, όπου εντάσσονται οι προτάσεις της επιστήμης.

← "ενδεχόμενος" – αβέβαιος, συμπτωματικός, υπό όρους

Δεν υπάρχει κανείς εξαναγκασμός να κάνουμε ένα πράγμα να συμβεί, επειδή κάτι άλλο συνέβη. Η μόνη υφιστάμενη αναγκαιότητα είναι η λογική αναγκαιότητα. Όλη η σύγχρονη σύλληψη του κόσμου εδράζεται στην αυταπάτη ότι οι φυσικοί νόμοι αποτελούν ερμηνείες των φυσικών φαινομένων. (**Tractatus** 6.37-.371)

Πράγματι, οι
αρχαίοι λαοί που
πίστευαν στους
θεούς και στη
Μοίρα, ήταν πιο
ξεκάθαροι από εμάς
σήμερα, καθώς
διέθεταν σαφείς και
αναγνωρισμένους
όρους, ενώ εμείς
πιστεύουμε ότι
εξηγούνται
ΤΑ ΠΑΝΤΑ.

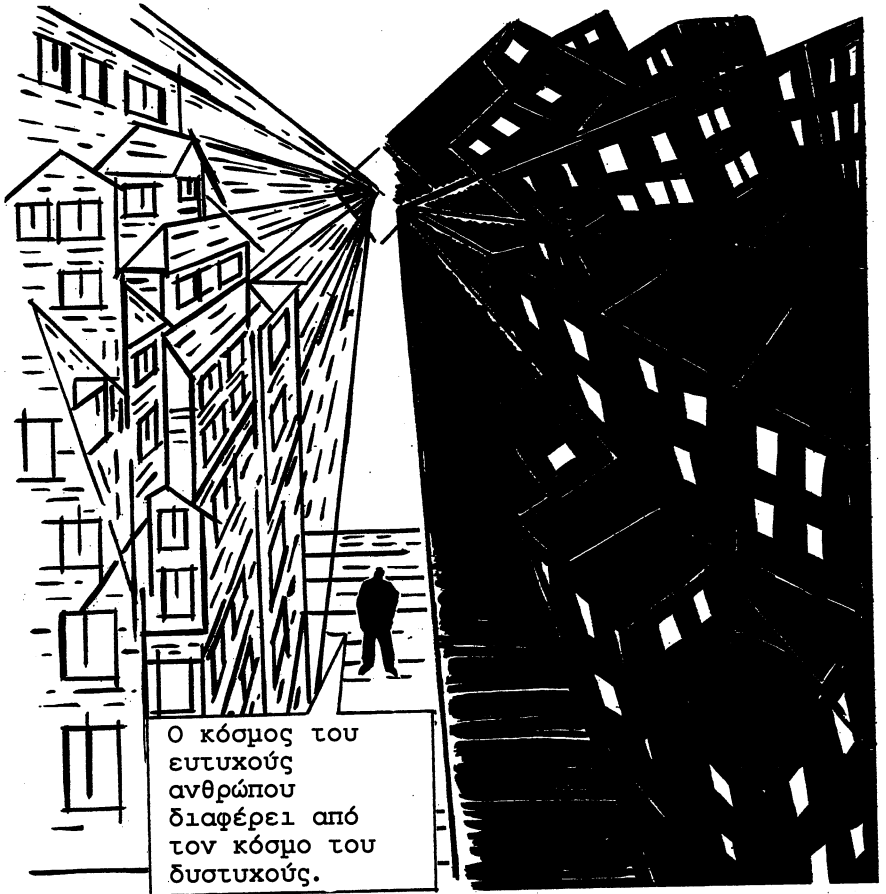
Οπότε, πού
βρίσκουμε νόημα
και ευτυχία σε
έναν τελείως
ενδεχόμενο κόσμο;

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΕΥΤΥΧΙΑ;

Όταν κάποιος βλέπει τον κόσμο ορθά, αντιλαμβάνεται ότι δεν υπάρχει “ψυχολογικός εαυτός” που σκέπτεται, πιστεύει ή αισθάνεται. Οι ψυχολογικές καταστάσεις, εφόσον είναι περιγράψιμες, αποτελούν μέρος του κόσμου. Είναι απλά γεγονότα – το γεγονός ότι σκέπτομαι το τάδε και το δείνα, ή ότι αισθάνομαι το τάδε και το δείνα κ.λπ.

Πλην όμως η ευτυχία δεν είναι διανοητική κατάσταση. Δεν είναι αυτό που λέμε “αισθάνομαι ωραία”, ούτε κρίση είναι ούτε και στοχασμός. Άρα δεν υπάρχουν φυσικά ή ψυχολογικά κριτήρια διακρίσεως μεταξύ ευτυχίας και δυστυχίας. Εξαρτάται από την αντίληψη που έχω περί των ορίων της εννοίας του κόσμου, και όχι από τα οποιαδήποτε γεγονότα.

Ο κόσμος είναι ο κόσμος μου, ο δε τρόπος ζωής μου καθορίζει τη δομή του και μπορεί να μου επιτρέψει να τον δω σωστά, που παναπεί: ως περιορισμένη ολότητα.

Γιαυτό και η ευτυχία δεν αποτελεί μέρος της ψυχολογίας περισσότερο απ' ό,τι αποτελεί μέρος της φυσικής ή της παλαιοντολογίας.

Η ψυχολογία είναι στο ίδιο επίπεδο με τις άλλες επιστήμες, επειδή οι δικές της προτάσεις, όπως και των άλλων επιστημών, είναι εξ ίσου περιγραφικές του τί είναι ή δεν είναι κατά περίπτωση. Αυτό ισχύει εντελώς αντίθετα προς τις κοινές πεποιθήσεις που κυριαρχούν τον 20ό αιώνα στη Δύση, όπου οι βασιζόμενες στην ψυχολογία θεραπείες υποτίθεται ότι οδηγούν στην ευτυχία.

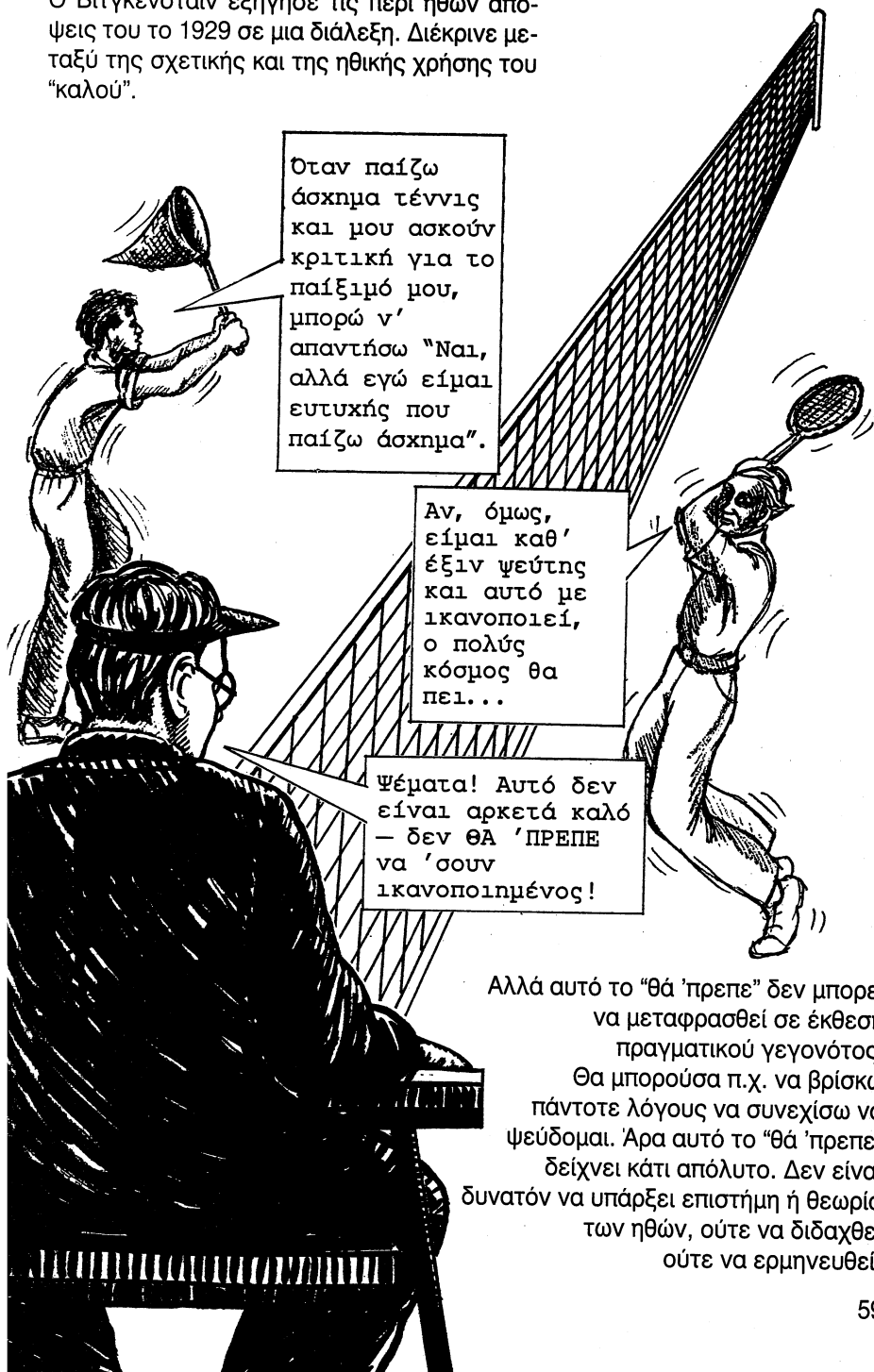
Αφ' ης στιγμής ό,τι μπορεί να λεχθεί, περιορίζεται στην ύπαρξη ή μη ύπαρξη καταστάσεων πραγμάτων, που είναι όλες τους ανεξαιρέτως ενδεχόμενες, οι περί ηθών προτάσεις, όπως και οι λογικές, στερούνται σημασίας. Δείχνουν μεν, αλλά δεν μπορούν να πουν.

Άρα είναι αδύνατο να υπάρξουν προτάσεις περί τα ήθη. Οι προτάσεις δεν μπορούν να εκφράσουν τίποτε υψηλότερο (*Tractatus* 6.42). Είναι σαφές ότι τα ήθη δεν μπορούν να τεθούν σε λέξεις. Τα ήθη είναι υπερβατικά (*Tractatus* 6.421). Επομένως ποιός είναι ο λόγος γραφής ή ανάγνωσης του *Tractatus*, όταν το κύριο σημείο του ανάγεται στα ήθη και, επί πλέον, αποτελείται από προτάσεις;

Οι προτάσεις μου χρησιμεύουν ως διασαφήσεις ως ακολούθως: όποιος με καταλαβαίνει, τις αναγνωρίζει περιστασιακά ως μη εννοιακές, όταν ήδη τις έχει χρησιμοποιήσει –ως κλίμακες– για ν' ανεβεί πιο πάνω απ' αυτές. (Μόλις σκαρφαλώσει δε, πρέπει, θα λέγαμε, να πετάξει τη σκάλα.) (6.54)

Ο Βιτγκενστάιν έξήγησε τις περί ηθών απόψεις του το 1929 σε μια διάλεξη. Διέκρινε μεταξύ της σχετικής και της ηθικής χρήσης του "καλού".

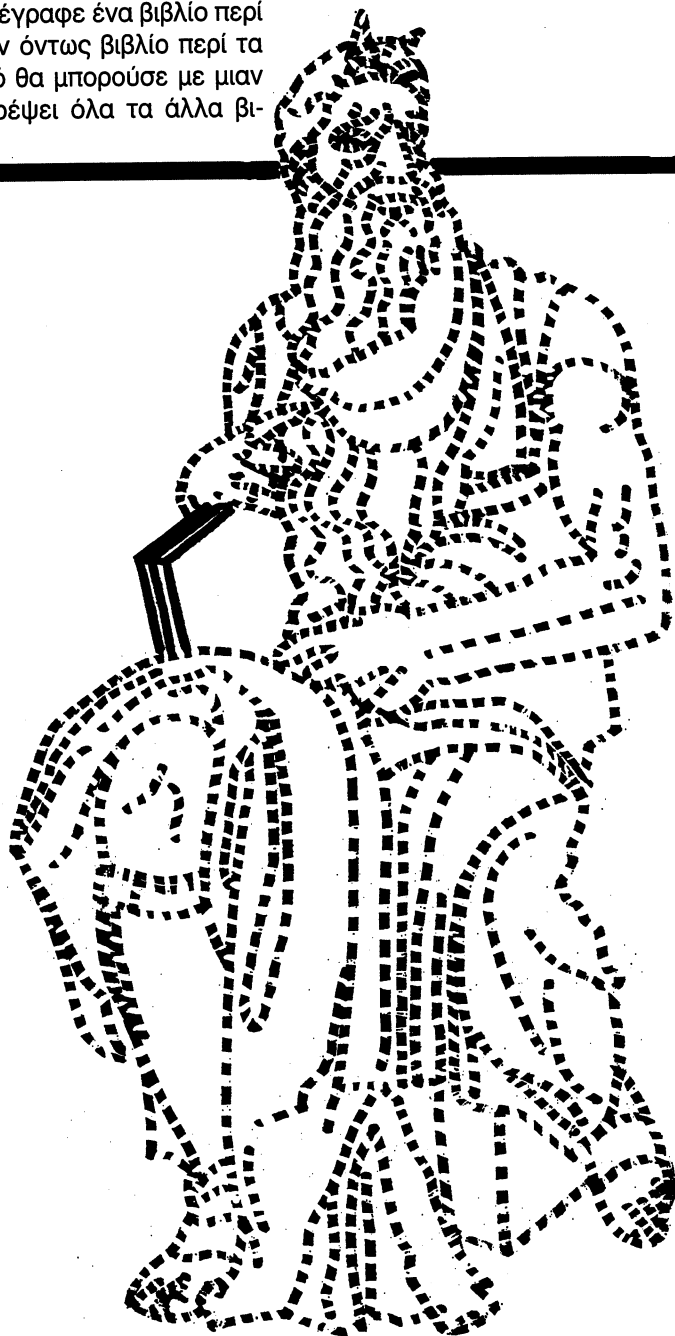
Όταν παίζω άσχημα τέννις και μου ασκούν κριτική για το παίξιμό μου, μπορώ ν' απαντήσω "Ναι, αλλά εγώ είμαι ευτυχής που παίζω άσχημα".

Αν, όμως, είμαι καθ' έξιν ψεύτης και αυτό με ικανοποιεί, ο πολύς κόσμος θα πει...

Ψέματα! Αυτό δεν είναι αρκετά καλό — δεν ΘΑ 'ΠΡΕΠΕ να 'σουν ικανοποιημένος!

Αλλά αυτό το "θά 'πρεπε" δεν μπορεί να μεταφρασθεί σε έκθεση πραγματικού γεγονότος. Θα μπορούσα π.χ. να βρίσκω πάντοτε λόγους να συνεχίσω να ψεύδομαι. Άρα αυτό το "θά 'πρεπε" δείχνει κάτι απόλυτο. Δεν είναι δυνατόν να υπάρξει επιστήμη ή θεωρία των ηθών, ούτε να διδαχθεί ούτε να ερμηνευθεί.

Αν ένας άνθρωπος έγραφε ένα βιβλίο περί
τα ήθη που θα ήταν όντως βιβλίο περί τα
ήθη, το βιβλίο αυτό θα μπορούσε με μια
έκρηξη να καταστρέψει όλα τα άλλα βι-
βλία του κόσμου.

Όμως προσπαθούμε να διασαφήσουμε την απόλυτη αξία. Ο Βιτγκενστάιν μάς δείχνει τα όρια της γλώσσας με τρεις διαφορετικούς τρόπους.

Στην καθαρή

ΥΠΑΡΞΗ

το βίωμα του έκπληκτου όντος
μπροστά στην ύπαρξη του κόσμου,

Στο

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ

το βίωμα τού να
αισθάνεσαι απολύτως
ασφαλής ανεξαρτήτως του
τί θα συμβεί,

Στα

ΗΘΗ

το βίωμα του να
αισθάνεσαι ένοχος,
υπό την έννοια του
να υστερείς σε
κάποια απόλυτη
ανάγκη, την οποία
δεν μπορούμε να
εξειδικεύσουμε.

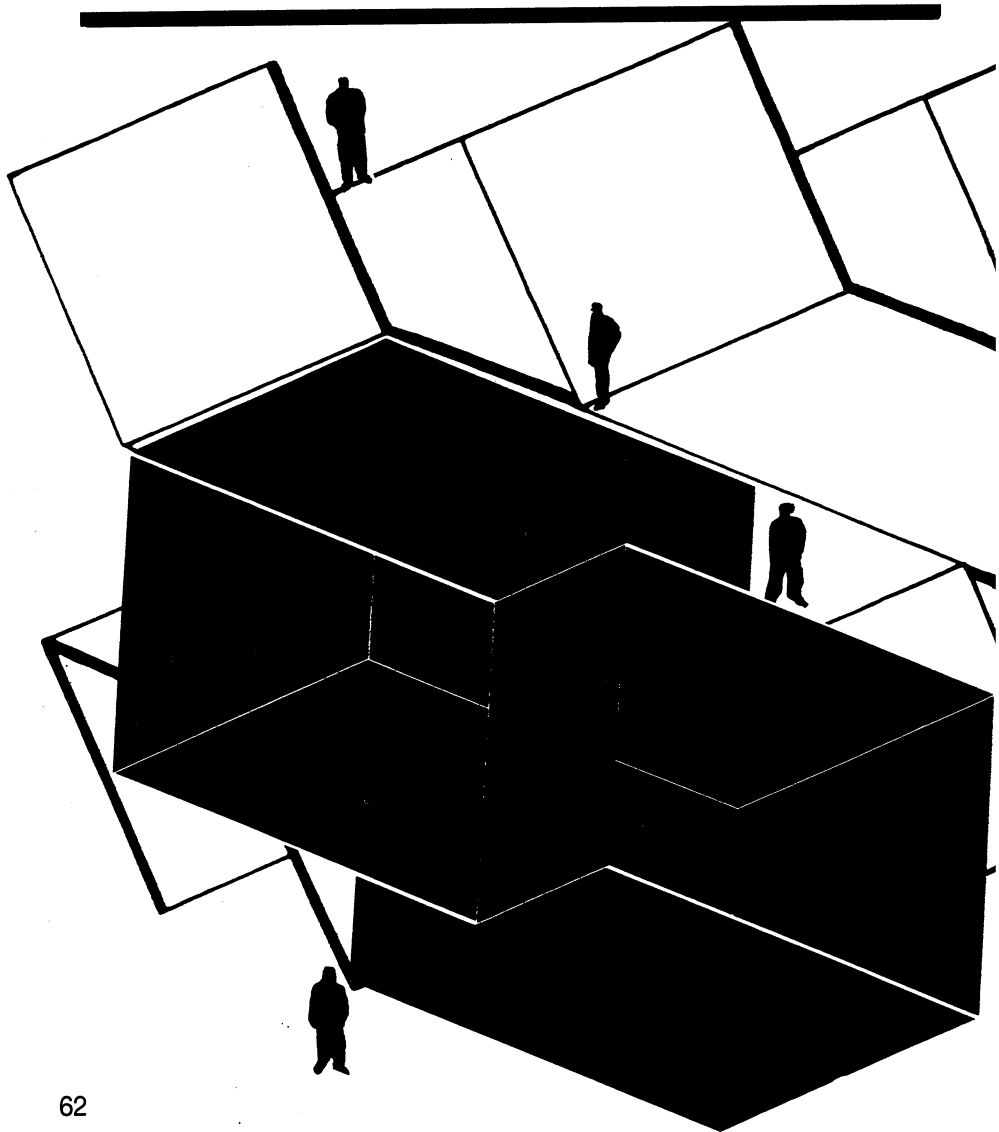

Όλα αυτά είναι μεν βιώματα και, άρα, **γεγονότα**, πλην όμως δεν έχει νόημα να μιλάμε γι' αυτά ωσάν να αναφέρονται σε καταστάσεις ανύπαρκτες στον κόσμο. Π.χ. δεν μπορούμε να είμαστε απολύτως ασφαλείς.

Το γεγονός δεν μπορεί να περιέχει καμμία απόλυτη αξία. Επί πλέον τα βιώματα αυτά για μερικούς φαίνεται ότι δείχνουν πέρα από τον εαυτό τους, τη στιγμή που κάποιοι άλλοι μπορεί να αναφέρονται σε διαφορετικά βιώματα, αντικείμενο των οποίων είναι το Θεϊόν.

Τα όρια της γλώσσας και τον κόσμο δεν μπορούμε να τα **περιγράψουμε** ή να τα δείξουμε σε κάποιον. Ούτε στον εαυτό μας μπορούμε να κάνουμε κάτι τέτοιο. Πρέπει ν' ακολουθήσουμε το δικό μας μονοπάτι και να σκουντουφλήσουμε πάνω σε ανόητες προτάσεις, προτού κατανοήσουμε ότι ο κόσμος είναι πεπερασμένο σύνολο.

Ούτε όλα τα διαβάσματα δεν μας φτάνουν για να το κάνουμε. Γιαυτό η πρώτη πρόταση από τον Πρόλογο του *Tractatus* λέει: "Το βιβλίο αυτό θα το καταλάβει μόνο ίσως όποιος έκανε από μόνος του τις σκέψεις που περιέχονται εδώ – ή τουλάχιστον παρόμοιες σκέψεις."

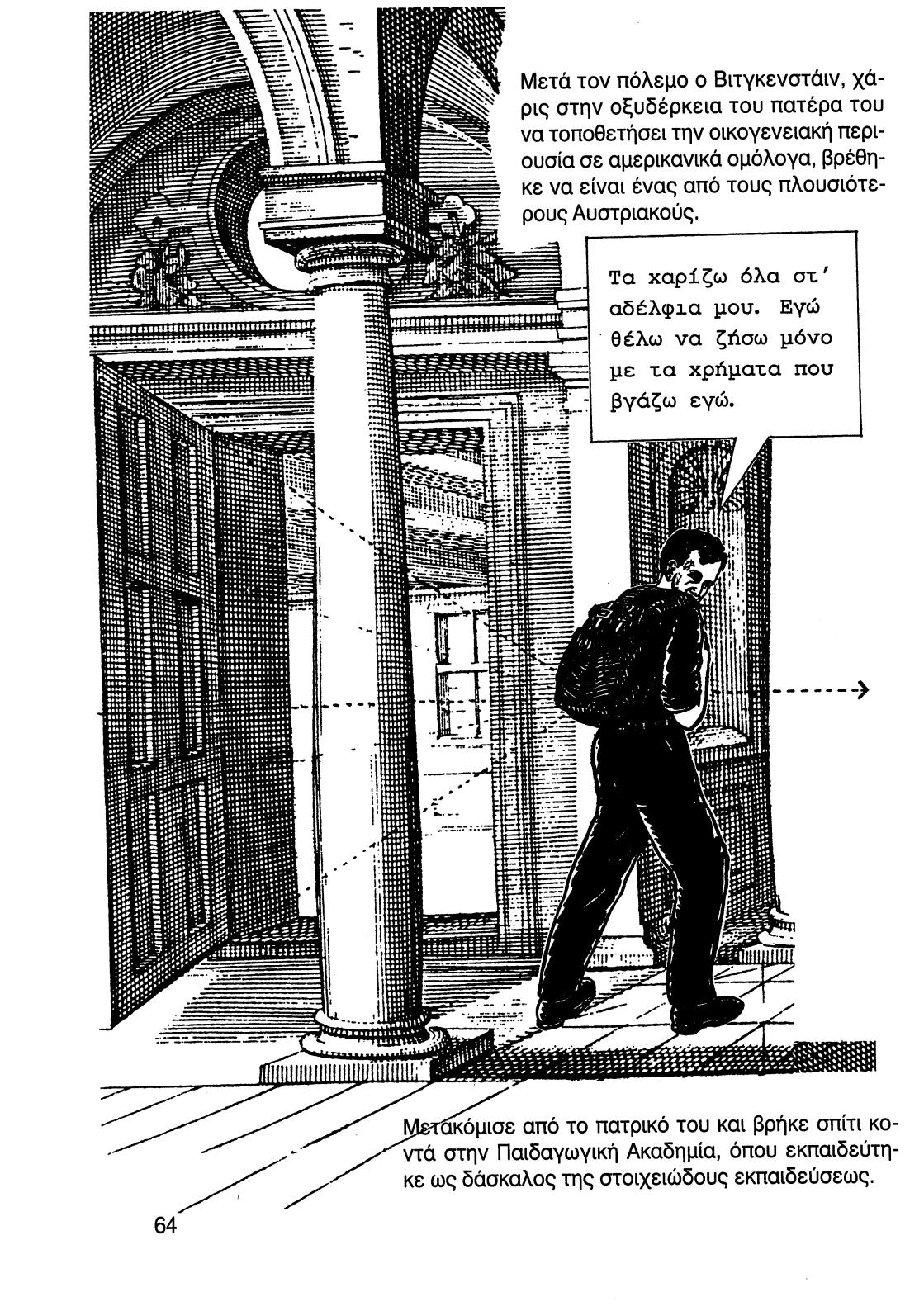
ΣΚΕΠΤΣΟ

τῷ Κώστῃ Βάρνη

Περνοῦσε μὲ μονὰ σοσόγια
(ἀφτίγῃ κι ὄχι ἄγγ') κι χίρκῃ κι Λόνια
καὶ σημεῖνε ἔχῃ κι ἀντάρα
κι σαρανιάρα, κι σαρανιάρα!

Ἀερύλαροι καὶ θαλαστοὶ
καυκάριε γοφοί, μαστοὶ
μὲ τὰ βιογιὰ τῆς μουστίζης —
ἐδάκιερη φύλλον σουμίζης!

Μπροστὰ σὲ κίμμινο παῖ
τάρβοι φρουμάριον ἴστικνοὶ
καὶ τυφρομοῦσανε μπροστὰ σου!
— Κιμμάλωσέ μου, ἄγγῃ... ἐλάσον!

Μετά τον πόλεμο ο Βιτγκενστάιν, χάρις στην οξυδέρκεια του πατέρα του να τοποθετήσει την οικογενειακή περιουσία σε αμερικανικά ομόλογα, βρέθηκε να είναι ένας από τους πλουσιότερους Αυστριακούς.

Τα χαρίζω όλα στ' αδέρφια μου. Εγώ θέλω να ζήσω μόνο με τα χρήματα που βγάζω εγώ.

Μετακόμισε από το πατρικό του και βρήκε σπίτι κοντά στην Παιδαγωγική Ακαδημία, όπου εκπαιδεύτηκε ως δάσκαλος της στοιχειώδους εκπαίδευσης.

Αφού ο *Tractatus* έλυσε όλα τα προβλήματα της φιλοσοφίας, εγώ θα εργασθώ ως δάσκαλος.

Ο Βιτγκενστάιν ήθελε να ζήσει και να εργασθεί ανάμεσα στους φτωχούς αγρότες· εισόδημα γλίσχρο και πλούσια εσωτερική ζωή: αυτό ήταν το ιδανικό που ήθελε να ζήσει και να διδάξει.

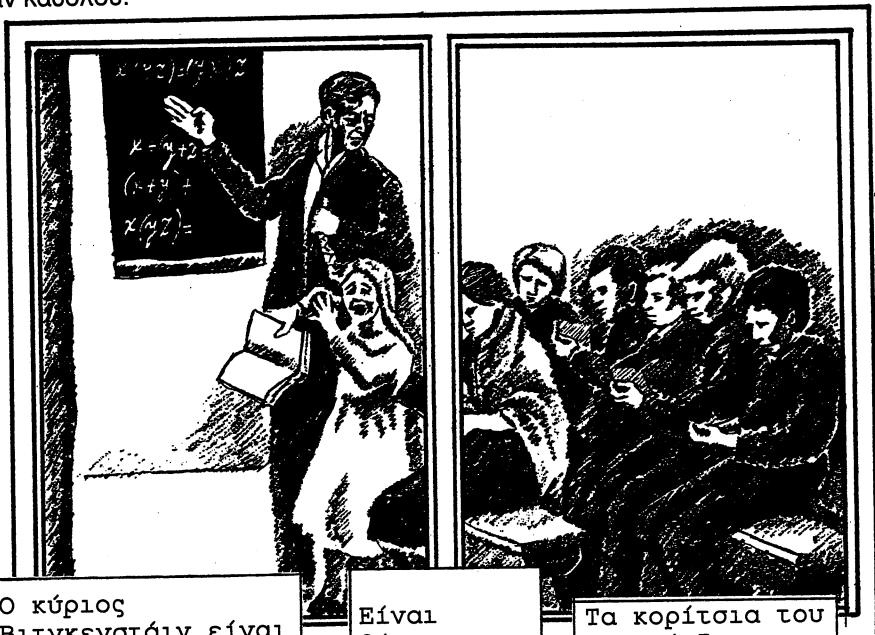
Ήταν γεννημένος δάσκαλος, μολονότι εντελώς αντισυμβατικός. Δεν παρέδιδε μαθήματα, αλλά καθοδηγούσε τα παιδιά με ερωτήσεις.

Τα καθοδηγούσε στην εφεύρεση μιας μηχανής ατμού, τους μάθαινε ανατομία χρησιμοποιώντας το σκελετό μιας γάτας, τους δίδασσε αστρονομία βάζοντάς τα να παρατηρούν τον ουρανό τη νύχτα κ.λπ.

Έδινε μεγάλη έμφαση στα μαθηματικά και τα εδίδασσε πάντα σε ανώτερο επίπεδο από αυτό της ηλικίας των παιδιών στην τάξη.

Δίδαξε σε σχολεία χωριών νοτίως της Βιέννης. Οι κάτοικοι δεν τον συμπαθούσαν καθόλου.

Ο κύριος Βιγκενστάιν είναι αριστοκράτης, εκκεντρικός και περίεργος τύπος.

Είναι βίαιος με τα παιδιά μας!

Τα κορίτσια του χωριού δεν είναι για να καταλαβαίνουν άλγεβρα!

Είχε την τάση να τραβάει τα μαλλιά των κοριτσιών που δεν καταλάβαιναν τα βασικά στοιχεία της άλγεβρας!

Ο κόσμος του
Τράτενμπαχ είναι
πρόστυχος.

Ναι, όλοι οι
άνθρωποι είναι
πρόστυχοι.

Σωστά, αλλά οι
άνθρωποι στο
Τράτενμπαχ είναι οι
πιο πρόστυχοι απ'
όλους.

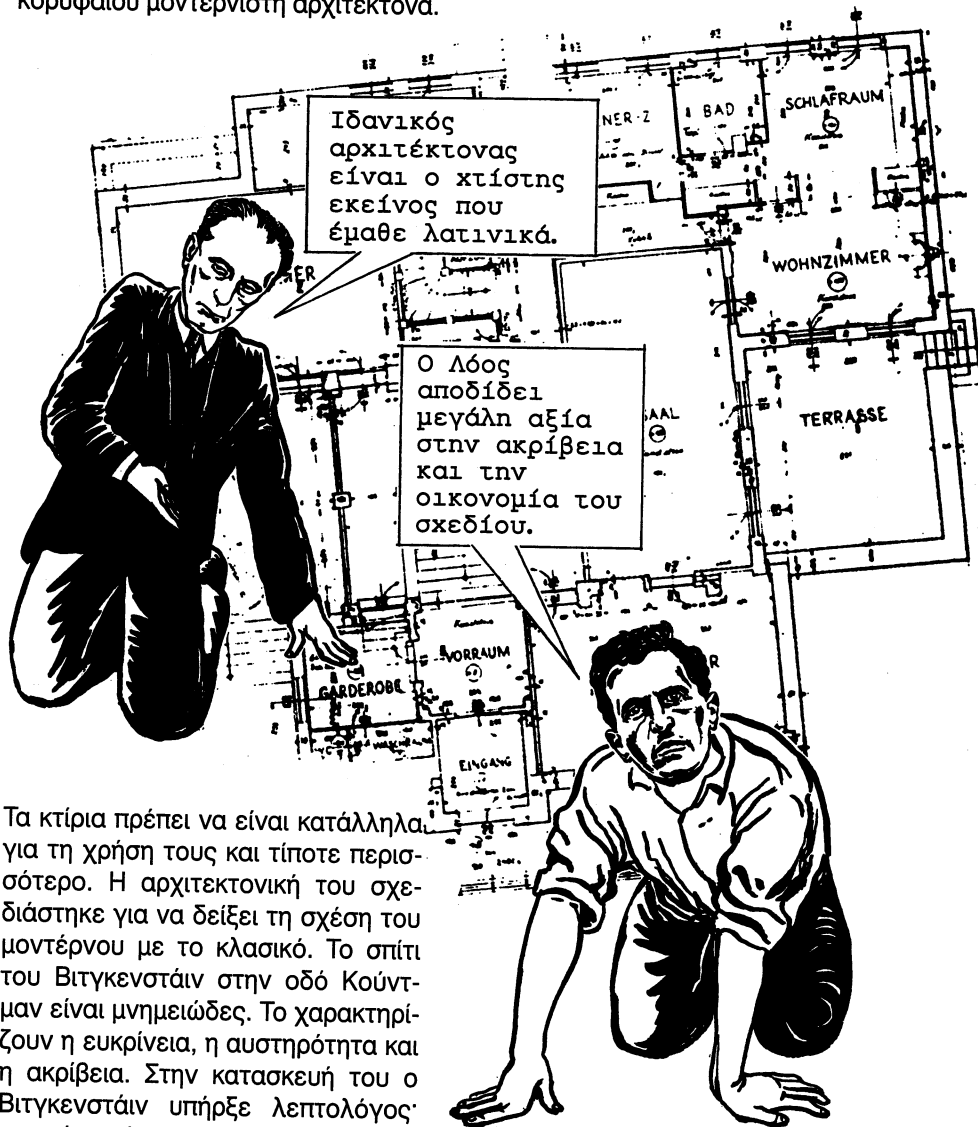
Γιαυτό έφυγε από εκεί και δίδαξε στα
σχολεία άλλων χωριών, συναντώντας
πάντα την ίδια αντίδραση απ' τον
τοπικό πληθυσμό.

Αυτά τα χρόνια έγραψε ένα ορθογραφικό λεξικό προς χρήση των δημοτικών σχολείων που γνώρισε σχετική επιτυχία.

Το 1926 σταμάτησε το δασκαλίκι – προς τέρψη των χωρικών, αλλά προς θλίψη των αρμοδίων επιθεωρητών δημοτικής εκπαίδευσεως που εκτιμούσαν πολύ τη διδακτική του ικανότητα.

Από το 1926 έως το 1928 βάλθηκε να χτίσει ένα σπίτι στη Βιέννη για την αδελφή του Γκρετλ. Υπήρξε παθιασμένος θαυμαστής του Άντολφ Λόος (1870-1933), κορυφαίου μοντερνιστή αρχιτέκτονα.

Τα κτίρια πρέπει να είναι κατάλληλα για τη χρήση τους και τίποτε περισσότερο. Η αρχιτεκτονική του σχεδιάστηκε για να δείξει τη σχέση του μοντέρνου με το κλασικό. Το σπίτι του Βιτγκενστάιν στην οδό Κούντμαν είναι μνημειώδες. Το χαρακτηρίζουν η ευκρίνεια, η αυστηρότητα και η ακρίβεια. Στην κατασκευή του ο Βιτγκενστάιν υπήρξε λεπτολόγος· γιατί και όταν κόντευε να το τελειώσει, σήκωσε το ταβάνι ενός μεγάλου δωματίου τρία εκατοστά ψηλότερα, προκειμένου να πετύχει τις τέλει αναλογίες.

Στο σπίτι του σήμερα στεγάζεται το πολιτιστικό τμήμα της βουλγαρικής πρεσβείας.

ΣΤΑ ΔΙΧΤΥΑ ΤΟΥ ΕΡΩΤΑ;

Όταν ο Βιτγκενστάιν έχτιζε το σπίτι του, ήλθε σε επαφή με την κοινωνία της Βιέννης. Ερωτεύθηκε μια ελβετίδα ονόματι Μαργαρίτα, φίλη της αδελφής του Γκρετλ. Ήταν κατά πολύ νεώτερή του· ένα ζωντανό πλουσιοκόριτσο με καλλιτεχνικά ενδιαφέροντα, που όμως η φιλοσοφία το άφηνε εντελώς αδιάφορο.

Το να βγαίνεις
μαζί του είναι
περιπέτεια! Δεν
ντύνεται καλά –
δέστε τον,
σκισμένο σακάκι,
ανοικτό
πουκάμισο,
γαλότσες!

Ναι, και θα
τρώω πάντοτε
σε φτηνά
καφέ.

Για κάμποσα χρόνια βλέπονταν
πολύ και ο Βιτγκενστάιν ήθελε να
την παντρευτεί.
Το 1931 η Μαργαρίτα πήγε μαζί
του στη Νορβηγία.

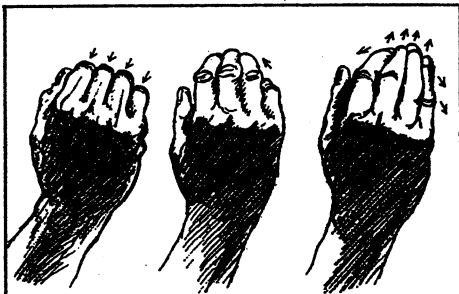
Τήν πιο πολλή
του ώρα την
περνούσε με
προσευχή και
διαλογισμό και
με άφηνε μόνη.

Τον εγκατέλειψε μετά από
δύο εβδομάδες αποφασίζο-
ντας ότι ήταν καλύτερα να
μην τον παντρευτεί! Παρέ-
μειναν, όπως είπαμε, φίλοι
ωστόσο.

ΕΝΑ ΕΛΑΤΤΩΜΑ ΣΤΗ ΛΟΓΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΤΚΕΝΣΤΑΪΝ

Στη διάρκεια της διδασκαλικής καριέρας του ο Βιτγκενστάιν είχε περιστασιακά επαφές με φιλοσόφους που ενδιαφέρονταν για τον *Tractatus*, αλλά μετά το 1928 άρχισε να βλέπει μερικά θεμελιώδη ελαττώματα στο έργο αυτό. Προς την κατεύθυνση της αλλαγής απόψεων τον επηρέασε κυρίως ο Πιέρο Σράφα, μαρξιστής οικονομολόγος και στενός φίλος του Αντόνιο Γκράμσι (1891-1937), φυλακισμένου γενικού γραμματέα του Ιταλικού Κομμουνιστικού Κόμματος.

Χαρακτηριστική ναπολιτάνικη χειρονομία — τρίψιμο του σαγονιού με τις άκρες των δακτύλων που σημαίνει βρισιά.

Η Πρόταση και ό,τι περιγράφεται απ' αυτήν ΠΡΕΠΕΙ να διαθέτει λογική μορφή.

Ναι; Και ποιά είναι η λογική μορφή αυτού που λες;

Ο Σράφα, με τη μαρξιστική του έμφαση στον ουσιωδώς κοινωνικό και αλληλεπιδραστικό χαρακτήρα της γλώσσας, άσκησε μακρόχρονη και βαθύτατη επίδραση στον Βιτγκενστάιν.

Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ

Το 1927 ο Βιτγκενστάιν άρχισε να συναντά κάποια μέλη του Κύκλου της Βιέννης. Επρόκειτο για μια ομάδα φιλοσόφων, μαθηματικών και επιστημόνων, των οποίων ηγείτο ο φιλόσοφος Μόριτς Σλικ (1882-1936), που δολοφονήθηκε από κάποιον ναζιστή φοιτητή.

Όπως κι εσύ πιστεύουμε κι εμείς ότι η φιλοσοφία θά 'πρεπε νά 'ναι επιστημονική.

Στον Κύκλο έβλεπαν τον Βιτγκενστάιν με φοβερή ευλάβεια.

Αν πιστεύεις τέτοιο πράγμα, θα πει ότι παρανόσες εντελώς τον TRACTATUS! Πρόκειται για εξερεύνηση των νθών, των ορίων της γλώσσας και της σκέψης — αυτό 'ναι όλο.

ERÖFFENTLICHUNGEN DES
VEREINES ERNST MACH

WISSENSCHAFTLICHE
AUFFASSUNG

WIENER KREIS

VEREIN ERNST MACH
PREIS S 2.— (RM 1.20)

VERLAG / WIEN

Ο Ροδόλφος Κάρναπ (1891-1970), διακεκριμένος φιλόσοφος του Κύκλου, περιέγραψε όμορφα τον βιτγκενστάινειο τρόπο του φιλοσοφείν.

“Η άποψη και η στάση του απέναντι στους ανθρώπους και τα προβλήματα έμοιαζαν μάλλον με εκείνες ενός δημιουργικού καλλιτέχνη παρά με εκείνες ενός επιστήμονα· θα μπορούσαμε να πούμε καλύτερα ότι έμοιαζαν με τις απόψεις και τις στάσεις θρησκευτικού προφήτη ή μάντη. Όταν άρχιζε να σχηματίζει την άποψή του πάνω σε κάποιο ειδικό φιλοσοφικό πρόβλημα, τις πιο πολλές φορές αισθανόμασταν εκείνη τη στιγμή την εσωτερική πάλη του, ... πάλευε και προσπαθούσε με ένταση και μόχθο να περάσει από το σκοτάδι στο φως, πράγμα που τό'βλεπες πάνω στο εκφραστικό του πρόσωπο. Όταν, τελικά, μερικές φορές ύστερα από μια μακρά και παθιασμένη προσπάθεια, έβγαινε η απάντησή του, η διατύπωση της πρότασής του βρισκόταν μπροστά μας σαν καινούριο αριστουργηματικό καλλιτέχνημα ή σαν θεία αποκάλυψη. Όχι ότι επιβεβαίωνε τις απόψεις του δογματικά, ... αλλά η εντύπωση, που μας έδινε, ήταν ότι επρόκειτο για ενόραση που τον επισκέφθηκε μέσω θείας εμπνεύσεως, κι έτσι αισθανόμασταν ότι οποιοδήποτε νηφάλιο και ορθολογικό σχόλιο ή ανάλυση επί του προκειμένου θα ήταν καθαρή βεβήλωση.”

Το 1929 ο Βιτγκενστάιν επέστρεψε στο Καίμπριτζ. Ο Κένυς, που τον είχε ενθαρρύνει να επιστρέψει, έγραψε στη γυναίκα του. "Ο Θεός έφτασε. Τον συνάντησα στο τραίνο των 5.15."

Ο Βιτγκενστάιν όμως ούτε χρήματα είχε ούτε καθηγητική βαθμίδα. Αποφασίστηκε να παρουσιάσει τον *Tractatus* ως διδακτορική διατριβή.

Εξεταστές του ήταν οι δύο παλιοί του φίλοι: ο Μουρ, καθηγητής της Φιλοσοφίας, και ο Ράσελ. Η εξέταση αποδείχθηκε φάρσα, και τέλειωσε με το παρηγορητικό χτύπημα του Βιτγκενστάιν στους ώμους των εξεταστών του.

Μη
στενοχωριέστε.
Ξέρω ότι ποτέ
σας δεν θα τον
καταλάβετε.

Του απένειμαν καθηγητική βαθμίδα και του πρόσφεραν έκτακτη πενταετή καθηγεσία στο Τρίνιτυ Κόλετζ.

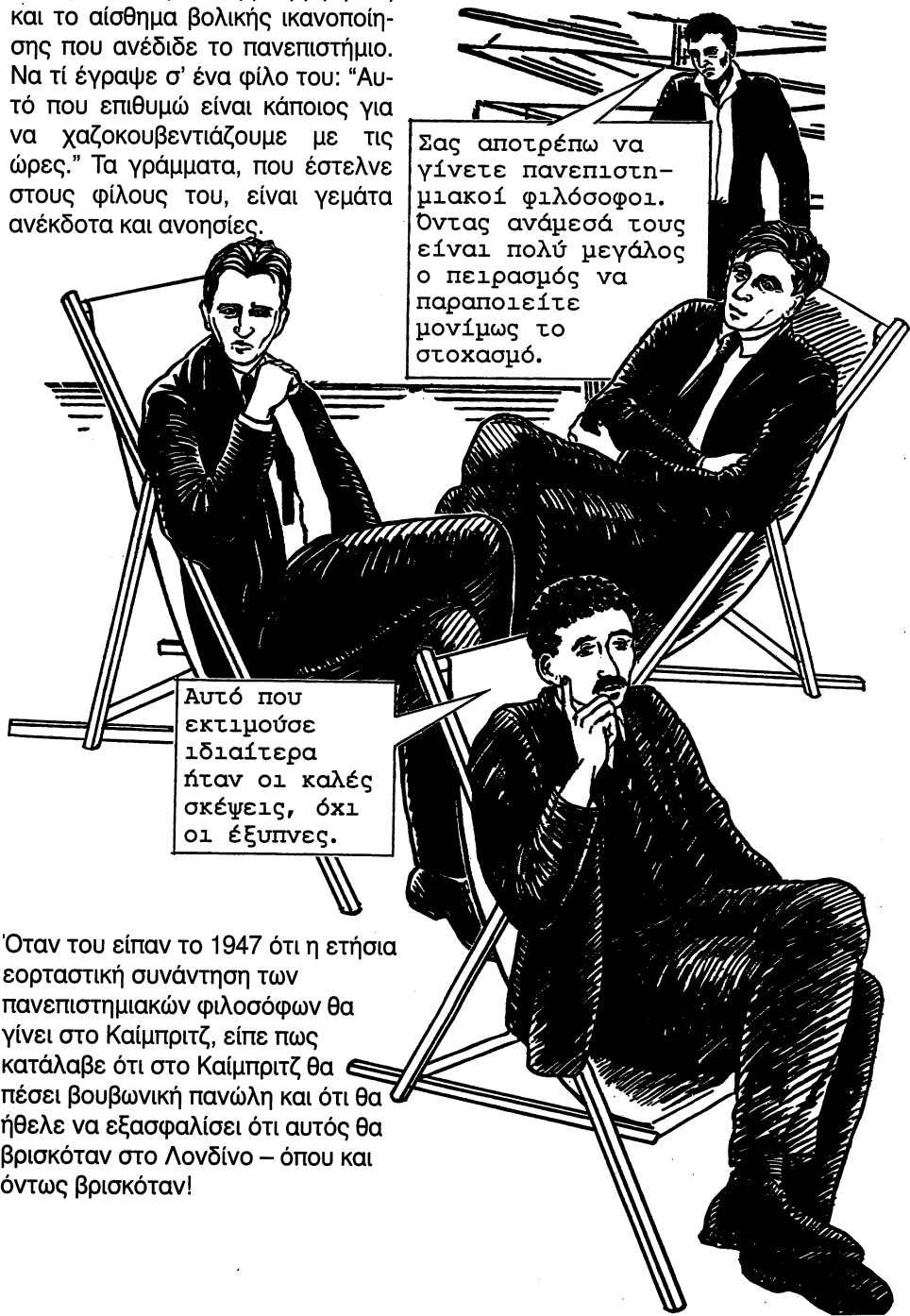
ΠΩΣ ΔΙΔΑΣΚΕ Ο ΒΙΤΓΚΕΝΣΤΑΪΝ;

Ο τρόπος διδασκαλίας του ήταν μοναδικός. Δεν έκανε τυπικές παραδόσεις, αλλά σκεπτόταν φωναχτά στο γραφείο του μπροστά σε μικρές ομάδες φοιτητών.

Μερικές φορές οι συναντήσεις ήσαν διάλογοι με ανθρώπους διαφόρου προελεύσεως. Ήταν, όμως, ασυμβίβαστος και με τον εαυτό του και με τους άλλους, οι δε επισκέπτες του ένιωθαν ότι βρίσκονταν σ' ένα περιβάλλον άκρας σοβαρότητας και μεγάλου στοχαστικού βάθους.

Η σχέση του με τον ακαδημαϊκό βίο ήταν αρνητική. Μισούσε την ξεροκεφαλιά, τις κακόζηλες μιμήσεις και το αίσθημα βολικής ικανοποίησης που ανέδιδε το πανεπιστήμιο. Να τί έγραψε σ' ένα φίλο του: "Αυτό που επιθυμώ είναι κάποιος για να χαζοκουβεντιάσουμε με τις ώρες." Τα γράμματα, που έστειλε στους φίλους του, είναι γεμάτα ανέκδοτα και ανοησίες.

Σας αποτρέπω να γίνετε πανεπιστημιακοί φιλόσοφοι. Όταν ανάμεσά τους είναι πολύ μεγάλος ο πειρασμός να παραποιείτε μονίμως το στοχασμό.

Αυτό που εκτιμούσε ιδιαίτερα ήταν οι καλές σκέψεις, όχι οι έξυπνες.

Όταν του είπαν το 1947 ότι η ετήσια εορταστική συνάντηση των πανεπιστημιακών φιλοσόφων θα γίνει στο Καίμπριτζ, είπε πως κατάλαβε ότι στο Καίμπριτζ θα πέσει βουβωνική πανώλη και ότι θα ήθελε να εξασφαλίσει ότι αυτός θα βρισκόταν στο Λονδίνο – όπου και όντως βρισκόταν!

ΕΡΩΤΕΥΜΕΝΟΣ ΞΑΝΑ

Λίγο μετά, αφ' ότου έγινε λέκτορας, ο Βιτγκενστάιν ερωτεύθηκε έναν νεαρό φοιτητή του Κολλεγίου, τον Φράνσις Σκίνερ, που έγινε ο μόνιμος συνοδός και πολύτιμος συνεργάτης στο φιλοσοφικό του έργο.

Ο Σκίνερ, ο οποίος ήταν ο τα πλείστα υποσχόμενος φοιτητής του έτους, ήταν ένα μάλλον ντροπαλό, όμορφο και ευγενέστατο αγόρι που προοριζόταν για ακαδημαϊκή καριέρα.

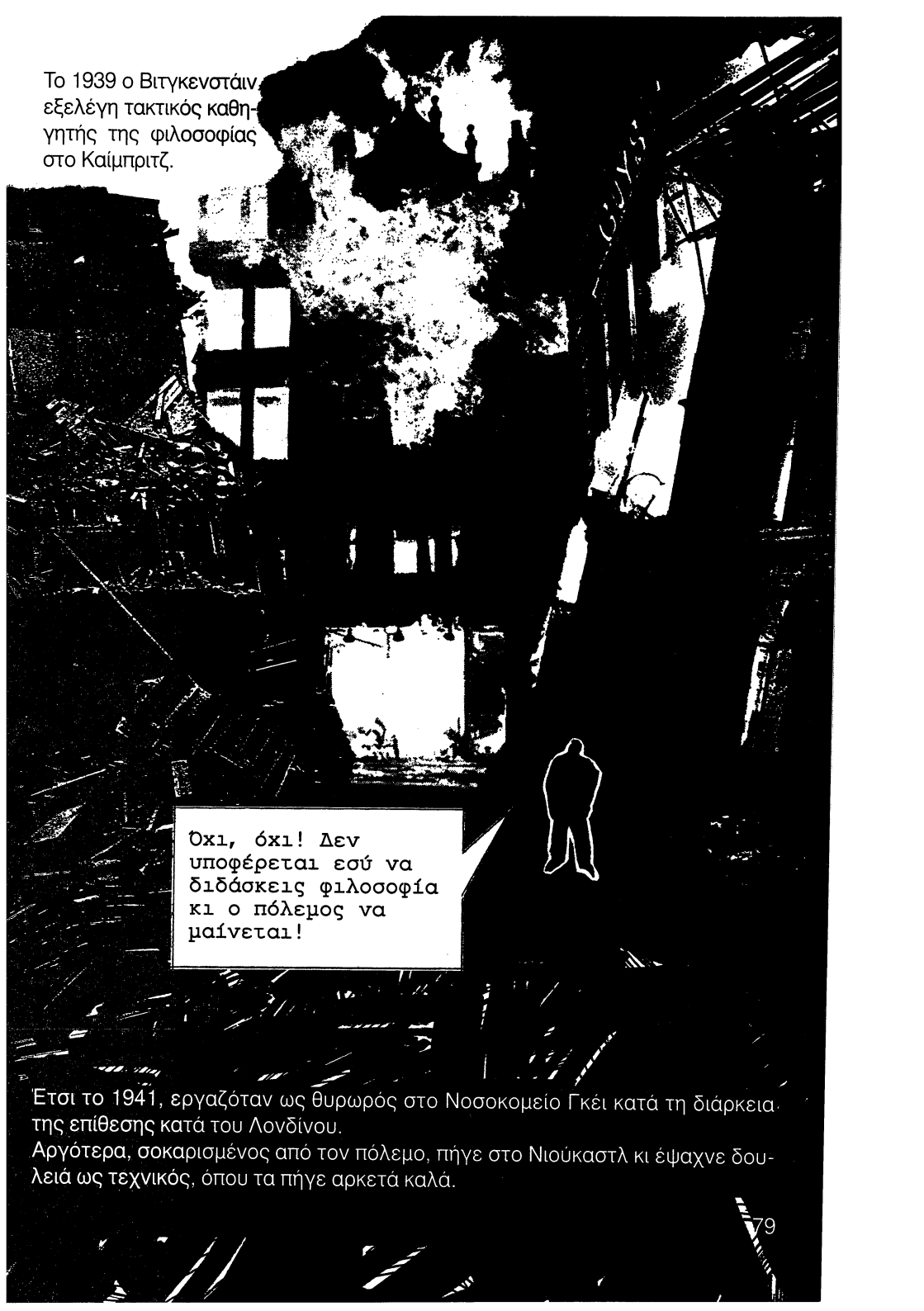
Με την επιρροή του Λουδοβίκου εγκατέλειψα το πανεπιστήμιο κι έγινα μηχανικός σε μια βιομηχανία.

Αφ' όταν πέθανε το 1941 από πολιομυελίτιδα, ένιωθα ενοχές για πολύν καιρό. Τα δύο τελευταία χρόνια της ζωής του δεν του ήμουν πιστός με τις σκέψεις μου.

Αλλά το 1946 ο Βιτγκενστάιν ερωτεύθηκε τον Μπεν Ρίτσαρντς, φοιτητή της ιατρικής στο Κάιμπριτζ, περίπου σαράντα χρόνια νεώτερό του. Η σχέση αυτή, που συνεχίστηκε μέχρι το θάνατό του, του έφερε μεγάλη χαρά.

Το 1939 ο Βιτγκενστάιν
εξελέγη τακτικός καθη-
γητής της φιλοσοφίας
στο Κάιμπριτζ.

Όχι, όχι! Δεν
υποφέρεται εσύ να
διδάσκεις φιλοσοφία
κι ο πόλεμος να
μείνεται!

Έτσι το 1941, εργαζόταν ως θυρωρός στο Νοσοκομείο Γκέι κατά τη διάρκεια της επίθεσης κατά του Λονδίνου.

Αργότερα, σοκαρισμένος από τον πόλεμο, πήγε στο Νιούκαστλ κι έψαχνε δουλειά ως τεχνικός, όπου τα πήγε αρκετά καλά.

Το 1947 παραιτήθηκε από τη θέση του καθηγητή στο Κάιμπριτζ, επειδή ήθελε να γράψει και επειδή ένιωθε ότι η διδασκαλία του δεν είχε καλά αποτελέσματα.

Έτσι πήγε να ζήσει στην Ιρλανδία, μακριά απ' τον "αχώνευτο και απολιθωμένο αγγλικό πολιτισμό".

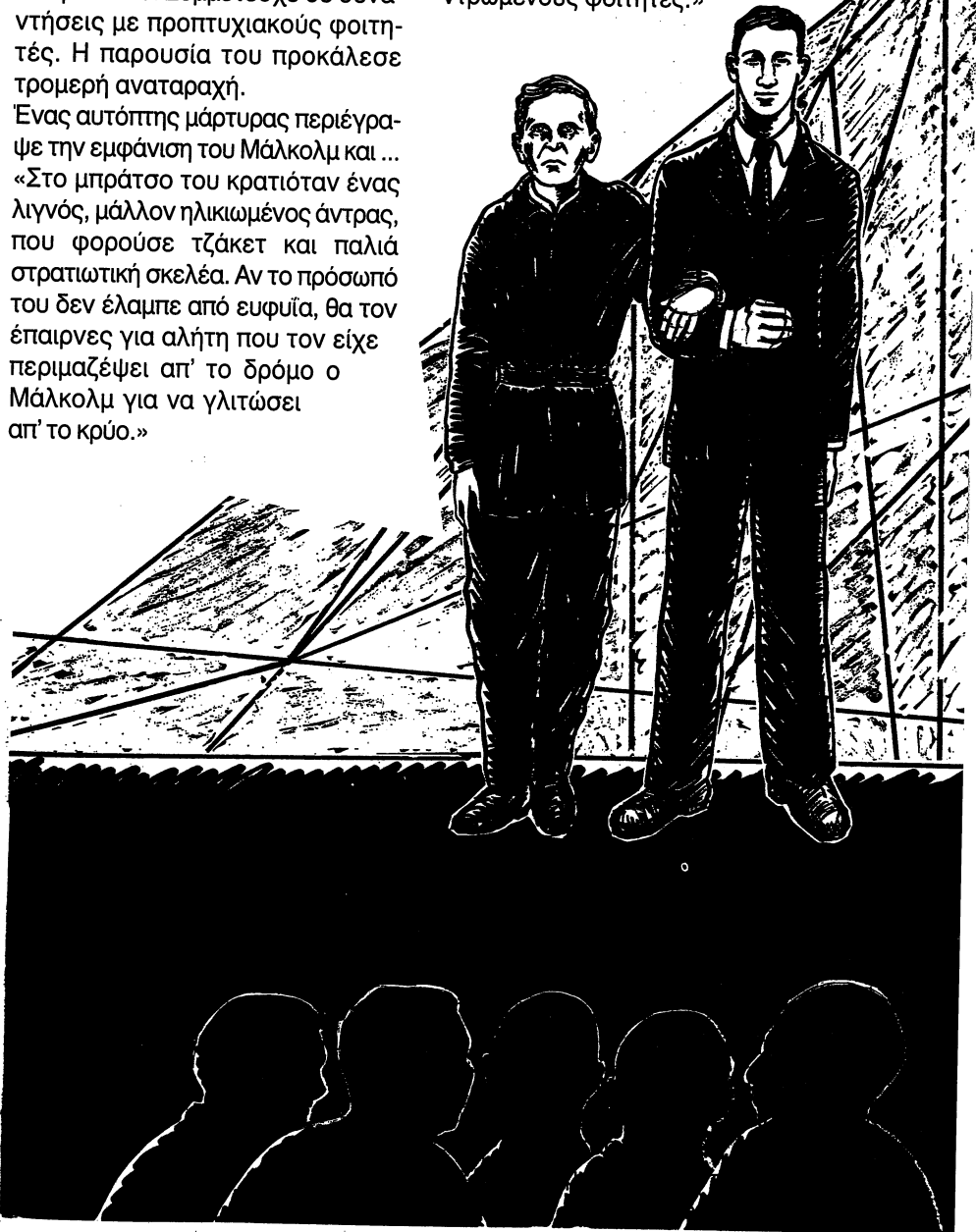
Τον πιο πολύ χρόνο του τον περνούσε σ' ένα μικρό σπιτάκι στη δυτική ακτή της Ιρλανδίας στο μυχό του λιμανιού του Κίλαρου. Εκεί έγραψε μερικά από τα σημαντικότερα έργα του.

Το 1949 πήγε στις ΗΠΑ, στο Πανεπιστήμιο Κορνέλ να μείνει με τον Νόρμαν Μάλκολμ, παλιό φοιτητή και φίλο του. Συμμετέσχε σε συναντήσεις με προπτυχιακούς φοιτητές. Η παρουσία του προκάλεσε τρομερή αναταραχή.

Ένας αυτόπτης μάρτυρας περιέγραψε την εμφάνιση του Μάλκολμ και ...

«Στο μπράτσο του κρατιόταν ένας λιγνός, μάλλον ηλικιωμένος άντρας, που φορούσε τζάκετ και παλιά στρατιωτική σκελέα. Αν το πρόσωπό του δεν έλαμπε από ευφυΐα, θα τον έπαιρνες για αλήτη που τον είχε περιμαζέψει απ' το δρόμο ο Μάλκολμ για να γλιτώσει απ' το κρύο.»

Όταν ανακοινώθηκε το όνομα του «αλήτη», «ακούστηκε ένα δυνατό και αυθόρμητο ωωω!!! απ' τους συγκινημένους φοιτητές.»

Λίγο καιρό πιο μετά αρρώστησε και επέστρεψε στην Αγγλία. Η διάγνωση είπε ότι έπασχε από καρκίνο του προστάτη. Τα δύο τελευταία χρόνια της ζωής του τα πέρασε μεταξύ Βιέννης, Οξφόρδης και Καίμπριτζ μένοντας είτε με την οικογένειά του είτε σε φίλους. Συνέχισε να παράγει σημαντικό φιλοσοφικό έργο μέχρι και την παραμονή της ημέρας οπού απώλεσε τη συνείδηση των πραττομένων.

Απεβίωσε τον Απρίλιο του 1941 στο Καίμπριτζ.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

Πολλά έχουν γραφτεί γύρω απ' την προσωπικότητα του Βιτγκενστάιν -πράγμα το οποίο τον Βιτγκενστάιν θα τον απωθούσε.

Ήταν επιβλητική μορφή. Ολοένα συναντάμε τους φίλους, την οικογένεια και τους φοιτητές του να λένε ότι υπήρξε «αληθινή μεγαλοφυΐα», «το πλέον ανεξάρτητο πνεύμα», «άφοβος», «ο λιγότερο νευρωτικός άνθρωπος», ότι διακρινόταν για «τέτοια ένταση συγκέντρωσης που μπορούσες να την εκλάβεις ως αδιαφορία» κ.τ.ό.

Οι άνθρωποι ή γοητεύονταν ή απωθούνταν απ' τον Βιτγκενστάιν, καθώς ήταν ευθύς στην επαφή του με τον κόσμο και δεν άντεχε καθόλου τα φιλόδοξα άτομα.

- Είχε ύψος περίπου πέντε πόδια κι έξη ίντσες κι ήταν λεπτοκαμωμένος. Όταν ήταν νέος, ήταν όμορφος και ντυνόταν άψογα· όταν μεγάλωσε ντυνόταν απλά, δεν φορούσε γραβάτα κι είχε το πουκάμισό του ξεκούμπωτο στο λαιμό.
- Η μαγεία της προσωπικότητας και του στυλ του ήταν κολλητική, οι δε μαθητές του είχαν την τάση να τον μιμούνται. Αυτό τον στενοχωρούσε, διότι πάνω απ' όλα εκτιμούσε την ανεξαρτησία της σκέψης.
- Ως άνθρωπος ήταν εξαιρετικά σοβαρός κι έδινε την ψυχή του σ' αυτό, με το οποίο καταπιανόταν.
- Δεν ήταν πολυμαθής ή πολυδιαβασμένος· διάβαζε μόνο ό,τι μπορούσε να αφομοιώσει ολόψυχα. Τ' αγαπημένα του βιβλία συνήθιζε να τα διαβάξει και να τα ξαναδιαβάξει πολλές φορές.
- Τον γοήτευαν οι «σκληρές» αμερικανικές ιστορίες κατασκοπείας· διετηνέτο ότι σ' αυτές έβρισκε περισσότερη φιλοσοφία απ' ό,τι στις γνωστές πανεπιστημιακές επιθεωρήσεις.
- Δεν ήταν θρησκευόμενος με τη συμβατική έννοια του όρου· έτρεφε όμως βαθύ σεβασμό σε ορισμένους θρησκευόμενους συγγραφείς –στον Αυγουστίνο, στον Κίρκεγκωρ και, φυσικά, στη Βίβλο.
- Κατά τη γνώμη του τα πάντα εξαρτώντο από το πνεύμα, με το οποίο φτιάχτηκαν. Αυτή η αρχή επιβεβαιωνόταν στον τρόπο, με τον οποίο δίδασκε, μαγείρευε κι έκανε φίλους.
- Η γνώση ήταν στενά συνδεδεμένη με την πράξη.
- Μπορούσε να σχεδιάσει ένα σπίτι, να λαξεύσει ένα άγαλμα ή να διευθύνει μιαν ορχήστρα.
- Έγινε μηχανικός μέσω της άσκησης και ποτέ δεν «τσακωνόταν» με τις μηχανές.
- Η μουσική υπήρξε κεφαλαιώδους σημασίας αναφορά στη ζωή του.
- Διέθετε ένα εκπληκτικό ταλέντο στο σφύριγμα, ήταν δε σε θέση να σφυρίξει τα πιο πολύπλοκα μέρη από έργα κλασικής μουσικής.
- Στους αγαπημένους του συνθέτες ανήκαν ο Μπαχ, ο Μπετόβεν, ο Σούμπερτ και ο Σούμαν.
- Δεν τον ενδιέφερε η σύγχρονη μουσική.
- Η εμφάνισή του πρόδιδε χαρακτηριστικά άκεφο άνθρωπο.
- Σιχαινόταν όσο τίποτε άλλο τον ακαδημαϊκό βίο.
- Απέφευγε πάντα τη δημοσιότητα και θεωρούσε τον Τύπο ως μία απ' τις μεγάλες πληγές της σύγχρονης ζωής.
- Η Σύγχρονη Εποχή, κατά τη γνώμη του, ήταν σκοτεινός αιώνας.
- Θεωρούσε πέρα για πέρα προϊόντα εσφαλμένων εκτιμήσεων τα είδωλα της προόδου και την πεποίθηση ότι η τεχνολογία θα λύσει όλα μας τα προβλήματα.
- Μόνο η αλλαγή του τρόπου ζωής μας θα μπορούσε να γιατρέψει τον άρρωστο αιώνα μας – κι αυτό μπορεί να συμβεί, μόνο όταν έλθουμε κατ' ευθείαν αντιμέτωποι με τη συμφορά.

Ο εντατικός τρόπος και η ικανότητα κρίσεως, που διέθετε, φαίνονται στις γρήγορες απαντήσεις και στην κριτική ιδιοφυΐα του.

Π.χ. όταν του έλεγαν ότι κάποιος εκπονεί διατριβή για τους λόγους αποτυχίας της Κοινωνίας των Εθνών...

«Πέστε του να βρει πρώτα γιατί οι λύκοι τρώνε τ' αρνιά!»

Όταν του έλεγαν ότι κάποιος διέκοψε την διατριβή του, γιατί κατάλαβε ότι δεν είχε τίποτα πρωτότυπο να πει...

«Γι' αυτή του και μόνο την πράξη, πρέπει να του απονεύμουν διδακτορικό τίτλο!»

Όταν άκουγε να συζητούν περί προόδου στην Ιστορία...

«Παρ' όλες τις άσχημες πλευρές του πολιτισμού μας είμαι βέβαιος ότι θα προτιμούσα να ζω όπως ζούμε τώρα, παρά να έχω ζήσει όπως οι άνθρωποι των σπηλαίων»

«Φυσικά και θα το προτιμούσες. Οι άνθρωποι των σπηλαίων, όμως;»

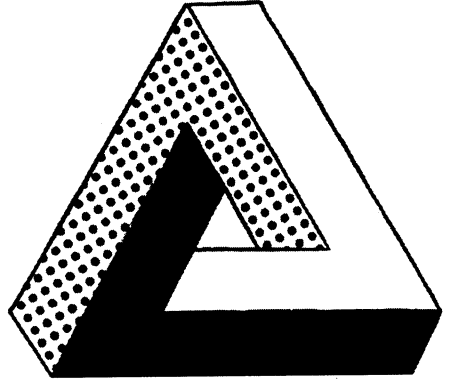
Τα γραπτά του είναι γεμάτα έξυπνες εικόνες και αναλογίες.

ΜΕΤΑ ΤΟΝ TRACTATUS

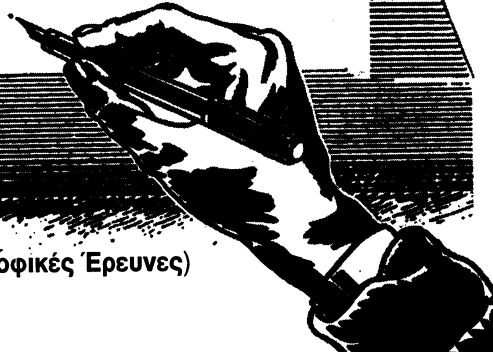
Υπήρχαν κοντά 20 τίτλοι έργων του Βιτγκενστάιν στα αγγλικά, πλην όμως μόνο ο **Tractatus** και δύο σύντομα κείμενα είχαν δημοσιευθεί με την πραγματική συναίνεσή του. Τα πιο πολλά είναι παρατηρήσεις παρμένες μέσα από τα Ημερολόγιά του από διάφορους εκδότες· μερικές απ' τις παραδόσεις και τις συνομιλίες του συνετέθησαν από σημειώσεις των φοιτητών του· υπάρχουν και μερικά γράμματα. Όλα αυτά, δημοσιεύθηκαν, φυσικά, μετά τον θάνατό του.

Διαρκώς άλλαζε το κείμενό του, αναδιατυπώνοντας τις παρατηρήσεις του και βάζοντάς τες μέσα στο πλαίσιο διαφόρων συμφραζομένων, για να ελέγχει το νόημά τους.

Όταν κατέληγε σε κάποιο συμπέρασμα, συχνά ξανάπιανε το ζήτημα απ' την αρχή, επανεξετάζοντάς το από άλλη οπτική γωνία. Ήταν σαν νά 'θελε να διατηρεί τα πάντα ρευστά και να δείχνει μάλλον την πρόοδο της εργασίας του παρά μεγάλα φιλοσοφικά συμπεράσματα.

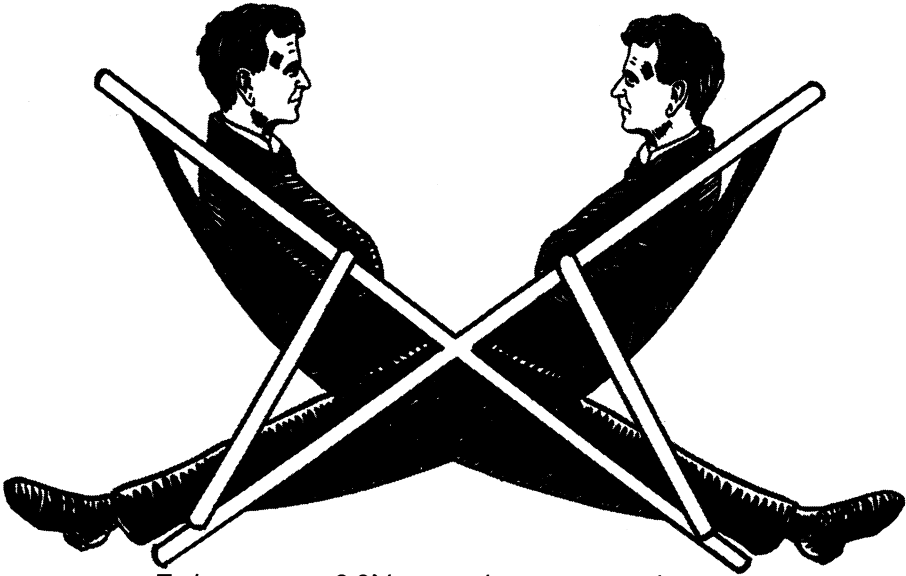

*Δεν θά 'θελα τα γραπτά μου
ν' απαλλάξουν τον κόσμο απ' το
βάσανο του στοχασμού. Αλλά, στο
μέτρο του δυνατού, να παρακινήσουν
τον κόσμο να στοχασθεί
μόνος του.*

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ

Το γνωστότερο βιβλίο του είναι οι *Φιλοσοφικές Έρευνες* που δημοσιεύθηκε δύο έτη μετά τον θάνατό του. Τα πρώτα 2/3 των παρατηρήσεών του τα είχε επιλέξει και βάλει στη σειρά ο ίδιος.

Πρόκειται για βιβλίο ευφυέστατα γραμμένο που πραγματεύεται πλήθος θεμάτων: «τις έννοιες του νοήματος, της αντίληψης, μιας πρότασης, της λογικής, τα θεμέλια των Μαθηματικών, τις καταστάσεις της συνείδησης και άλλα».

Γράφτηκε, κατά το παράδειγμα του **Tractatus**, ως σειρά παρατηρήσεων, που όμως τώρα είναι μακροσκελέστερες και λιγότερο αφοριστικές σε σύγκριση με το πρώιμο έργο του.

Μερικές έχουν τη μορφή διαλόγου με ένα alter ego που εκφέρει ποικιλία θέσεων.

Υπάρχουν πολλές εικόνες, κάμποση σάτιρα και διάφορες οδηγίες χρήσεως.

Αν και διαβάζεται ευκολότερα από τον **Tractatus**, καθόσον δεν έχει σύμβολα Λογικής, η ευκολία του είναι απατηλή.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ;

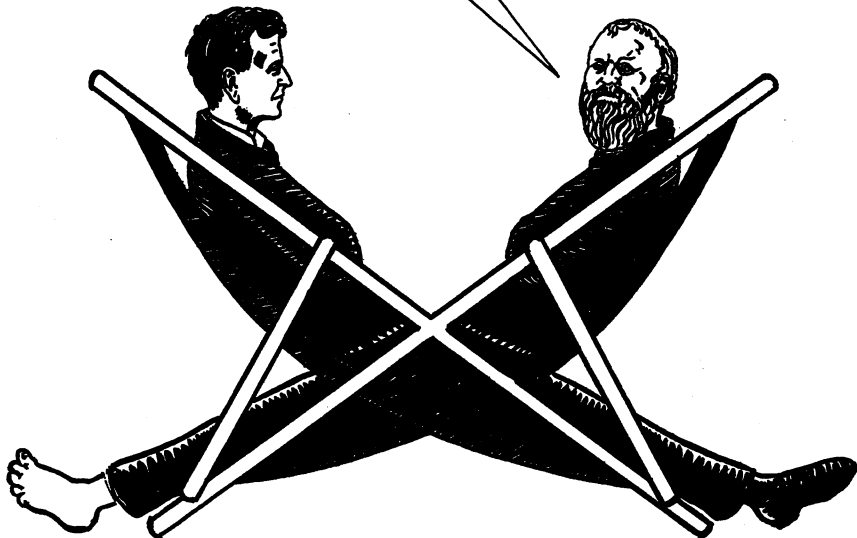

Ο Βιτγκενστάιν ενδιαφερόταν ανέκαθεν για τη φύση της Φιλοσοφίας· από το 1930 και εξής πίστευε ακράδαντα ότι η Φιλοσοφία είναι

ΘΕΡΑΠΕΙΑ

—η αντίληψη αυτή είναι παλιά, καθώς την καλλιέργησαν ο Σωκράτης και πολλοί αρχαίοι έλληνες φιλόσοφοι.

Ο σκοπός της
Φιλοσοφίας
είναι:
«σκέψεις ἐν
εἰρήνῃ».

Δεν είμαστε εν ειρήνῃ με τον εαυτό μας ή με άλλους, διότι έχουμε περιχαρακωθεί σε **συνήθειες σκέψεως** που συνδέονται με «τον τρόπο, με τον οποίο ζουν οι άνθρωποι».

Διείδε ότι υπάρχει ευ-
κρινής σύνδεση μεταξύ
γλώσσας και τρόπων
ζωής.

Ο τρόπος που
ζούμε,
καθρεφτίζεται
στη γλώσσα.

«Οι άνθρωποι είναι παγιδευμένοι σε
βαθιές φιλοσοφικές, δηλ. γραμματι-
κές συγχύσεις. Δεν θ' απελευθερω-
θούν, αν δεν ξεμπλέξουν πρώτα από
τη φοβερή ποικιλία συσχετισμών που
τους κρατάει δεσμώτες. Πρέπει να
ανασυστήσουν ολόκληρη τη γλώσσα
τους. – Αλλά η γλώσσα τους αυτή
έγινε έτσι όπως έγινε, επειδή οι άν-
θρωποι είχαν και έχουν την τάση να
σκέπτονται κατ' αυτό τον τρόπο.»

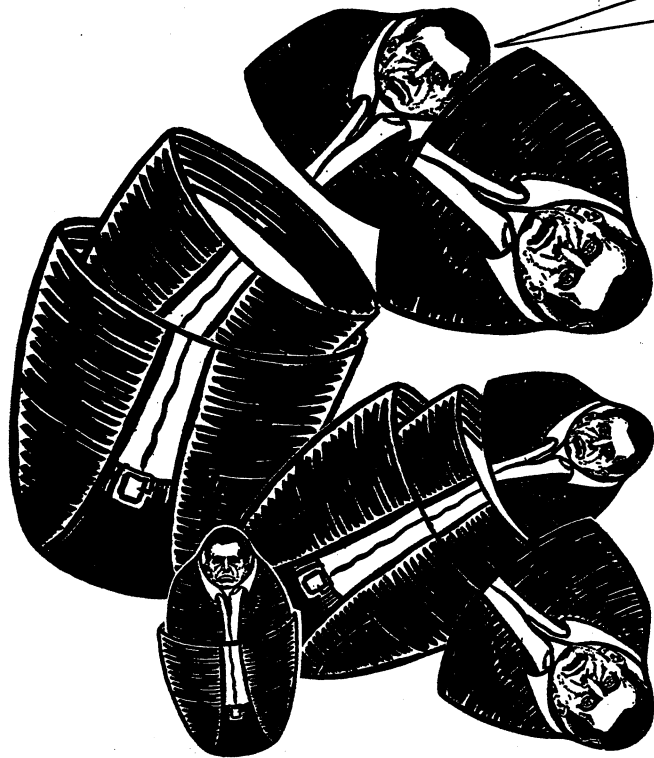
ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΜΕΣΩ ΕΡΕΥΝΗΣ

Το δύσκολο με τον **Tractatus** ήταν το ότι προσπαθούσε να διαπεράσει τα πράγματα.

Ήταν ωσάν η ουσία των πραγμάτων να μας έχει αποκρυβεί κι εμείς να πρέπει να σκάβουμε με την ανάλυση για να βρούμε τί κρύβεται μέσα τους.

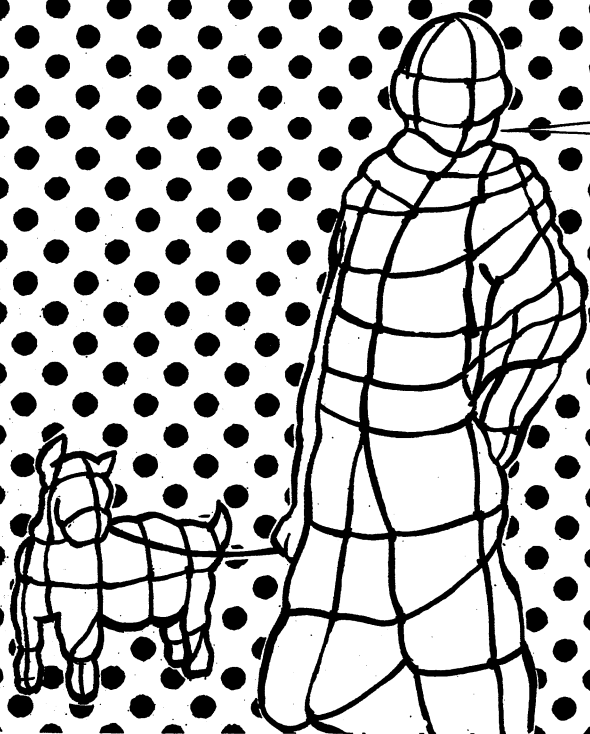
Εκεί διατυπώνεται ο ισχυρισμός ότι έχουν βρεθεί «απρόσβλητες και οριστικές» αλήθειες και «η τελική λύση των προβλημάτων».

Η νέα μου
θεραπεία
φέρνει
απλώς το
κάθε πράγμα
μπροστά στα
μάτια μας·
ούτε εξηγεί
ούτε
συνάγει
τίποτα. —
Αφ' ης
στιγμής τα
πάντα είναι
ανοικτά,
δεν υπάρχει
τίποτα να
εξηγήσεις.
Διότι ό,τι
είναι π. χ.
κρυφό, δεν
μας
ενδιαφέρει...

Το έργο του φιλοσόφου συνίσταται στο να συνταιριάζει **υπομνήματα** για κάποιον ιδιαίτερο σκοπό. Η Φιλοσοφία είναι απλώς οι ιδιαίτερες ατομικές μέριμνες που λέγονται «φιλοσοφικά προβλήματα» –πλην όμως δεν είναι οι μόνες που συνήθως αναγνωρίζονται από την ακαδημαϊκή φιλοσοφία.

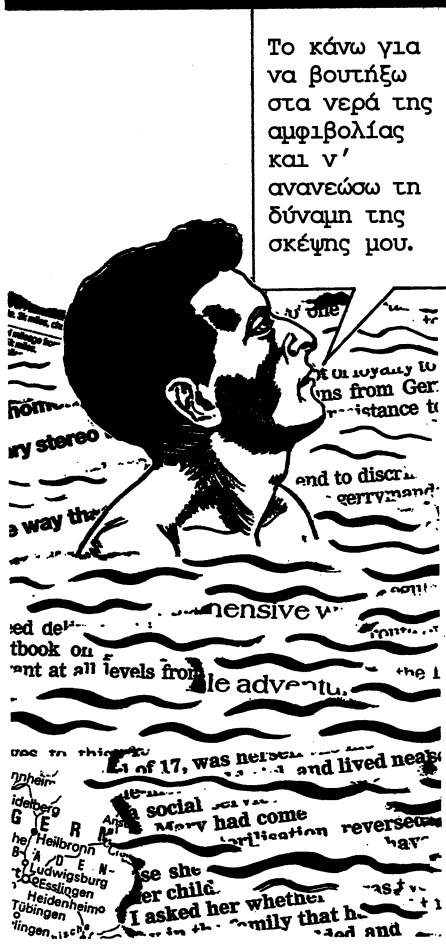

Τα πιο
ενδιαφέροντα
πράγματα για
μας είναι
κρυμμένα
λόγω της
ΑΠΛΟΤΗΤΑΣ
και της
ΟΙΚΕΙΟΤΗΤΑΣ
τους.

Ένας κοινός άνθρωπος, όπως διαβάζει παλαιότερους φιλοσόφους, σκέπτεται –και δικαίως– «καθαρές μπουρδες». Όταν με ακούει, σκέπτεται –και πάλι δικαίως– «μπαγιάτικες κοινοτοπίες». Να πώς αλλάζει η εικόνα της Φιλοσοφίας (MS 219, 6).

ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΣ ΩΣ ΔΕΔΟΜΕΝΟ ΟΤΙ...

Η ύστερη φιλοσοφία του Βιτγκενστάιν δεν ακολουθεί τον τρόπο, με τον οποίο ο επιστήμονας παρουσιάζει τα αποτελέσματα των ερευνών του. Αντίθετα, ξεκινάει από τον τύπο «λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι» του καθημερινού λόγου.

Το κάνω για να βουτήξω στα νερά της αμφιβολίας και ν' ανανεώσω τη δύναμη της σκέψης μου.

Αυτή η βουτιά μπορεί να μας ελευθερώνει από ριζωμένες συνήθειες του σκέπτεσθαι. Ο Βιτγκενστάιν θέλει ν' αποκτήσει μια καθαρή άποψη αυτού που μας βασανίζει.

Το φιλοσοφικό πρόβλημα έχει τον τύπο:
«Δεν ξέρω τον τρόπο αντιμετώπισεώς του».

Ο Βιτγκενστάιν δρα ως οδηγός που προτιμά να μας δείχνει το πραγματικό τοπίο, όπου περπατάμε, αντί να μας χώνει το κεφάλι σε χάρτες. Να γιατί, όταν μας δείχνει κάτι, εμείς συμφωνούμε μαζί του.

Η ΜΕΘΟΔΟΣ

Ποιά είναι η βιτγκενστάινεια μέθοδος θεραπείας; Ο Βιτγκενστάιν δεν καταπιάνεται με **επιχειρήματα** για να θεμελιώσει μια θέση, όπως κατά κανόνα συμβαίνει στην παραδοσιακή φιλοσοφία.

Προτιμά να διδάσκει ένα υπόδειγμα, κριτικό και αποσταθεροποιητικό, ζητώντας να σπάσει τις τεχνητές ενότητες που κατασκευάζουμε με το μυαλό μας, ώστε να δούμε τις διαφορές.

Το μότο μου θα μ' άρεσε νά 'ναι: «θα σου μάθω διαφορές» απ' τον Βασιλιά Αηρ του Σαίξπηρ.

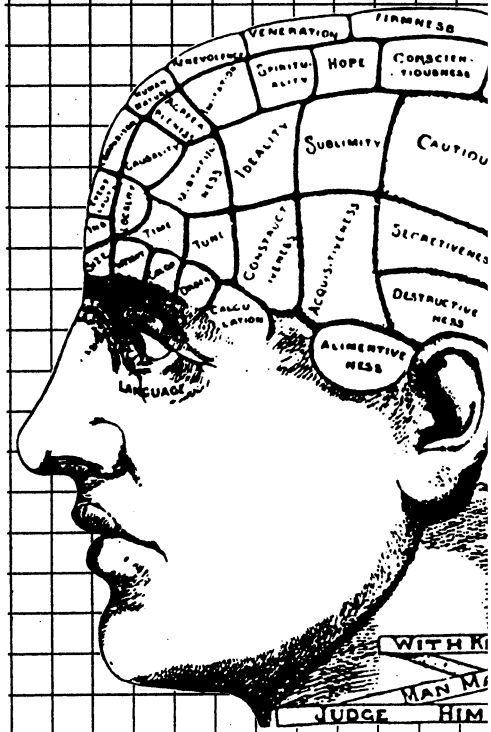
«Δεν υπάρχει μόνο **μία** φιλοσοφική μέθοδος, αν και υπάρχουν όντως μέθοδοι, όπως και διάφορες θεραπείες». (ΦΕ 133).

Η θεραπεία πρέπει να ταιριάζει στα πρόσωπα, που αφορά, καθώς και στο πρόβλημά τους.

Αντίθετα προς τις ψυχολογικές θεραπείες η βιγκεστάνεια θεραπεία δεν εξαρτάται από καμμία περι νοήσεως θεραπεία.

Δεν προσπαθώ να εξηγήσω πράγματα χρησιμοποιώντας «γνωσικές διαδικασίες», «ένστικτα» ή «νοητικούς μηχανισμούς».

Όλες αυτές οι παρατηρήσεις τείνουν να κάνουν το πρόβλημα υπηρέτη της θεωρίας, καθώς ο θεωρητικός έχει την τάση να βλέπει το πρόβλημα με τα γυαλιά της θεωρίας του.

«Πρέπει να διώξουμε τις εξηγήσεις και στη θέση τους να βάλουμε απλώς την περιγραφή.» (ΦΕ 109)

Ο ΥΠΝΩΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Η γλώσσα είναι δηλητήριο που χρησιμοποιείται για να μας σύρει, να μας παραπλανήσει και να μας μαγέψει· μπορεί όμως και να μας γιατρέψει, όταν μιλάμε αληθινά.

Η διφορούμενη φύση της γλώσσας είναι κεφαλαιώδους σημασίας για τη σκέψη του Βιτγκενστάιν.

Η φιλοσοφία είναι μάχη ενάντια στο γήτεμα του μυαλού μας απ' τη γλώσσα.

Όταν μας γητεύουν, κοιτάμε ατενώς –το βλέμμα του υπνωτισμένου.

Έχουμε, τότε, την ψευδαισθηση ότι βλέπουμε «όντα» να βγαίνουν μέσα από εικόνες φυτεμένες βαθιά μέσα στη γλώσσα, που όμως μοιάζουν νά 'χουν φυτευτεί βαθιά μέσα στο μυαλό του κόσμου.

Οι διακρίσεις και οι διαφορές παραλείπονται, το μάτι «ζαλίζεται» απ' το ιδεώδες. (ΦΕ 100).

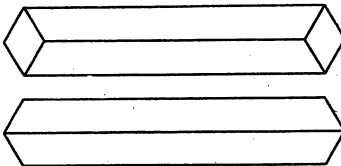
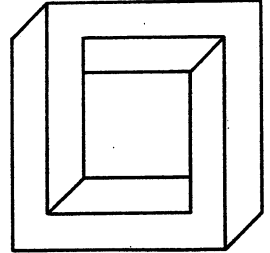
Προσπαθούμε να συλλάβουμε το ιδεώδες, να το ξεχώσουμε απ' τα βάθη του. Νιώθουμε περίπου υποχρεωμένοι να διαπεράσουμε τα φαινόμενα.

Όλα αυτά μας οδηγούν στο να λέμε αηδιαστικές ανοησίες.

Η ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΗΣ ΨΕΥΔΑΙΣΘΗΣΗΣ -ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Έτσι, αντίθετα απ' αυτούς τους καταναγκασμούς, ο Βιτγκενστάιν μάς ενθαρρύνει να περιγράψουμε ακολουθώντας το **παιχνίδι** της γλώσσας.

Αυτό που ονομάζει «μύχια γραμματική» δεν είναι κάτι που βρίσκεται κάτω από τα φαινόμενα, όπως το ασυνείδητο στην ψυχανάλυση.

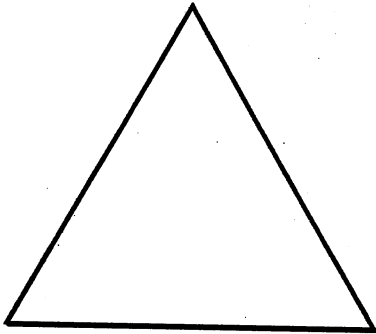

Βρίσκεται στις λεπτές αρθρώσεις των φαινομένων μέσα στην ίδια τη γλώσσα και μας επιτρέπει να βρούμε τη διαφορά μεταξύ νοήματος και ελλείψεως νοήματος.

Ο Βιτγκενστάιν περιγράφει.

- Περιγράφει τις εικόνες που μας υπνωτίζουν και μας επιτρέπουν να δούμε την έλλειψη εφαρμογής τους.
- Μας καλεί να θυμηθούμε πώς θα μαθαίναμε σ' ένα παιδί τη χρήση λέξεων ή φράσεων.
- Μας βάζει να δούμε τις διαφορές στη χρήση εκφράσεων και των συνεκτικών τους δεσμών.
- Επινοεί νέες χρήσεις λέξεων (αφηρημένων μερικές φορές) και μας βοηθά να χαλαρώσουμε τις λαβές που μας κάνουν οι παραδοσιακοί γλωσσικοί τύποι.

Αυτό το τρίγωνο

μπορεί να θεωρηθεί:
τριγωνική τρύπα,
στερεό,
γεωμετρικό σχήμα,
ιστάμενο στη βάση του,
κρεμασμένο από την κορυφή του,
βουνό,
σφήνας,
αιχμή βέλους ή δείκτης,
ανεστραμμένο αντικείμενο που
βασίζεται στη μικρότερη πλευρά
της ορθής γωνίας,
μισό παραλληλόγραμμο,
και πάρα πολλά άλλα πράγματα.
(ΦΕ, 200)

Απ' ό,τι φαίνεται, το βλέπουμε ως ερμηνεία. Αλλά είναι δυνατόν να το ΔΟΥΜΕ ως σύμφωνο με μίαν ΕΡΜΗΝΕΙΑ;

Η σκέψη είναι η ψυχή της ανθρώπινης ζωής – οι φιλόσοφοι υποτίθεται ότι είναι ιδιαίτερος καλός στο σκέπτεσθαι.

Μερικές φορές λέγεται ότι η Λογική είναι η **επιστήμη της σκέψης**, ο δε Βιτγκενστάιν ενδιαφερόταν ιδιαίτερα γι' αυτήν. Η βιτγκενστάινεια προσέγγιση του σκέπτεσθαι είναι σημαντική και διαφωτίζει τη μέθοδό του.

Η σκέψη εμφανίζεται απλή μέχρι τη στιγμή εκείνη όπου θα στοχαστούμε πάνω στη σκέψη.

Ο στοχασμός
συσκοτίζει – αυτό
είναι το αποτέλεσμα
της σκιάς που ρίχνει
ο ίδιος ο ερευνητής.

Τι νομίζουμε ότι μπορούμε να σκεφθούμε;

Εκ πρώτης όψεως φαίνεται ότι όλοι μας ξέρουμε τί είναι σκέψη. Στην ερώτηση «Τί σκέπτεσθε για το τάδε πράγμα; ή το τάδε πρόσωπο;», όλοι μας μπορούμε ν' απαντήσουμε, προϋποτιθεμένου ότι γνωρίζουμε το πρόσωπο ή το αντικείμενο.

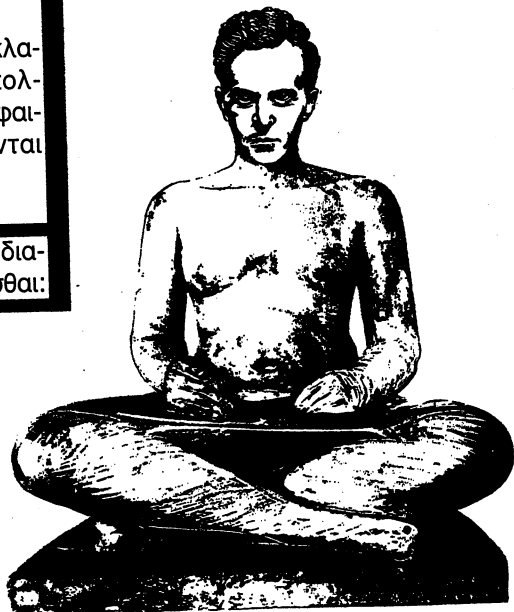
Ετοιμόλογοι όντας λέμε: «Νομίζω ότι θα βρέξει» ή «Νομίζω ότι θα πάρω δύο βδομάδες άδεια».

Όταν βλέπουμε κάποιον να παίζει καλό σκάκι ή να κάνει έναν πολύπλοκο υπολογισμό, γνωρίζουμε ότι και το ένα και το άλλο **πρέπει** να είναι αποτέλεσμα σκέψεως.

Υπάρχουν μερικές συγχύσεις. Οι πιο πολλοί από μας λένε ότι οι πίθηκοι, οι σκύλοι και οι γάτες σκέπτονται, αλλά όχι τόσο καλά όσο εμείς. Σκέφτονται, άραγε, οι μύγες ή τα σφουγγάρια; Τα μωρά από πότε αρχίζουν να σκέπτονται; Στην κοιλιά της μάνας τους; Με τη γέννησή τους; Με ποιόν τρόπο, αλήθεια, αποφασίζουμε;

«Σκέπτεσθαι: έννοια ολοένα διακλαδούμενη. Έννοια που περιέχει πολλές εκδηλώσεις του βίου μας. Τα φαινόμενα της σκέψης διασπείρονται ευρύτατα».

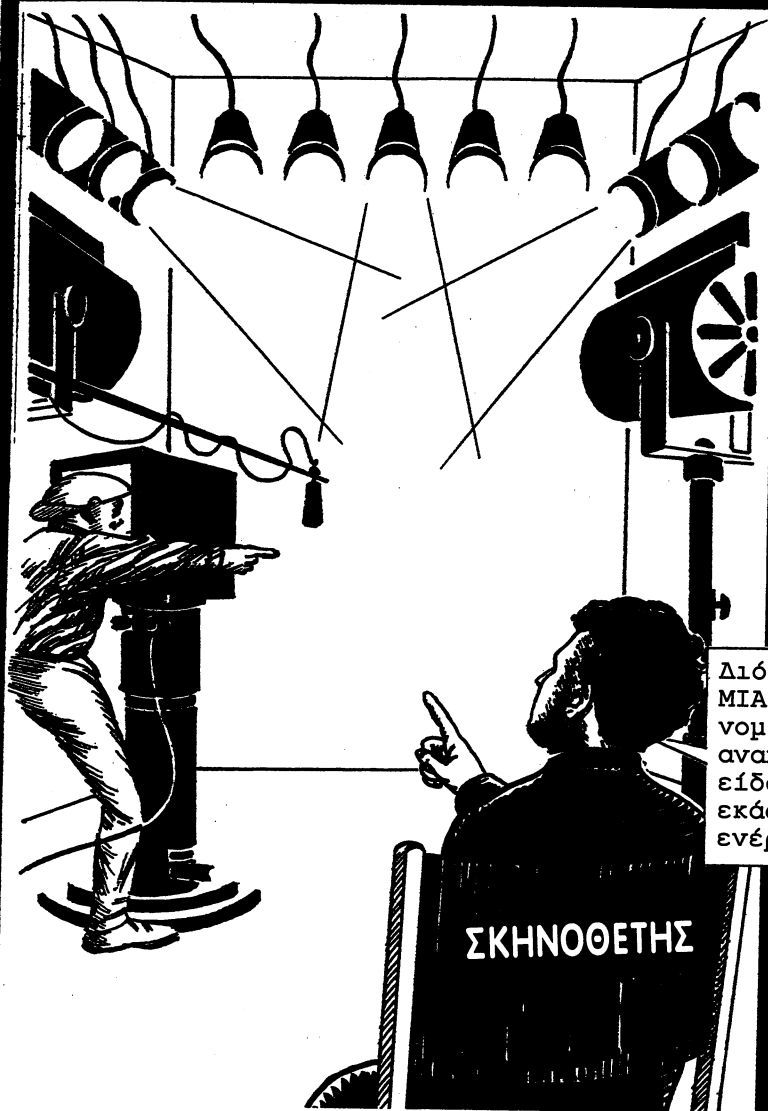
Σύγκρινε τώρα τους ακόλουθους διαφορετικούς τρόπους του σκέπτεσθαι:

- μίλα αφού πρώτα σκεφτείς·
- μίλα χωρίς να σκεφτείς·
- σκέψου προτού μιλήσεις·
- μίλα προτού σκεφτείς·
- σκέψου ενώ μιλάς·
- σκέψου μέσα σου με τη φαντασία σου·
- σκέψου κάποιον·
- σκέψου μια λύση του αινίγματος·
- σκέψου κάτι·
- σφύριξε έναν σκοπό αφού πρώτα σκεφτείς κι έπειτα χωρίς να σκέπτεσαι·
- τώρα απλώς σκέψου·

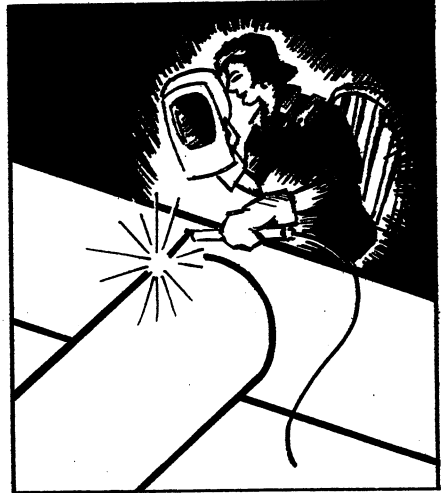
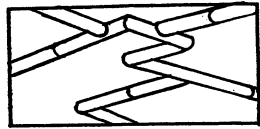
Η λέξη «σκέψη» είναι μια απλή καθημερινή λέξη που φαίνεται να αντιστοιχεί σε μια απλή δραστηριότητα που όμως, αν δοκιμάσουμε την αντοχή της σε διάφορες καταστάσεις, θα δούμε ότι γίνεται κομμάτια. Έχουμε εσφαλμένη εικόνα της.

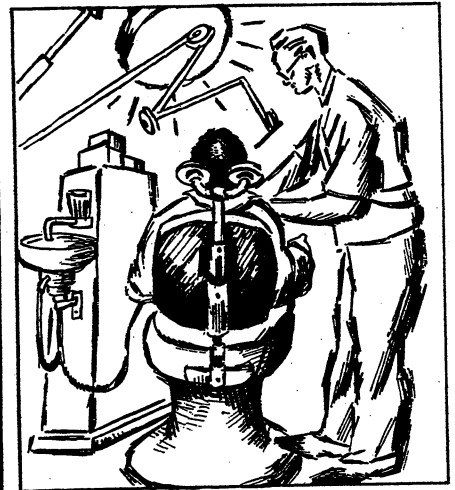
Διότι είναι ΜΙΑ ΛΕΞΗ που νομίζουμε ότι αναπαριστά το είδος της εκάστοτε ενέργειας.

ΣΚΗΝΟΘΕΤΗΣ

Ξεχνάμε ότι το νόημα μιας λέξης εξαρτάται από τη σκηνοθέτησή της, από τη σκηνή ή τις περιστάσεις, υπό τις οποίες χρησιμοποιείται.

$$\begin{aligned}y(x+y)^n &= x^n y + \dots \\ &= \sum_{k=0}^{n-1} \binom{n}{k} x^k y^{n-k}\end{aligned}$$

Τη λέξη «σκέπτομαι» —τη χρήση της— τη μαθαίνουμε κάτω από ορισμένες περιστάσεις, τις οποίες όμως, ΔΕΝ ΜΑΘΑΙΝΟΥΜΕ ΝΑ ΤΙΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΟΥΜΕ.

Ας σκεφτούμε γύρω απ' το σκέπτεσθαι!

Είναι ενέργεια / δράση;

Λέμε «τρέχω γρήγορα», το δε τρέξιμο είναι εξ ορισμού δράση.

Στο σχολείο μας έλεγαν «σκέψου περισσότερο».

Τι κάναμε τότε;

Όταν είμαστε συνοφρυωμένοι και δείχνουμε σοβαροί, σημαίνει ότι προσπαθούμε να σκεφτούμε πιο εντατικά;

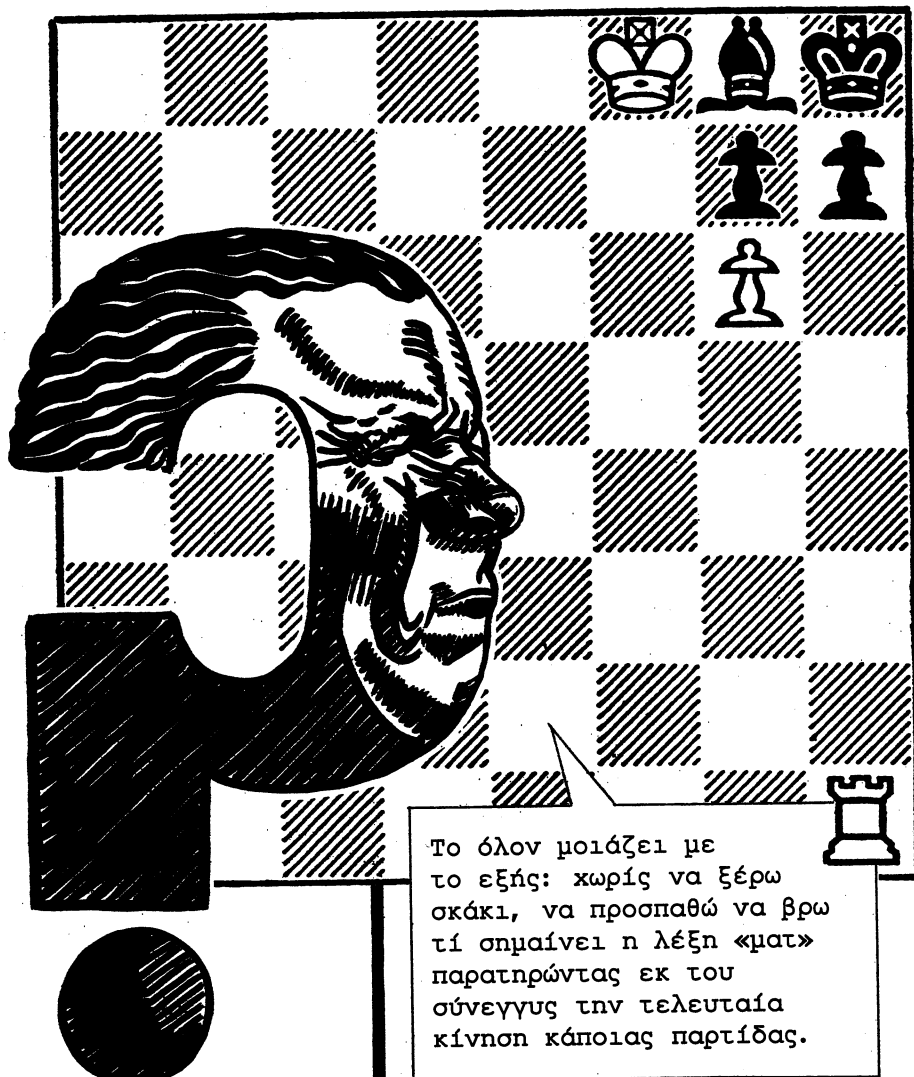

Ποία η διαφορά μεταξύ των: *προσπαθώ έντονα να τρέξω γρηγορότερα* και *προσπαθώ έντονα να σκεφτώ*;

Αποτελεί το σκέπτεσθαι είδος «φασματώδους» δράσης που ναι μεν δεν τη βλέπουμε, αλλά λαμβάνει χώρα στον νου μας;

Είναι μέγας ο πειρασμός να φανταζόμαστε ότι όντως μπορούμε να δούμε μες στο μυαλό μας και να βλέπουμε τον εαυτό μας σκεπτόμενον. Αυτό που παρατηρούμε, θα είναι η σημασία της λέξης.

Φανταζόμαστε ότι μπορούμε να δείξουμε ή να κοιτάξουμε προς τα μέσα (με ενδοσκόπηση), ωσάν να διαθέτουμε κάποιον «εσωτερικό χώρο», όπου ένδον δράσεις φανερώνουν αυτό που θα μπορούσε να αποκτήσει όνομα.

Με άλλα λόγια, για να καταλάβουμε τη **σκέψη**, πρέπει να καταλάβουμε τους κανόνες **χρήσεως** της λέξης «σκέπτομαι».

Αντί γι' αυτό υπνωτιζόμαστε από την ιδέα του μυαλού που δουλεύει σ' έναν αόρατο χώρο, όπου μπορούμε να «δούμε» ή να συνάγουμε ό,τι επιτελεί η σκέψη.

Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τη μικρή λέξη «αυτό» για να δείξουμε τη σκέψη, κι έτσι να πούμε «Αυτό είναι σκέψη», όπως βεβαίως μπορούμε να κάνουμε με το τρέξιμο;

Μπορούμε να παρακολουθούμε ενέργειες και να λέμε «Αυτό είναι τρέξιμο», ή να υποθέτουμε διαδικασίες και να λέμε «Αυτό είναι μοριακή περιστροφική κίνηση», όπως συμβαίνει στη Φυσική.

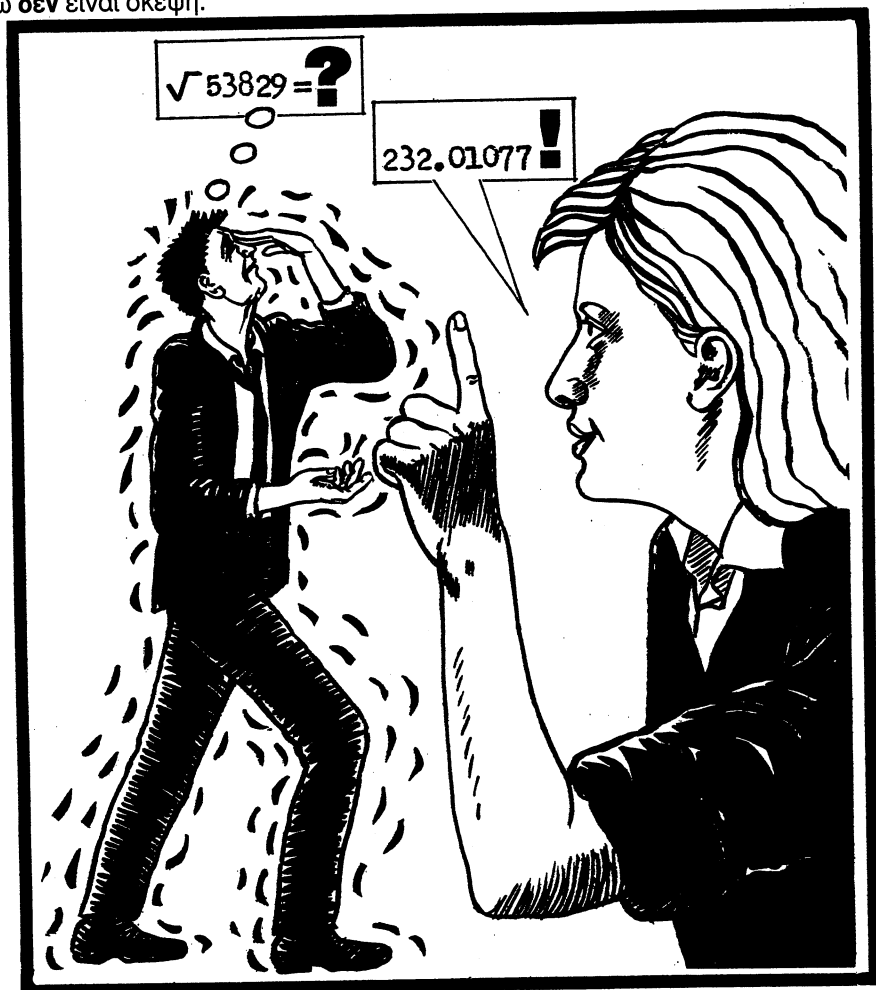
Δεν μπορούμε όμως υπό την ίδια έννοια να πούμε «Αυτό είναι σκέψη».

Ας υποθέσουμε ότι ζητάμε από δύο ανθρώπους να βρουν την τετραγωνική ρίζα ενός αριθμού.

Ο ένας κόβει βόλτες πάνω-κάτω, συνοφρυώνεται, σπάει το κεφάλι του και τελικά κάνει λάθος.

Ο άλλος σταματάει μια στιγμή και απαντά σωστά.

Ο πρώτος σφίχτηκε για να σκεφτεί. Θα μπορούσαμε να το πούμε, αλλά θα μπορούσαμε και να πούμε ότι δεν σκέφτηκε καθόλου. Το να κόβεις βόλτες πάνω-κάτω **δεν** είναι σκέψη.

Τίποτα δεν είναι ανάγκη να γίνεται, όταν σκεφτόμαστε —ούτε κινήσεις του σώματος ούτε εσωτερικός μονόλογος ούτε νοητικές εικόνες.

Ο πρώτος άνθρωπος είναι πιθανό να 'πε χίλια πράγματα μέσα του και να φαντάστηκε πλήθος εικόνων, πλην όμως τίποτε από αυτά δεν σημαίνει ότι θά 'βρισκε την τετραγωνική ρίζα.

Τα διάφορα συνοδευτικά της εύρεσης της τετραγωνικής ρίζας δεν ταυτίζονται με την εύρεσή της. **Η εύρεσή της είναι η στάμπα της σκέψης.**

Δεν κοιτάμε μες στο μυαλό μας για να δούμε αν σκεπτόμαστε. Το προέχον είναι να χτυπάμε το καρφί στο κεφάλι του.

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΗ

Μερικές φορές μας ρωτούν: «Τί σκέπτεσαι;» Κι εμείς απαντάμε τί σκεπτόμασταν: «Σκεπτόμουν αυτό κι εκείνο και τ' άλλο κ.λπ.» Εδώ εκφράζουμε τί σκεπτόμασταν με έναν σειριακό τρόπο.

Άουτς!

Παραπλανητικός παραλληλισμός: η έκφραση πόνου είναι κραυγή — η έκφραση σκέψης πρόταση.

Όταν νιώθουμε πόνο, κραυγάζουμε. Αλλά, όταν σκεπτόμαστε μία σκέψη μες στο μυαλό μας, μετά τί λέμε;

Φυσικά, μπορούμε να κρατήσουμε τις σκέψεις μας για τον εαυτό μας.

Δεν μπορούμε, όμως, να σκεφθούμε μία σκέψη μέσα μας χωρίς τη γλώσσα, και μετά να την εκφέρουμε;

Αν ήταν έτσι, θα σήμαινε ότι υπάρχουν δύο διαδικασίες –**γλώσσα** και **σκέψεις**.

Μπορείς, ωστόσο, να απομονώσεις τη σκέψη από τη γλώσσα, όταν μιλάς σκεπτόμενος;

Μπορούμε να **δούμε** μέσα μας τις σκέψεις μας, όπως μπορούμε να νιώσουμε πόνο χωρίς να βογγήξουμε;

Δεν εκφέρουμε ό,τι σκεφθήκαμε παρατηρώντας μια διαδικασία, αλλά σκεπτόμενοι, και κατόπιν (ενδεχομένως) ντύνοντας με φωνή τη σκέψη.

Δεν υπάρχει νοητική διαδικασία που μπορούμε να τη δούμε ως σκέψη.

PARIS

PARIS

29 Rooms with Bath at Sheraton/TC, telephone, TV, Lift.
A modern hotel in an old building on the 8th arrondissement close to the Louvre & Luxembourg and within walking distance of the Bois de Boulogne. The hotel is a large modern building with a modern design, with spacious rooms and a restaurant and an outdoor swimming pool. The hotel is a good value for money and is well located for sightseeing and shopping. English is spoken and you will be welcomed by Monsieur 'Bouché'.

30 Rooms with Bath at Sheraton/TC, telephone, TV, lift, safe, breakfast Room, Lift.
A modern hotel in an old building on the 8th arrondissement close to the Louvre & Luxembourg and within walking distance of the Bois de Boulogne. The hotel is a large modern building with a modern design, with spacious rooms and a restaurant and an outdoor swimming pool. The hotel is a good value for money and is well located for sightseeing and shopping. English is spoken and you will be welcomed by Monsieur 'Bouché'.

31 Rooms with Bath at Sheraton/TC, telephone, TV, lift, safe, breakfast Room, Lift.
A modern hotel in an old building on the 8th arrondissement close to the Louvre & Luxembourg and within walking distance of the Bois de Boulogne. The hotel is a large modern building with a modern design, with spacious rooms and a restaurant and an outdoor swimming pool. The hotel is a good value for money and is well located for sightseeing and shopping. English is spoken and you will be welcomed by Monsieur 'Bouché'.

32 Rooms with Bath at Sheraton/TC, telephone, TV, lift, safe, breakfast Room, Lift.
A modern hotel in an old building on the 8th arrondissement close to the Louvre & Luxembourg and within walking distance of the Bois de Boulogne. The hotel is a large modern building with a modern design, with spacious rooms and a restaurant and an outdoor swimming pool. The hotel is a good value for money and is well located for sightseeing and shopping. English is spoken and you will be welcomed by Monsieur 'Bouché'.

33 Rooms with Bath at Sheraton/TC, telephone, TV, lift, safe, breakfast Room, Lift.
A modern hotel in an old building on the 8th arrondissement close to the Louvre & Luxembourg and within walking distance of the Bois de Boulogne. The hotel is a large modern building with a modern design, with spacious rooms and a restaurant and an outdoor swimming pool. The hotel is a good value for money and is well located for sightseeing and shopping. English is spoken and you will be welcomed by Monsieur 'Bouché'.

34 Rooms with Bath at Sheraton/TC, telephone, TV, lift, safe, breakfast Room, Lift.
A modern hotel in an old building on the 8th arrondissement close to the Louvre & Luxembourg and within walking distance of the Bois de Boulogne. The hotel is a large modern building with a modern design, with spacious rooms and a restaurant and an outdoor swimming pool. The hotel is a good value for money and is well located for sightseeing and shopping. English is spoken and you will be welcomed by Monsieur 'Bouché'.

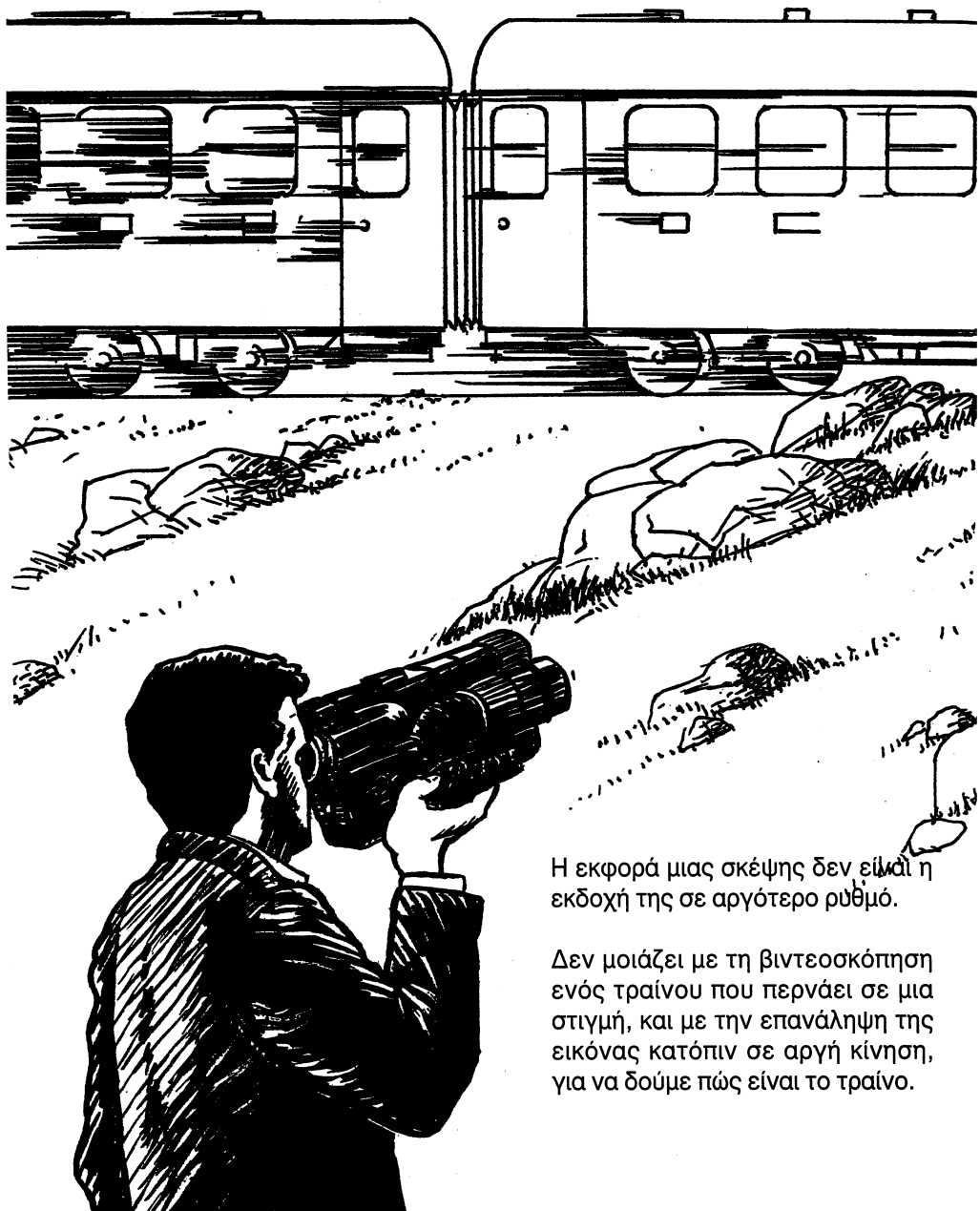
θα πάρω άδεια.

Δεν χρειάζεται να υπάρχει κάτι στη συνείδησή μου, όταν σκέπτομαι.

Αν σκεφτώ μέσα μου «θα πάρω άδεια τον Αύγουστο», η σκέψη έχει το δικό της νόημα και δεν χρειάζεται περαιτέρω συνοδευτικά μες στο μυαλό μου.

ΕΚΦΕΡΟΝΤΑΣ ΜΙΑ ΣΚΕΨΗ

Μια σκέψη γίνεται σε μια στιγμή, σαν αστραπή, η εκφορά της όμως δεν γίνεται έτσι.

Η εκφορά μιας σκέψης δεν είναι η εκδοχή της σε αργότερο ρυθμό.

Δεν μοιάζει με τη βιντεοσκόπηση ενός τρένου που περνάει σε μια στιγμή, και με την επανάληψη της εικόνας κατόπιν σε αργή κίνηση, για να δούμε πώς είναι το τρένο.

Οι σκέψεις δεν πάνε χωριστά σαν τα βαγόνια του τραίνου. Τις σκεπτόμαστε.

Μπορεί να 'χουμε μισό τρένο, όχι μισή σκέψη –μπορεί, όμως, να 'μαστε στα μισά του δρόμου εκφοράς μιας σκέψης ή και να μην έχουμε επεξεργαστεί όλες τις εφαρμογές της.

Το ότι οι σκέψεις γίνονται σε μια στιγμή, σαν αστραπή, σημαίνει ότι ξαφνικά βλέπουμε τί κάνουμε ή τί λέμε και όχι ότι κάτι συμβαίνει ξαφνικά μέσα μας.

Η έννοια του σκέπτεσθαι δεν είναι η έννοια κάποιας εμπειρίας. Η σκέψη είναι μάλλον δείκτης παρά προϊόν.

Πολλοί άνθρωποι όταν λένε «σκέπτομαι», έχουν πονοκέφαλο, ακριβώς επειδή «σκέπτονται» με το κεφάλι τους.

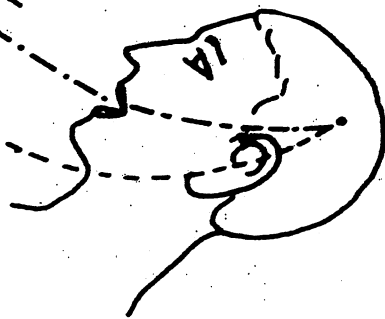
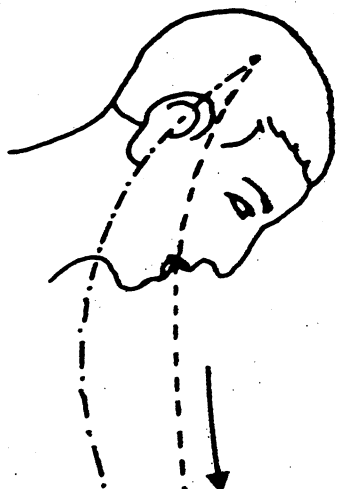

Μια απ' τις πιο επικίνδυνες ιδέες για τον φιλόσοφο είναι (αρκετά παράξενο) ότι σκεπτόμαστε με το κεφάλι μας ή μες στο κεφάλι μας. Η ιδέα του σκέπτεσθαι, ως διαδικασίας τελούμενης μεσα στο κεφάλι μας, είναι χώρος από παντού κλειστός κι έχει κάτι μαγικό.

Η βιτγκενστάινεια θεραπεία επιδιώκει την ελευθέρωσή μας από παρόμοιες, οδυνηρές αυταπάτες.

Γενικώς θεωρείται όχι μόνο ότι σκεπτόμαστε με το κεφάλι μας, αλλά και ότι χρησιμοποιούμε γλώσσα για να

επικοινωνήσουμε απ' το μυαλό ή το κεφάλι μας με το μυαλό ή το κεφάλι άλλων ανθρώπων.

Ιδιαίτερα επιρρεπείς σ' αυτή την αυταπάτη είναι οι ψυχολόγοι και οι ψυκαναλυτές.

Είδαμε ότι η σκέψη δεν απομονώνεται απ' αυτά που τη συνοδεύουν.

Δεν υπάρχουν αμιγείς διαδικασίες σκέψεως.

Η σκέψη δεν είναι εσωτερική διαδικασία, της οποίας κοινωνούμε με τη γλώσσα.

Αυτό που σκέπτομαι δεν είναι στο κεφάλι μου πιο πολύ απ' ό,τι είναι στον κόσμο τα γεγονότα που το κάνουν αληθές.

Η καρέκλα μου είναι στον κόσμο· το γεγονός ότι είναι η καρέκλα **μου**, δεν είναι –δεν είναι πουθενά.

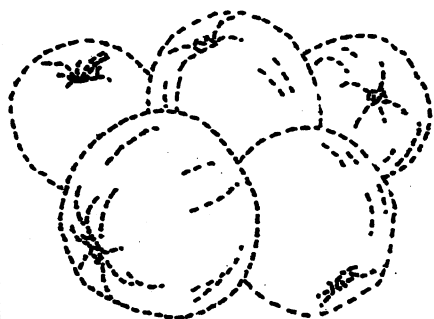
Ομοίως, όταν σκεπτόμαστε «Αυτή είναι η καρέκλα μου», η σκέψη δεν είναι **μέσα μου**, κι ως πρόκειται για δική μου σκέψη.

Γιαυτό, όταν σου λέω τί σκέπτομαι, δεν σου μεταδίδω σκέψεις. Δεν τις χάνω, όταν τις λέω. Εκφράζω αυτό που σκέπτομαι, και για να καταλάβεις, δεν χρειάζεται να σκεφθείς ό,τι σκέπτομαι εγώ, ούτε νά 'χεις την ίδια σκέψη μ' εμένα. Εκείνο που ίσως χρειάζεται, είναι να γνωρίζεις τί σκέπτομαι και να το λες, όχι να έχεις την ίδια σκέψη ή να το σκέπτεσαι.

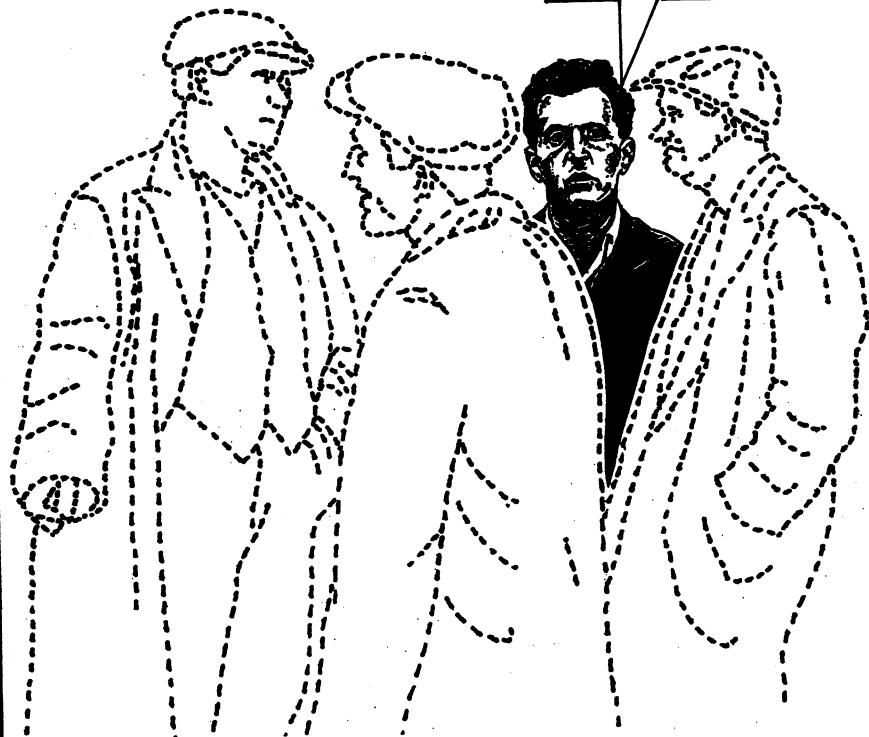
ΓΛΩΣΣΟΠΑΙΓΝΙΑ

Οι «Φιλοσοφικές Έρευνες» αρχίζουν με την περιγραφή μερικών απλών καταστάσεων σχετικά με τη χρήση λέξεων.

Λόγου χάριν,
αγοράζεις πέντε
κόκκινα μήλα..

Εργάτες σ' ένα
εργοτάξιο που
δίνουν και
παίρνουν εντολές
για μια
πλακόστρωση.

Πρόκειται για παραδείγματα γλωσσοπαιγνίων—όρου θεμελιώδους στη σκέψη του Βιτγκενστάιν μετά το 1930.

Τα γλωσσοπαίγνια αναδεικνύουν χαρακτηριστικά της χρήσης της γλώσσας, χαρακτηριστικά που συνήθως αγνοούμε.

Είναι χρήσιμα, καθόσον επισκέψιμα. Εκτείνονται σε γλωσσικές και γραμματικές έννοιες για να συμπεριλάβουν στοιχεία που συνήθως θεωρούνται εξωγενή.

Η γλώσσα εξαρτάται από πολλά **μη γλωσσικά** χαρακτηριστικά και πάνω απ' όλα απ' τη φύση και το χαρακτήρα του ανθρώπου.

Λόγου χάριν δεν θα μπορούσαμε να καταλάβουμε το γλωσσοπαίγνιο ενός αστείου, αν δεν είχαμε αίσθηση του χιούμορ. Το χιούμορ απαιτεί, επιπλέον, οικειότητα με αυτόν που λέει το αστείο.

Σκέψου τη γλώσσα που χρησιμοποιούμε σχετικά με τον θάνατο.

Αν ο θάνατος ενός προσφιλους προσώπου δεν σήμαινε για μας κάτι παραπάνω απ' το θάνατο μιας μύγας, δεν θα μπορούσαμε να καταλάβουμε το ταφικό τελετουργικό και τη γλώσσα των νεκρωσίμων ακολουθιών.

**ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ
ΖΗΣΟΥΜΕ ΕΞΩ
ΑΠΟ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ;**

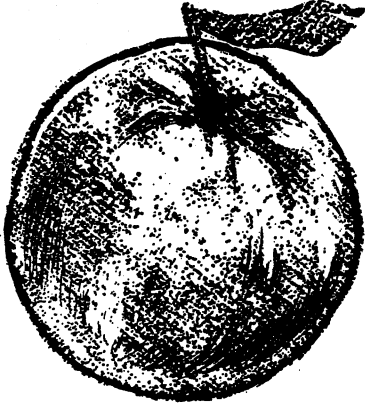
Όταν «σκεπτόμαστε» γύρω από τη γλώσσα, είμαστε αναγκασμένοι να φανταστούμε ότι μπορούμε να ζήσουμε έξω απ' αυτήν. Έτσι πιστεύεται γενικώς ότι από τη μια μεριά υπάρχει η γλώσσα –μέσα μας– κι από την άλλη η πραγματικότητα έξω από μάς.

**Α Τ Α Σ Η
Μ Λ Ν Η Ν Η Π Α Η Η Κ Τ Ρ Ο Ν Ι Κ Α
Ρ Ε Υ Μ Α Τ Α Σ Η Μ Α
Ο Μ Ο Λ Ο**

Προβληματιζόμαστε γύρω από τον υφιστάμενο δεσμό μεταξύ των εκφράσεων της γλώσσας μας και της πραγματικότητας που σχετίζεται μ' αυτές.

Γιαυτό οι άνθρωποι έχουν συνήθως τη γνώμη ότι η μάθηση μιας γλώσσας συνίσταται σε μια σειρά απομνημονεύσεων διάφορων ονομάτων διάφορων πραγμάτων.

POMME

MELA

APFEL

MANZANA

ΜΗΛΟ

CHAISE

SEDIA

STUHL

SILLA

ΚΑΡΕΚΛΑ

ΑΥΤΗ είναι μια καρέκλα, ΑΥΤΟ το λέμε κόκκινο, κ.ο.κ.· κάπως έτσι μαθαίνουμε τις βασικές λέξεις μιας ξένης γλώσσας.

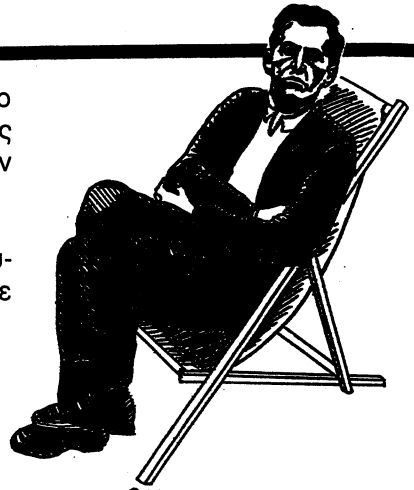
CLEF
CHIAVE
SCHLÜSSEL
LLAVE
ΚΛΕΙΔΙ

ΔΕΙΞΗ

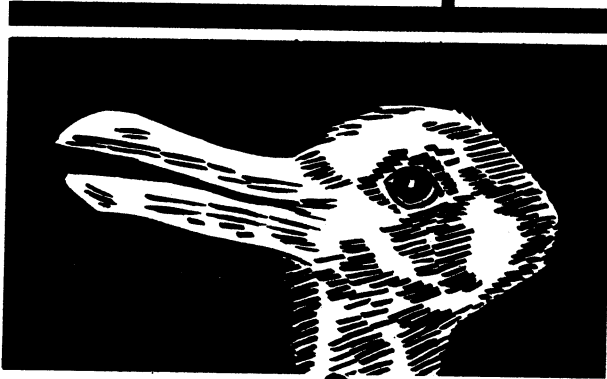
Σ' αυτή την εικόνα του τρόπου, με τον οποίο μαθαίνουμε τη γλώσσα, η **δείξη** και οι λέξεις «αυτός, -ή, -ό» και «εκείνος, -η, -ο» παράγουν τη σύνδεση μεταξύ λέξης και νοήματος.

Η δείξη θα μπορούσε να είναι ο θεμελιώδης τύπος εξηγήσεως του συνδυασμού λέξεων με τον κόσμο.

Αλλά η χειρονομία της δείξης, οι λέξεις «αυτός, -ή, -ό» και «εκείνος, -η, -ο», και τα αντικείμενα που δείχνουμε αποτελούν μέρη του γλωσσοπαιγνίου της εξήγησης του νοήματος και χρειάζονται κανόνες χρήσεως.

Το αντικείμενο που δείχνουμε, χρησιμοποιείται ως υπόδειγμα εκείνου που λογίζεται ως η ορθή χρήση και εφαρμογή ενός ονόματος.

Δες, αυτό είναι
λαγός —ή μήπως
είναι πάπια;

Οι λέξεις και οι χειρονομίες δεν είναι έξω από τη γλώσσα κι έτσι δεν μπορούν να αποτελούν εξηγήσεις του δεσμού μεταξύ γλώσσας και πραγματικότητας.

Όταν βλέπουμε το άγαλμα ενός άντρα πάνω στ' άλογο να σηκώνει το σπαθί του και να δείχνει με τ' αριστερό του χέρι, δεν προσπαθούμε να μαντέψουμε τί δείχνει στα περίξ του αγάλματος.

Εδώ παίζουμε ένα άλλο γλωσσοπαίγνιο. Ένα άγαλμα που δείχνει, έχει νόημα διαφορετικό από ό,τι το ρήμα «δείχνω» στα ελληνικά για συγκεκριμένα αντικείμενα που πρέπει να μάθει ο Ξένος. Η δειξη δεν συνδέει τη γλώσσα με τον κόσμο μέσω της παγίωσης των νοημάτων.

Πρόσωπα, σώματα και μυαλά κατοικούν τη γλώσσα.

Η συνολική ιδέα των «συνδυασμών» μεταξύ γλώσσας και πραγματικότητας είναι **εσφαλμένη**.

Η γλώσσα περιέχει τον εαυτό της. Αδύνατον εμείς να βγούμε έξω.

Όταν θεωρούμε ότι η γλώσσα είναι από τη μια πλευρά και η πραγματικότητα από την άλλη και, κατόπιν, απορούμε για το πώς συνδυάζονται μεταξύ τους, ξεχνάμε ότι κατοικούμε μέσα στη γλώσσα και απλώς φανταζόμαστε ότι μπορούμε να τις δείξουμε.

ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΜΑΣ

Οι πιο πολλοί άνθρωποι απορούν και εξίστανται σχετικά με τις απαρχές τους.

Της καταστάσεως αυτής υπήρξαν δύο προφανώς αντιφατικές συλλήψεις.

Υπάρχει η εκδοχή της Γενέσεως γύρω απ' το πώς ο Θεός εδημιούργησε τον ουρανό και τη γη και όλα τα ζωντανά όντα σε έξη ημέρες.

Υπάρχει και η εκδοχή του Δαρβίνου γύρω από το πώς εξελίχθηκαν τα πράγματα κατά τη διάρκεια τεράστιων χρονικών περιόδων, ο δε μηχανισμός της εξέλιξης αυτής είναι η γενετική ποικιλία και η φυσική επιλογή.

Για πολλούς η αντίφαση ανάμεσα σ' αυτές τις δύο εκδοχές δεν αναιρείται.

Τα γλωσσοπαίγνια μας βοηθούν εδώ, γιατί ρίχνουν φως στην πράξη μάλλον, παρά στην αλήθεια ή στο σφάλμα.

Χρησιμοποιούμε τους όρους «αληθής» και «ψευδής» σε συγκεκριμένο κειμενικό περιβάλλον.

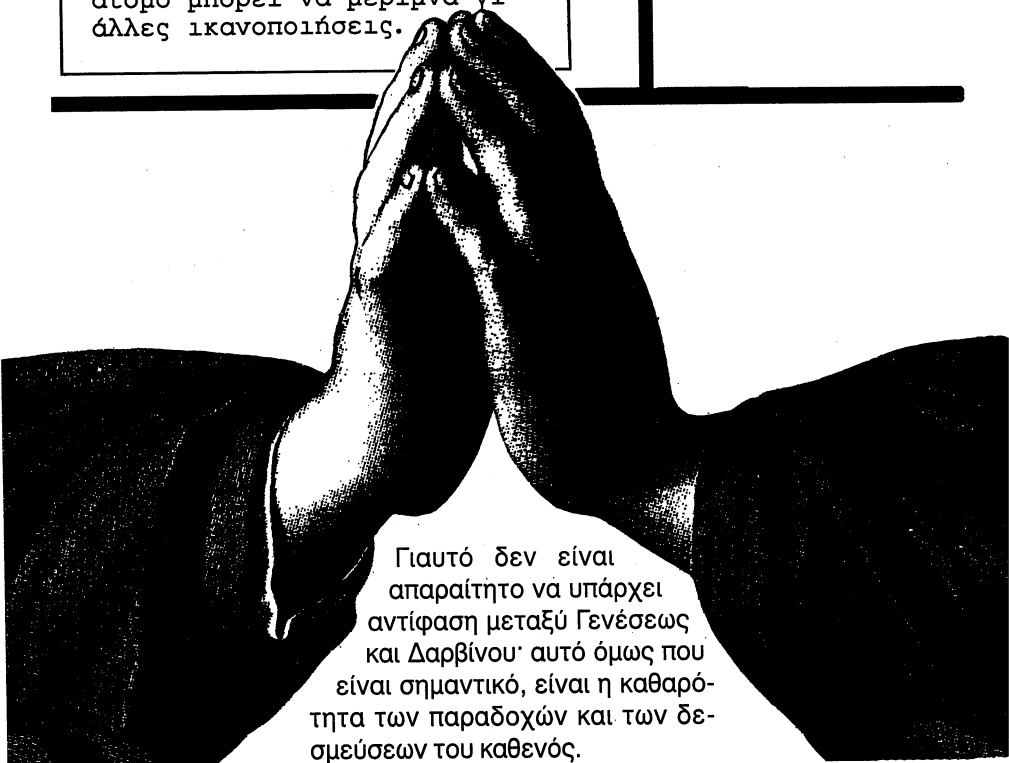
Κυρίως, όταν ερευνούμε αν κάτι υπάρχει ή όχι, όπως στις επιστημονικές έρευνες.

Ο Δαρβίνος ήταν «διαποτισμένος» από τις επιστημονικές μεθόδους: παρατηρούσε, επέλεγε το αληθές από το ψευδές· χρησιμοποιούσε τις μεθόδους της επιστημονικής έρευνας για να καταγάγει εκδοχές περί της απαρχής των όντων και των πραγμάτων.

Αλλά γιατί δεν θα μπορούσαν να υπάρχουν άλλοι τρόποι εκφράσεως των εκδοχών περί της απαρχής των πραγμάτων, που να χρησιμοποιούν άλλα γλωσσολογία που να εστιάζονται σε πρακτικές άλλες πέραν της διαιρέσεως σε αληθείς και ψευδείς εκφορές; Ένα άτομο, για το οποίο οι πρακτικές της προσευχής και της λατρείας είναι κεφαλιώδους σημασίας, θα μπορούσε να απαντήσει σε θεμελιώδη ερωτήματα κατά τρόπο διαφορετικό και θα μπορούσε να θεωρήσει την εκδοχή της Γενέσεως πραγματικότερη.

Η δική του έρευνα θα ακολουθούσε άλλους δρόμους από την έρευνα ενός επιστήμονα. Ίσως και να προσευχόταν για καθοδήγηση. Αυτό δεν δίνει απαραίτητα απάντηση με επιστημονική βάση, γιατί το συγκεκριμένο άτομο μπορεί να μεριμνά γι' άλλες ικανοποιήσεις.

Γιαυτό δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει αντίφαση μεταξύ Γενέσεως και Δαρβίνου· αυτό όμως που είναι σημαντικό, είναι η καθαρότητα των παραδοχών και των δεσμεύσεων του καθενός.

Ο Βιτγκενστάιν ήταν οξύτατα επικριτικός απέναντι στην έλλειψη αυτογνωσίας του συγχρόνου ανθρώπου, στην έλλειψη επιγνώσεως για τις δεσμεύσεις μας. Έχουμε την τάση να βλέπουμε τις πρακτικές μη μορφωμένων ανθρώπων ως «πρωτόγονες» και να θεωρούμεθα ως πιο «εξελιγμένοι» απ' αυτούς.

Π. χ. η μαγεία. Συνήθως τη θεωρούμε ψευδεπιστήμη που προσπαθεί να κάνει ό,τι και η επιστήμη, αλλά το κάνει κακά.

Υποθέτουμε ότι αναζητά ερμηνείες φυσικών φαινομένων και ότι οι ερμηνείες αυτές είναι απλώς εσφαλμένες.

Η μαγεία ζητά να ικανοποιήσει διαφορετικά πράγματα απ' ό,τι η επιστήμη. Στην καλύτερη περίπτωση θεωρείται ως παρά πολύ εξελιγμένη γλώσσα χειρονομιών, που δεν εξαρτάται από υποθέσεις ή αποδείξεις, ούτε αναζητά αιτιώδεις ερμηνείες όπως η επιστήμη.

Γιαυτό και δεν υπάρχει πρόοδος στη μαγεία όπως στην επιστήμη.

Αν κάποιος είναι ερωτοκτυπημένος, οι επιστημονικές ερμηνείες δεν θα τον ηρεμήσουν· η κατάλληλη χειρονομία, όμως, μπορεί να τον γιάνει.

Όταν φιλάμε την εικόνα κάποιου που αγαπάμε, δεν προσπαθούμε να τον επηρεάσουμε. Το φιλί δεν αποσκοπεί σε τίποτα· ενεργούμε όπως ενεργούμε, και νιώθουμε ικανοποιημένοι.

Το πνεύμα, με το οποίο ενεργούμε, είναι ζωτικής σημασίας, ο δε όρος «γλωσσοπαίγνιο» το διευκρινίζει.

Δεν μπορείς να διαχειριστείς μια ερωτική υπόθεση με τον ίδιο τρόπο που διαχειρίζεται μια κηδεία.

Το αν ο σύντροφός σου σ' αγαπάει
ή όχι δεν το εξετάζεις με το
πνεύμα μιας επιστημονικής
έρευνας.

OSCAR ZARATE

Τα γλωσσοπαίγνια παρακολουθούν το πνεύμα, με το οποίο ενεργούμε και, κατ' αυτόν τον τρόπο, φωτίζουν και τη μαγεία.

Με την
αγάπη μου

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ

«Όσο πιο στενά εξετάζουμε τη σύγχρονη γλώσσα, τόσο οξύτερη γίνεται η σύγκρουση ανάμεσα σ' αυτήν και στις απαιτήσεις μας... Είναι σαν να τρέχουμε πάνω σε γλιστερό πάγο, όπου δεν υπάρχουν τριβές και άρα, υπό μίαν ορισμένη έννοια, οι συνθήκες είναι ιδανικές, πλην όμως, ακριβώς γιαυτό, δεν μπορούμε να περπατήσουμε. Θέλουμε να περπατήσουμε: χρειαζόμαστε τριβή. Επιστροφή στο ανώμαλο έδαφος!» (ΦΕ 107)

Με τη συζήτηση βγάζουμε τις λέξεις έξω από τη φυσική τους θέση και υποθέτουμε ότι αναφέρονται σε κάποιο υλικό ή ιδανικό σύνολο που προσπαθούμε να ορίσουμε.

Επειδή η λέξη είναι ομοιόμορφη κατά την εμφάνιση, υποθέτουμε ότι αναφέρεται σ' ένα ομοιόμορφο σύνολο, περί του οποίου μπορούμε να προβούμε σε γενικεύσεις.

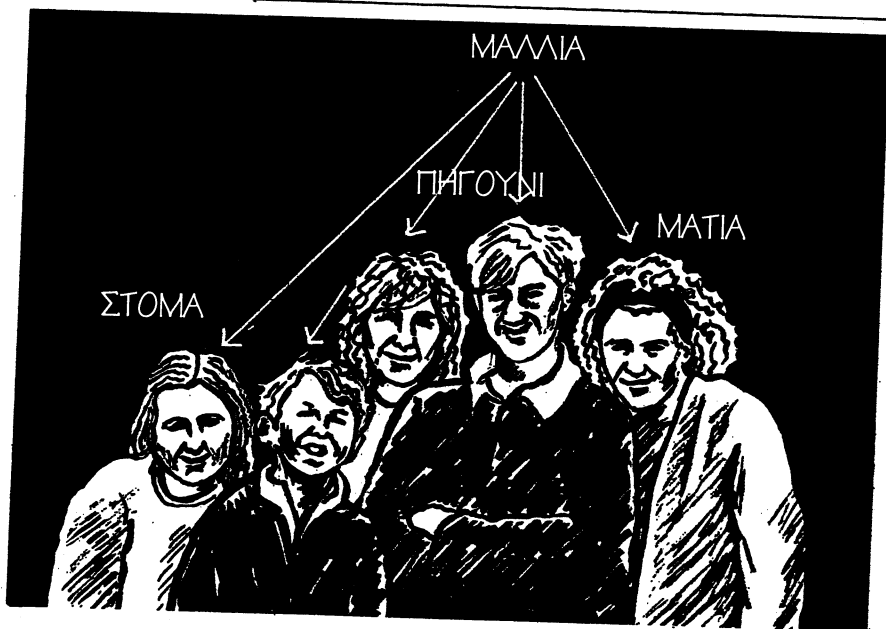
Λησμονούμε την **εφαρμογή** της λέξης.

Π.χ. η λέξη «καλός». Τι κοινό υπάρχει ανάμεσα σ' ένα καλό αστείο, έναν καλό τεννίστα, έναν καλό άνθρωπο, στο να αισθάνομαι καλά, στην καλή θέληση, την καλή διατροφή και την καλή εμφάνιση;

Δεν υπάρχει τίποτα κοινό, στο οποίο ν' αναφέρεται η λέξη **καλός**.

Δεν μπορούμε ν' αναλύσουμε τη λέξη έτσι, ώστε να φθάσουμε σε κάποια δομική ουσία ή σε κάποιο στοιχείο, από τα οποία συνεστήθη η έννοια.

Αλλά υπάρχουν ομοιότητες ανάμεσα στα διάφορα νοήματα του όρου – σαν τις οικογενειακές ομοιότητες.

Αν παρατηρήσουμε τα μέλη μιας οικογένειας, θα δούμε ότι μπορεί να διαθέτουν ερκετικά κοινά χαρακτηριστικά στο πρόσωπο, στο χρώμα και τον τύπο των μαλλιών, στο βηματισμό, στην ιδιοσυγκρασία, στον τρόπο ομιλίας κ.λπ.

Λένουμε παραδείγματα ομοιοτήτων και δεν αποπειρώμεθα να τα ορίσουμε, σαν α μην υφίστανται πουθενά ακριβή όρια.

Ο όλον μοιάζει με σκονί: η αντοχή του δεν έγκειται στην καθεμιά ίνα χωριστά, αλλά σύνολο των ινών, που επικαλύπτουν η μία την άλλη.

ΡΙΖΕΣ Ή ΒΟΛΒΟΙ;

Τα γλωσσοπαίγνια και οι οικογενειακές ομοιότητες είναι σημαντικοί όροι της ύστερης σκέψης του Βιτγκενστάιν και καθιστούν τη σκέψη του μάλλον *ριζωματική* παρά *δένδρεια*.

Το μεγαλύτερο μέρος της παραδοσιακής φιλοσοφίας είναι σαν δέντρο, καθώς ψάχνει να βρει τις ρίζες, από τις οποίες δημιουργείται το αντικείμενό της. Θέλει να βρει το θεμελιώδες αξίωμα των πραγμάτων και εκτιμά το διαφορετικό και ακανόνιστο με όρους του ομοίου και του κανονικού, για να υπαγάγει το μη κανονικό σ' έναν κανόνα.

Το ρίζωμα, από την άλλη μεριά, μοιάζει μάλλον με δίκτυο. Είναι ένα πλήθος, που ακριβώς γι' αυτό, έχει διάφορες μορφές που διακλαδίζονται προς όλες τις κατευθύνσεις.

Όλα τα σημεία της
μπορούν να
συνδεθούν με όλα
τ' άλλα.

Δεν υπάρχει ιδανικό σημείο, κλεισμένο στον εαυτό του, που να χρησιμεύει ως θεμέλιο. Αλλάζει μεν τη φύση του, καθώς αναπτύσσεται με συνδυασμούς, αλλά ακολουθεί γραμμές. Μπορεί να στραβώσει ή να σπάσει, αλλά αρχίζει ξανά από την αρχή ακολουθώντας μιαν άλλη από τις γραμμές του.

Δεν συμφωνεί με όλα τα δομικά ή γενετικά μοντέλα.

Η ιδέα των οικογενειακών ομοιοτήτων είναι ιδιαίτερα σημαντική στην κατανόηση εννοιών της ψυχολογίας. Είδαμε ήδη μερικές από τις περίπλοκες πλευρές της «σκέψης». Αλλά ούτε τα: «γνωρίζω», «εύχομαι», «προτίθεμαι», «πιστεύω» και «νομίζω» ορίζονται από κάποιο χαρακτηριστικό γνώρισμα.

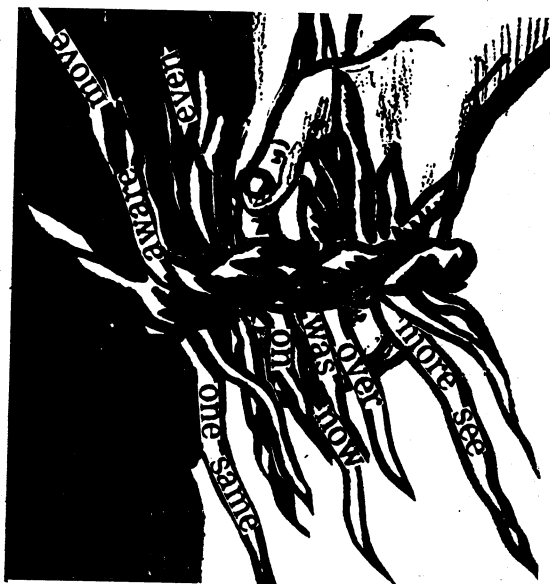
Τί γίνεται, λ. κ. στο
μυαλό σου όταν εύχεσαι
ή προτίθεσαι;

Δεν μπορείς να δείξεις μια ειδική βίωση ευχής ή προθέσεως, διότι δεν διαφέρουν ως προς το περιεχόμενο της εμπειρίας αλλά πρόκειται για ριζικά διαφέροντες τύπους εννοιών.

Τον ορισμό τον δίνουν οι **περιστάσεις**, κάτω από τις οποίες χρησιμοποιούνται οι λέξεις.

Η οριστική αποσαφήνιση δεν ανήκει στο **βίωμα**, αλλά στο **γλωσσοπαιγνίο** που μας επιτρέπει να συζητάμε ή να εκφράζουμε τους πόθους, τις προθέσεις, τα νοήματά μας κ.λπ.

Πρόκειται για **οικογένειες περιπτώσεων**, καθόσον όλες τους είναι «στο μυαλό», αλλά έχουν περίπλοκες συγγένειες μεταξύ τους.

Το νόημα εξαρτάται μάλλον από την άρθρωση παρά από την αναπαράσταση.

Το τί είναι ειδικό αποτελεί λειτουργία του εκάστοτε γλωσσοπαιγνίου, και μόνο εντός του γλωσσοπαιγνίου είναι δυνατόν να αρθρωθεί.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

Πολλοί θεωρούν τα Μαθηματικά ως την πραγματική ουσία της καθαρότητας και της αληθείας.

Το ότι $3 \times 3 = 9$ μοιάζει να εκφράζει μια απολύτως αληθή πρόταση, μη αμφισβητήσιμη.

Τα Μαθηματικά ως ολότητα φαίνεται να αντανακλούν την αδυσώπητη αλήθεια ότι τα πράγματα γίνονται ολοένα πιο αφηρημένα, όσο πιο ψηλά πηγαίνουμε.

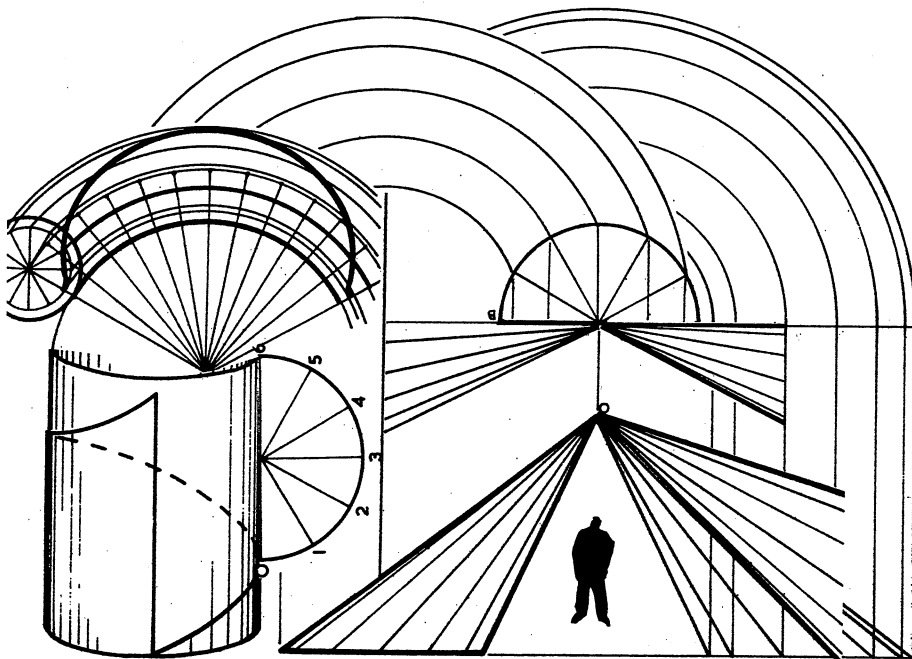
Μοιάζουν με κυκλική μυλόπετρα που αλέθει τις αναγκαίες αλήθειες χάριν του μουσμένου.

Φαίνεται ότι πρέπει να υπάρχει μια επικράτεια αντικειμένων, όπου οι προτάσεις των Μαθηματικών είναι **αληθείς** και ισχύουν. Επειδή δεν μπορούμε να τα δούμε –δεν μπορείς να δεις π.χ. το σύνολο των φυσικών αριθμών– τα εν λόγω αντικείμενα πρέπει να είναι **ιδεατά**.

Φθάνουμε στο σημείο να θεωρούμε τα Μαθηματικά ως τη φυσική ιστορία αυτών των «ιδεατών αντικειμένων». Πάμπολλοι φιλόσοφοι καταπιάστηκαν με την έρευνα ή τη δημιουργία των θεμελίων αυτού του κρυστάλλινου ανακτόρου.

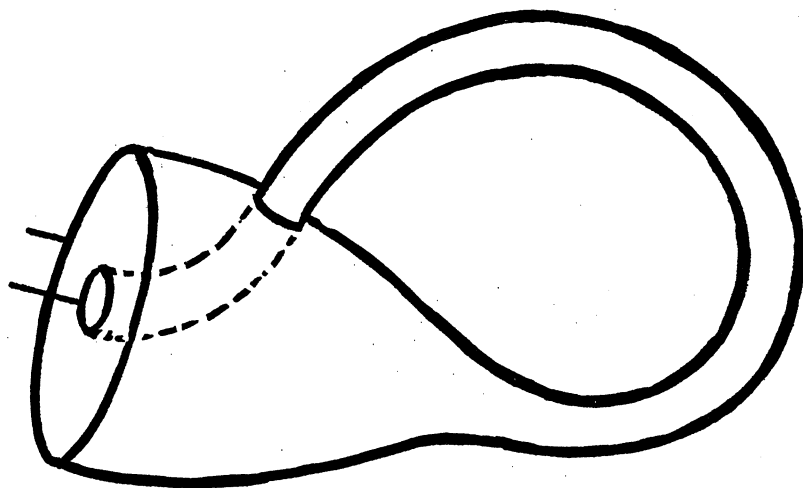
Στις πολλές παρατηρήσεις του επί των Μαθηματικών ο Βιτγκενστάιν επιζητεί να δείξει το απατηλό της εν λόγω εικόνας. Διότι, όταν τη στοχαζόμαστε, λησμονούμε ότι κοιτάμε κάποια προβολή των αποφάσεών μας και των συνεπειών των αποφάσεών μας.

Ο μαθηματικός
επινοεί, δεν
ανακαλύπτει.

Τα Μαθηματικά δεν θεμελιώνονται με την «Περί Συνόλων Θεωρία» ή με κάποια άλλη θεωρία. Εξαρτώνται από τη μορφή της ζωής μας.

Εάν είμασταν ευφυείς εξωγήινοι, που «βλέπουν» μόνο το υπέρυθρο άκρο του φάσματος, που μετακινούνται μόνο περιστρεφόμενοι, που θεωρούν ευκολότερο το να «δουν» μια φιάλη Κλάιν σε τετραδιάστατο χώρο παρά έναν κώτσο σε τρεις διαστάσεις, και για τους οποίους το μουσικό φαλτσάρισμα συνιστά απόλαυση, τα μαθηματικά μας θα ήταν διαφορετικά.

Στη δική μας μορφή ζωής οι κανόνες, και όσοι τους θέτουν, δεν είναι ελαστικοί· τα παιδιά διδάσκονται στοιχειώδη αριθμητική και τη μαθαίνουν με την καθημερινή τριβή· κάποια πρότυπα, όπως κύκλοι, τετράγωνα και συμμετρικά σχήματα είναι απομνημονεύσιμα· τα περιοδικά φαινόμενα και ο ρυθμός μας ελκύουν –η μουσική και τα μαθηματικά έχουν στενή σχέση μεταξύ τους· κ.ο.κ.

Τα Μαθηματικά εξαρτώνται από
κάποια γεγονότα της ζωής μας.

Τα Μαθηματικά –όπως τα παιχνίδια και η γλώσσα– εξαρτώνται από την ικανότητά μας ν' ακολουθούμε κανόνες.

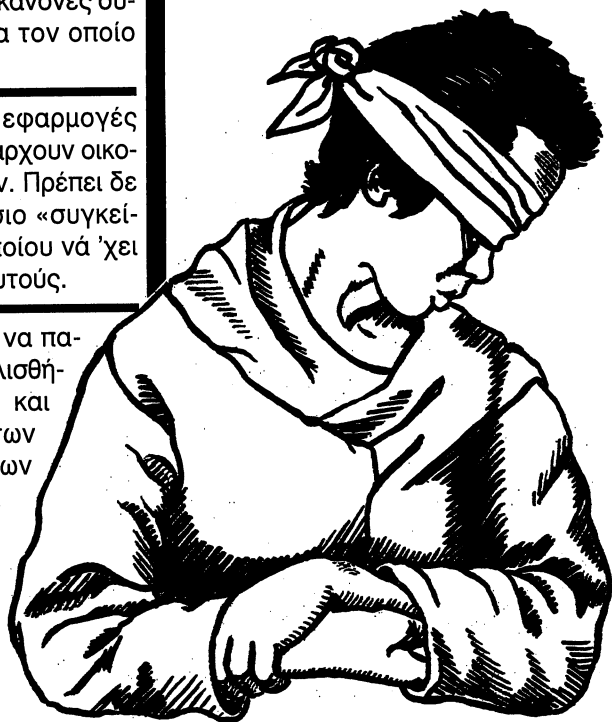
Όταν λογαριάζουμε, χρησιμοποιούμε κανόνες· όταν μιλάμε, χρησιμοποιούμε κανόνες γραμματικής και προφοράς· στα παιχνίδια υπάρχουν κανόνες.

Η λογική ως λόγος αποτελείται από κανόνες, καθότι κανόνες συνιστούν το λόγο, για τον οποίο κάποιος κάνει κάτι.

Οι κανόνες και οι εφαρμογές τους ποικίλλουν. Υπάρχουν οικογένειες περιπτώσεων. Πρέπει δε να έχουν ένα δημόσιο «συγκείμενο», εντός του οποίου νά 'χει νόημα η υπακοή σ' αυτούς.

Πρέπει να μάθουμε να παρακολουθούμε τις ολισθήσεις του νοήματος και του συγκειμένου των εκάστοτε ισχυόντων κανόνων.

Ιδού μερικά παραδείγματα.

Είσαι σ' ένα γήπεδο με τα μάτια σου καλυμμένα, και κάποιος σε οδηγεί με το χέρι άλλοτε αριστερά, άλλοτε δεξιά· πρέπει ανά πάσα στιγμή νά 'σαι έτοιμος να νιώσεις το χέρι που σε οδηγεί, όπως επίσης πρέπει να προσέχεις να μη σκοντάψεις, αν σε τραβήξει απότομα.

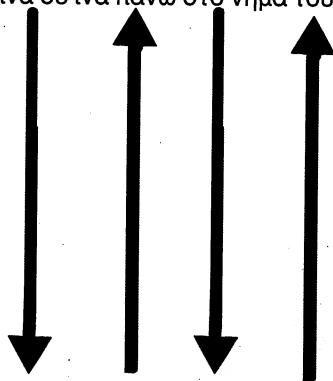
Κάποιος σε οδηγεί βιαίως με το χέρι κάπου, που δεν θέλεις να πας.

Ο καβαλιέρος σε οδηγεί στο χορό. Πρέπει να είσαι όσο το δυνατόν πιο δεκτική για να μαντεύεις την πρόθεσή του και να υπακούς και στην ελαφρότερη πίεση στην πλάτη.

Κάποιος σε παίρνει να πάτε βόλτα· έχετε μια συζήτηση· εσύ πας, όπου σε πάει ο άλλος.

Περπατάς κατά μήκος των ορίων ενός αγρού απλώς ακολουθώντας τα.

Ο Β. προσπαθεί ν' αποδείξει ότι τα Μαθηματικά εξαρτώνται από την ορθή χρήση συμβόλων και από τις λεπτές αποχρώσεις στην τήρηση κανόνων. Τα Μαθηματικά, πολύ πέραν του να είναι κρυστάλλινο ανάκτορο που φτάνει ως τον ουρανό και που έχει γερά θεμέλια, μοιάζουν περισσότερο με ριζώμα, με μείγμα ετερογενών περιπτώσεων τήρησης κανόνων, με ανεπαίσθητες μετατοπίσεις, καθώς κινούμαστε από ίνα σε ίνα πάνω στο νήμα τους.

ΤΟ ΕΣΩ ΚΑΙ ΤΟ ΕΞΩ

Τί συμβαίνει «μέσα» σ' ένα άτομο, όταν σκέπτεται και αισθάνεται;

Τί κρύβεται πίσω από 'κείνο το χαμόγελο –ή μήπως είναι ψεύτικο;

Μ' αγαπάει
πραγματικά
ή απλώς
υποκρίνεται;

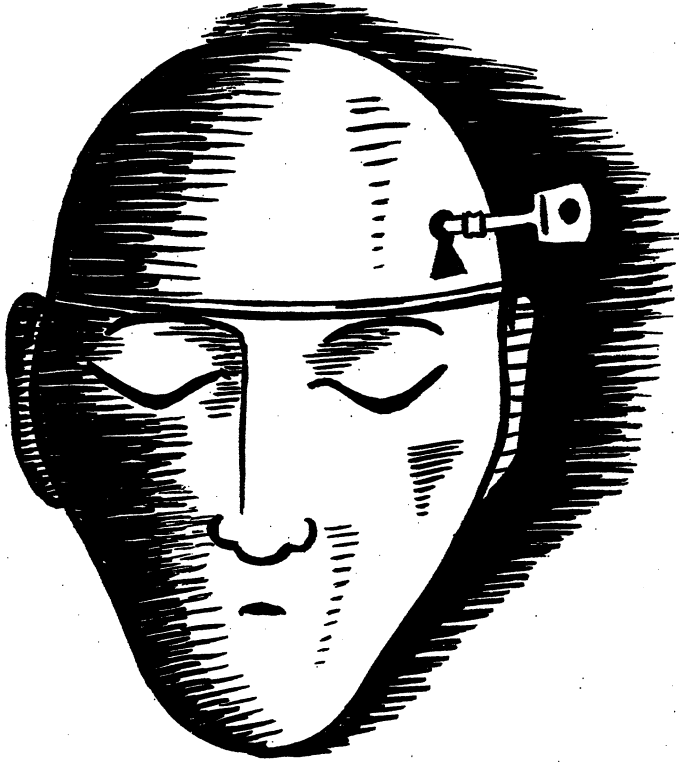
Την αγαπώ
πραγματικά ή
μήπως κοροϊδεύω
τον εαυτό μου;

OSCAR ZARATE

Προσπαθώντας ν' απαντήσουμε σ' αυτές τις ερωτήσεις, συνηθίζουμε να φτιάχνουμε «εσωτερικούς κόσμους». Πού είναι όμως; Στο κεφάλι; Στο μυαλό; Και ποιό το περιεχόμενό τους; Σκέψεις, αισθήματα, πόθοι;

Δεν βρίσκουμε σκέψεις ή αισθήματα στο μυαλό.

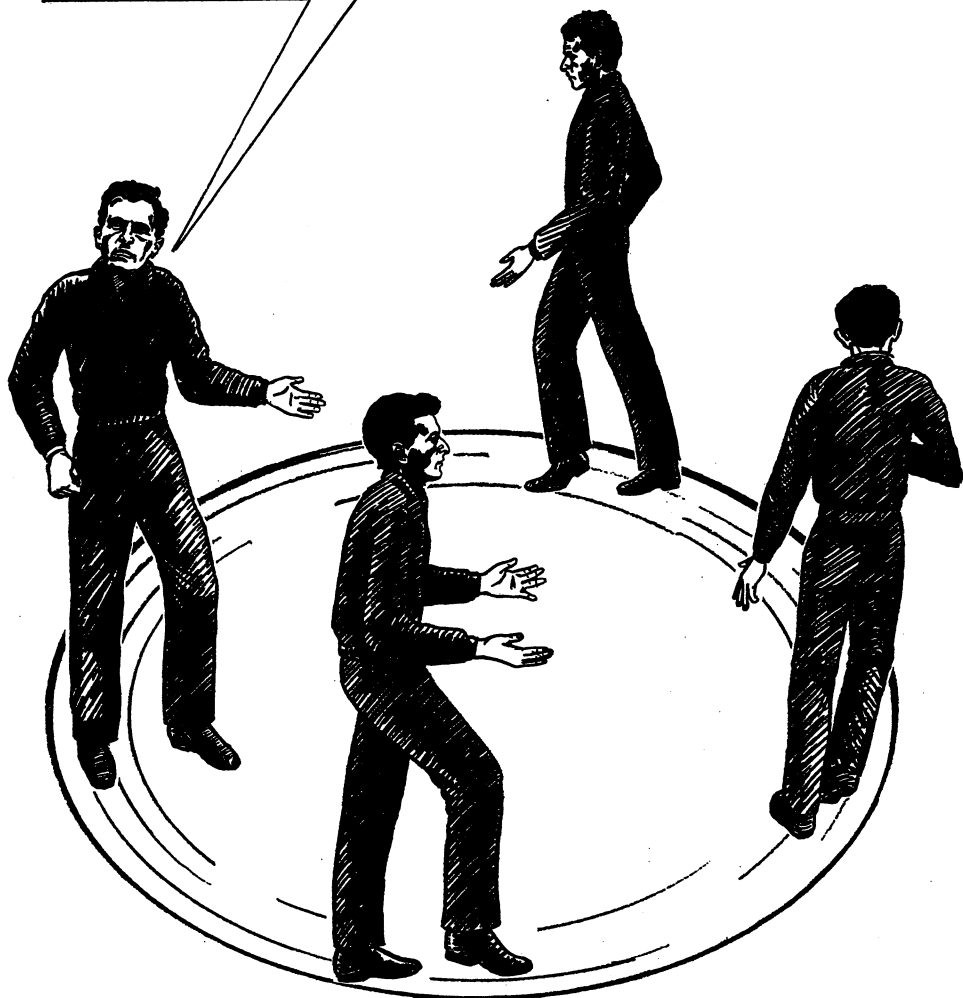

Φαίνεται ότι ο εσωτερικός κόσμος της συνείδησης είναι διαδοχή ατομικών εμπειριών, που είναι γνωστές μόνο σ' όσους τις έχουν ζήσει.

Άρα, των άλλων ανθρώπων τον εσωτερικό κόσμο μόνο να τον υποθέτουμε μπορούμε.

Η εικόνα του νου, που ανάγεται σε δόγμα από πολλούς ψυχολόγους και ψυχολογιστές, είναι στόχος πολλών παρατηρήσεων του Βιτγκενστάιν.

Πώς γνωρίζουμε τις εσωτερικές μας καταστάσεις; Παρατηρώντας τες; Κυκλικό συμπέρασμα!...

Π.χ. αν θέλω να παρατηρήσω τις επιθυμίες μου, πρέπει ήδη να γνωρίζω τί είναι για να μπορώ να τις παρατηρώ. Και πώς μπορώ να 'μαι βέβαιος ότι, παρατηρώντας τες, δεν τις αλλοιώνω;

Και πώς ξέρουμε ότι οι άλλοι άνθρωποι εννοούν το ίδιο, όταν συζητούν για το περιεχόμενο της συνείδησής τους;

Είναι προφανές ότι μπορούμε να κρατήσουμε μέσα μας και να παρακολουθούμε τις σκέψεις, τα αισθήματα και τους πόθους μας.

Μπορεί να μισώ τον διευθυντή μου και να θέλω να πεθάνει, αλλά να θεωρώ σοφότερο να κρατήσω τα αισθήματά μου μέσα μου. Αυτός μπορεί μεν να το μαντεύει από κάτι κινήσεις που δεν μπορώ ν' αποφύγω να κάνω, πλην όμως οι σκέψεις μου δεν του αποκαλύπτονται.

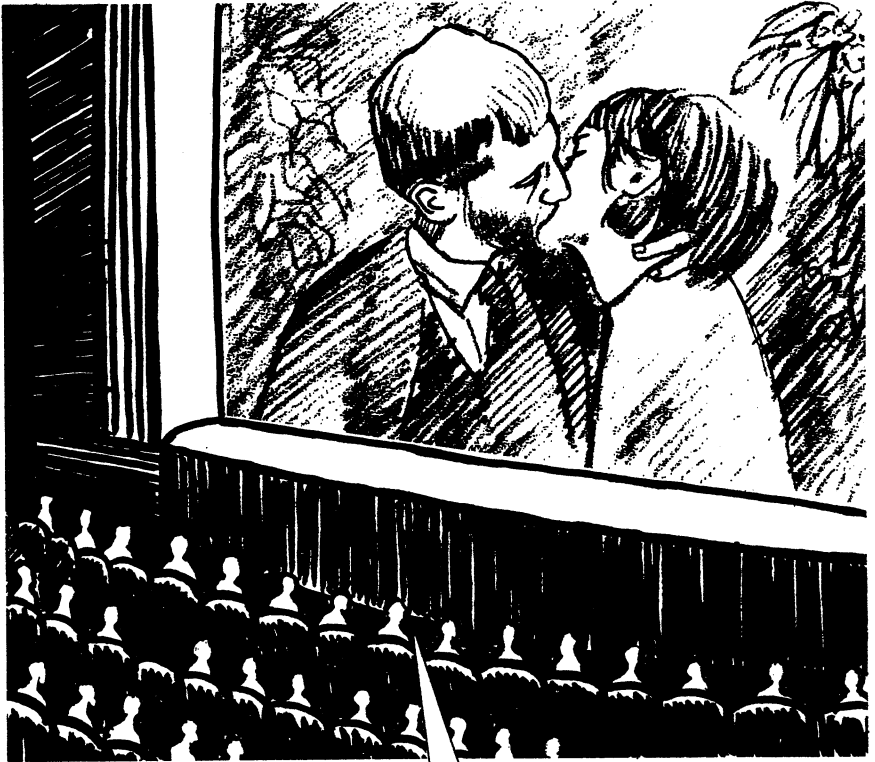

OSCAR ZARATE

Το να διατηρώ σκέψεις και αισθήματα μέσα μου δεν σημαίνει ότι τις βάζω ή τις κρύβω κάπου. Απλώς δεν τις εκφράζω.

Δεν μπορούμε να βρούμε τί είναι μες στο μυαλό των άλλων ανθρώπων με τον ίδιο τρόπο που βρίσκουμε τί υπάρχει στις τσέπες τους.

Το παιχνίδι του μαντεύματος γύρω από το τί έχεις στο μυαλό σου δεν θα μπορούσε να είναι παιχνίδι συντροφιάς. Οι εραστές, ωστόσο, μπορούν να το παίξουν. Γιατί αλήθεια;

Οι εραστές ΕΚΦΡΑΖΟΥΝ τα αισθήματα και τις σκέψεις τους ο ένας στον άλλον. Όταν, όμως, το κάνουν, οι λέξεις τους δεν αποτελούν εξωτερικά σημάδια μιας εσωτερικής κατάστασης.

Δεν είναι υποχρεωμένοι πρώτα να μάθουν τί νιώθουν ή σκέπτονται και κατόπιν να το πουν.

Οι σκέψεις και τα αισθήματά τους είναι ειλικρινή, και τα εκδηλώνουν ο ένας στον άλλο με το γλωσσοπαιγνιο των λέξεων και των χειρονομιών τους.

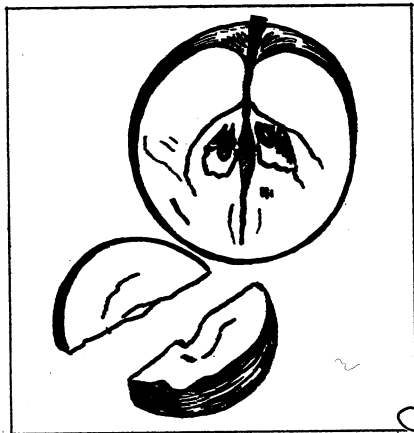
Ενώ σ' ένα πάρτυ ξέροντας κάλλιστα τί έχεις σκεφθεί, θα μπορούσες να το κρατήσεις μυστικό και κατόπιν να το παραδεχθείς ή να πεις κάποιο ψέμα, αν κάποιος τύχει και το μαντεύσει.

Αλλά κανείς άλλος δεν θα μπορούσε να γνωρίζει με βεβαιότητα τί σκέπτομαι εγώ πραγματικά, επειδή παίζεται γλωσσοπαίγνιο άλλο, που διαφέρει από την ειλικρινή έκφραση σκέψεων.

Όταν εκφράζουμε τις σκέψεις και επιθυμίες μας, αυτές δεν υπάρχουν σε κάποιον εσωτερικό κόσμο περιμένοντας να εκφρασθούν, έτσι μάλιστα ώστε να υπάρχει περίπτωση να είμαστε σωστοί ή όχι σχετικά μ' αυτό που εκφράζουμε.

Όταν π. χ. εκφράζουμε την επιθυμία για ένα μήλο, δεν μπορούμε να κάνουμε λάθος και να πούμε ότι η επιθυμία, που όντως υπάρχει στον εσωτερικό μας κόσμο, ήταν για μια μπανάνα!

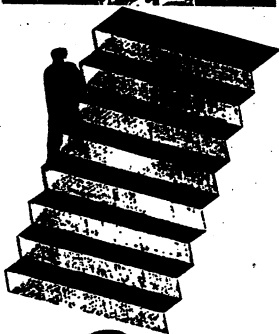
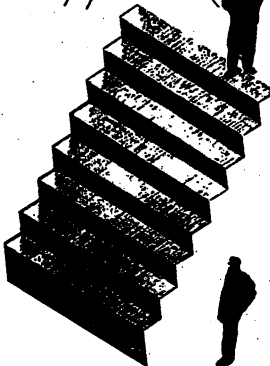
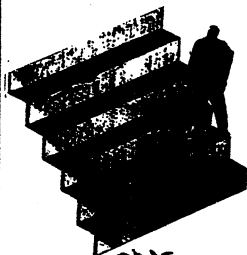
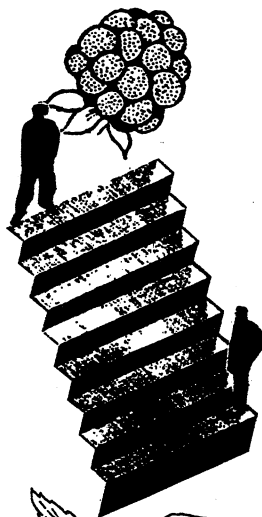
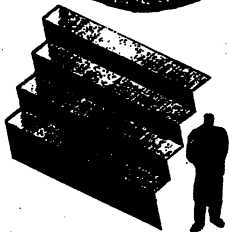
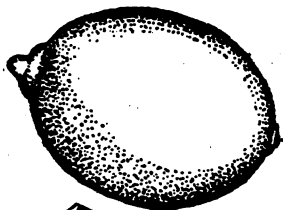

Αλλά, φυσικά, πολλές φορές συμβαίνει να αυταπατώμεθα, κι εμείς και άλλοι, για τα αισθήματα και τις επιθυμίες μας.

Αλλά αυταπατώμενοι ή υποκρινόμενοι, δεν είναι το ίδιο με το να κάνουμε κάποιο λάθος σχετικά με το τί υπάρχει στον εσωτερικό μας κόσμο.

Μπορούμε να πούμε ότι δεν γνωρίζουμε τί θέλουμε, σκεπτόμαστε ή αισθανόμαστε. Αυτό δεν σημαίνει ότι θέλω «χ» και δεν το γνωρίζω, αλλά μάλλον ότι δεν έχω αποφασίσει τί θέλω ή τί αισθάνομαι.

Τα γλωσσοπαίγνια εξαπάτησης και απόφασης είναι πολύ διαφορετικά απ' το να κάνεις λάθη σχετικά με το τί υπάρχει ή όχι μες «στο μυαλό».

Για να το καταλάβουμε καλύτερα ας σκεφθούμε τον πόνο.

Η εμπειρία της αίσθησης πόνου δεν είναι ότι υπάρχει ένα «Εγώ» που έχει κάτι.

Διακρίνω μίαν ένταση, έναν εντοπισμό κ.λπ. στον πόνο αλλά όχι σ' αυτόν που πονάει.

Τί πράγμα θα ήταν ο πόνος που κανείς δεν ΕΧΕΙ; Πόνος που δεν ανήκει σε κανέναν;

ΦΑΝΤΑΣΙΑ

Όταν λέω «πονώ», δεν διαλέγω το στόμα που εννοεί το «εγώ».

Δεν μπορεί να κάνω λάθος ως προς το ποιός υποφέρει απ' τον πόνο.

Δεν έχει νόημα να ρωτήσω: «Πώς το ξέρεις ότι εσύ 'σαι εκείνος που πονάει;»

Η φράση «πονώ» είναι σημείο πόνου και όχι αναφορά στη διαδικασία του πόνου που τελείται μέσα μου.

Η έκφραση «λυπάμαι», από την άλλη μεριά, δεν είναι σημείο, αλλά έκφραση ενός ιδιαίτερου πρότυπου στον ανθρώπινο βίο.

Η λύπη μου θα μπορούσε, π.χ., να εκφρασθεί σ' ένα ποίημα.

η διαίτημα
έρως μεφι
εα χείη,
μεφ φαντασιφι
ταει.
πι δρατο μεντο
ύχτιων φόντων,
να μεφ σκουν
των.
της νυκτος
πλοτο που παει
λέφτει ευτος
στα χείη.
αυτος ο αέρας
ως όλα - φως
κείν' η μορφή
749

αι σα να
ενον δροφ
σένα τω
οια μορδε
ναν' σαν
αόρα, τη
αυτος ο
ο προς τη
κι ομο να
για ενδ -
ομο βαθια
οζ' αν τον
κι ομο να
περ' ανι
(μαδως τη
βγομε αν της
τριμυια αυτου του μουσμου..

ΠΡΩΤΑ ΚΑΙ ΤΡΙΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

Υπάρχει ασυμμετρία μεταξύ των εννοιών του **πρώτου** και του **τρίτου προσώπου**, ασυμμετρία που έχει σημαντικές συνέπειες.

Τις εμπειρίες μας, απ' ό,τι φαίνεται, τις γνωρίζουμε, ενώ την εμπειρία των άλλων πρέπει να τη συνάγουμε.

Το να πεις «Γνωρίζω ότι πονάω» μπορεί να είναι λογική και εννοηματοωμένη πρόταση, αλλά είναι εντελώς ανόητη, επειδή ούτε το γνωρίζεις ούτε δεν το γνωρίζεις!

Η γνώση συνδέεται με την αμφιβολία και τη βεβαιότητα, τη μάθηση και την επινόηση, τη θεμελίωση και την επιβεβαίωση. Τίποτε απ' αυτά δεν εφαρμόζεται στον πόνο μου.

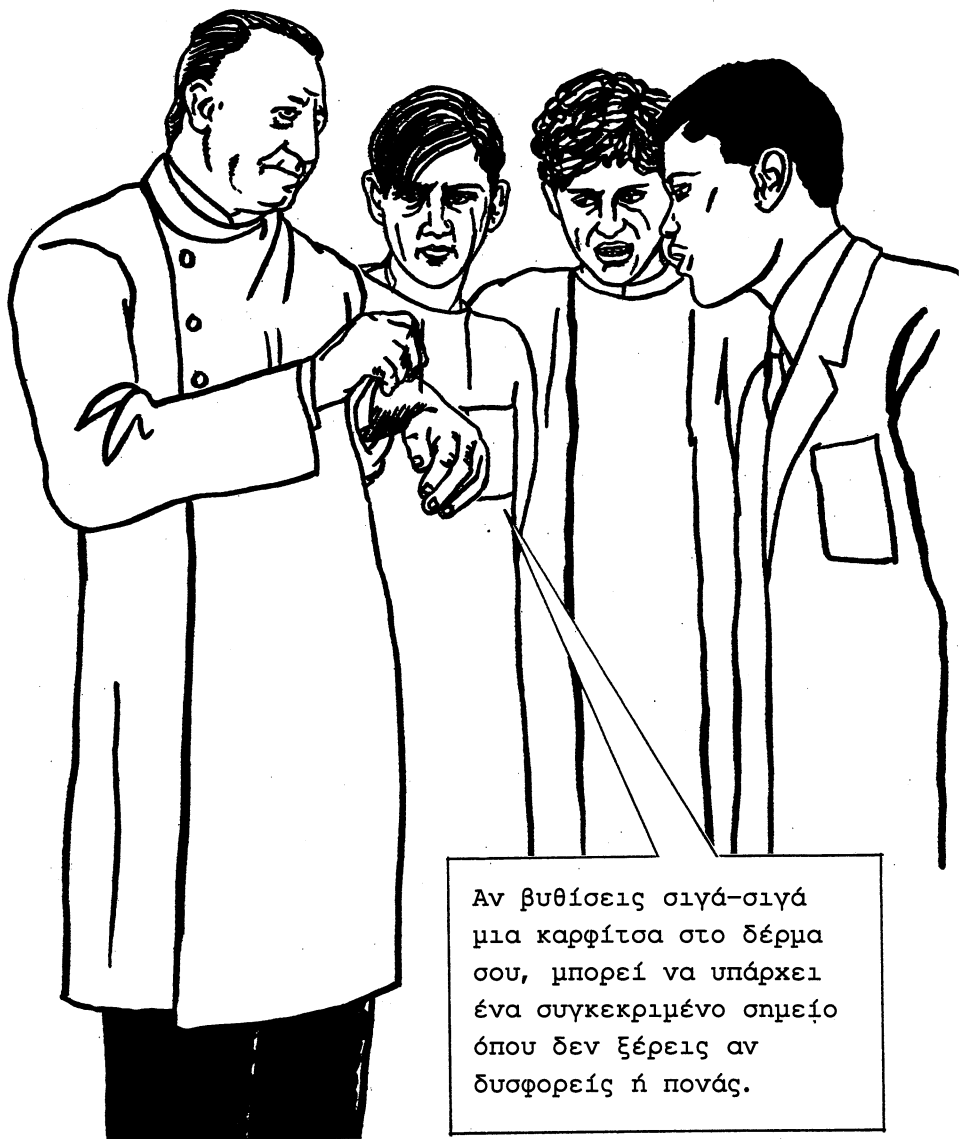
Δεν είναι ανόητο όμως αν πούμε «Γνωρίζω ότι πονάει», διότι εδώ μπορώ να το υποθέσω, έστω και εσφαλμένα.

Έχουμε την έντονη τάση να διαμορφώνουμε τη γνώση μας τη σχετική με τους πόνους, τις επιθυμίες και τα αισθήματά μας επί τη βάσει της γνώσης μας για άλλους ανθρώπους. Οι φράσεις «Πονώ» και «Πονάει» έχουν όμοια μορφή, αλλά διαφορετικές χρήσεις.

Η σχέση μας με τον εαυτό μας δεν βασίζεται στην παρατήρηση. Όταν πονάμε, εμείς μεν είμαστε μέσα στον πόνο, ενώ πρέπει να το υποθέτουμε για τους άλλους ανθρώπους.

Μερικές φορές μπορεί να μην είμαστε βέβαιοι για το πώς θα ονομάσουμε τα αισθήματά μας.

Αν βυθίσεις σιγά-σιγά μια καρφίτσα στο δέρμα σου, μπορεί να υπάρχει ένα συγκεκριμένο σημείο όπου δεν ξέρεις αν δυσφορείς ή πονάς.

Πλην όμως είσαι βέβαιος ότι έχεις **το αίσθημα** και καμμία άλλη μαρτυρία δεν θα σου πει ότι πονάς ή δυσφορείς.

Λίγο αργότερα μπορεί να πεις «Γνωρίζω ότι ΕΙΝΑΙ ΠΟΝΟΣ», κι αυτό έχει νόημα, επειδή η γνώση κατάγεται απ' την **έκφραση**, όχι απ' το αίσθημα.

Μπορούμε να πούμε «Γνωρίζω τί σκέπτομαι» ή «Γνωρίζω τί αισθάνομαι», εννοώντας ότι γνωρίζω ποια είναι η θέση μου.

Σ' ένα πάρτυ κάποιος ενθουσιάζεται...

Εδώ αναφέρομαι σε ό,τι σκέφθηκα· δεν διεκδικώ γνώση εκείνου που σκέπτομαι.

Οι ατελείωτες συγχύσεις γύρω από το μέσα και το έξω μπορούν να αρθούν με την προσοχή μας στα γλωσσοπαίγνια που παίζονται, όταν μιλάμε ο ένας στον άλλον.

Η κατανόηση προϋποθέτει όχι μόνο την άμεση γνώση, αλλά και την πολύτιμη και ανεκτίμητη μαρτυρία.

Η δυνατότητα προσποιήσεως, οι ιδιαίτερες ευαισθησίες και η τυφλότητά μας, οι λεπτές αποχρώσεις των κινήσεών μας, ο χρόνος—όλα παίρνουν μέρος στο παιχνίδι.

Σκέψου το χαμόγελο της Μόνας Λίζας ή πες τί ξεχωρίζει το χαμόγελο αυτό απ' το βεβιασμένο χαμόγελο, τη γκριμάτσα ή το κατσούφιασμα.

Πώς ξέρεις ότι κάποιος χαίρεται που σε βλέπει;

Πώς ξέρεις ότι κάποιος σ' αγαπά ή ότι εσύ τον αγαπάς;

Σίγουρα όχι με την παρατήρηση της έντασης του αισθήματος.

Εδώ χρειαζόμαστε λεπτά εξωτερικά κριτήρια, διότι η αγάπη ελεγχόμενη υπερβαίνει το χρόνο. Δεν πρόκειται ακριβώς για κάποιο «συναίσθημα» που μπορούμε να διαπιστώσουμε δια ταυτίσεως.

Μπορείς ν' αγαπάς κάποιον για μια ώρα, και κατόπιν ν' αδιαφορείς ολοκληρωτικά γι' αυτόν;

Το εσωτερικό δεν είναι κρυμμένο, αλλά στο γλωσσοπαιγνίο, που παίζουμε εκφράζοντας τον εαυτό μας, η βεβαιότητα αποκλείεται.

Το εσωτερικό δεν είναι ακατέργαστη πραγματικότητα, που μπορεί να χαρτογραφηθεί από ψυχολόγους, αλλά ένα κουβάρι εννοιών σχετιζομένων με το έσω και το έξω που βρίσκεται στη καρδιά της ανθρώπινης νόησης και κατανόησης.

Αν γνώριζα ότι είναι βέβαιο αυτό που αισθάνονται οι άλλοι (αν μπορούσαμε να δούμε το μυαλό τους), η ανθρώπινη ζωή, όπως την γνωρίζουμε, θα σταματούσε.

Οι ψυχολογικές θεραπείες στον αιώνα μας ζητούν να μάθουν είτε το έξω (μπηχαβιορισμός) είτε το έσω (ψυχανάλυση).

Αντίθετα, η βιτγκενστάινεια θεραπεία δεν σχετίζεται τόσο με τη γνώση, όσο με την αποσαφήνιση των γλωσσοπαιγνίων μεταξύ έσω και έξω.

ΒΛΕΠΟΝΤΑΣ ΑΠΟΨΕΙΣ

Τα τελευταία χρόνια της ζωής του ο Βιτγκενστάιν έγραψε πάνω στο θέμα «**βλέπω απόψεις**». Αν κοιτάξουμε ένα σχέδιο, όπως αυτό του λαγού-πάπια, πρώτα θα το δούμε σαν λαγό και κατόπιν, οπού η άποψη αλλάζει, σαν πάπια. Ή μπορεί να δούμε σ' ένα παζλ ένα δέντρο και κατόπιν ν' ανακαλύψουμε έναν κλέφτη στα κλαδιά του. Ή μπορεί να δούμε ένα πρόσωπο κι ύστερα να δούμε την ομοιότητά του μ' ένα άλλο.

Στη μουσική μπορεί ν' ακούσουμε έναν σκοπό και κατόπιν την ομοιότητά του με το κελάρημα κάποιου πουλιού —όπως συμβαίνει στην «προγραμματική» μουσική.

Σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις υπάρχει ένα παράδοξο, διότι, βλέποντας την αλλαγή της άποψης, βλέπουμε τη μορφή διαφορετικά, ακόμα κι αν η συνολική αίσθηση δεν έχει μεταβληθεί.

Η παρατήρηση απόψεων φανερώνει τον περίπλοκο χαρακτήρα της αίσθησης, της γνώσης και της ερμηνείας.

Όταν βλέπουμε τραπέζια και καρέκλες και άλλα οικεία μας αντικείμενα, δεν τα βλέπουμε ως ένα τραπέζι ή ως μία καρέκλα. Βλέπουμε γενικώς τραπέζια και καρέκλες.

Αλλά αν κάποιος, που κατάγεται από πολιτισμό που δεν διαθέτει λέξη (άρα και χρήση) για το τραπέζι, έλθει και ονομάσει στη γλώσσα του το τραπέζι μου «βωμό», μπορούμε να πούμε ότι εγώ το τραπέζι το βλέπω τραπέζι κι ο άλλος βωμό.

Μα τί είναι τελικά;

Υπάρχει αμιγής εντύπωση των εννοιών ή *εσωτερική εικόνα* που να μπορεί να χωριστεί από την ερμηνεία;

Λειτουργούν όντως αυτά τα παμπάλαια παραδείγματα *αίσθησης-εναντίον-σκέψης ή ερμηνείας*;

Κοιτάζω ένα ζώο και ερωτώ τον εαυτό μου: «Τί βλέπεις;» Απαντώ: «Έναν λαγό.» —Βλέπω ένα τοπίο· ξαφνικά περνάει ένας λαγός. Εκπλήσσομαι και θαυμάζω: «Ένας λαγός!»

Τόσο η αναφορά όσο και ο θαυμασμός αποτελούν εκφράσεις αντιλήψεως και οπτικής εμπειρίας. Αλλά ο θαυμασμός έχει διαφορετική έννοια απ' την αναφορά. Προέρχεται από μας. Η σχέση του με το βίωμα είναι όπως η σχέση πόνου-κραυγής.

Όταν φωνάζουμε «Ένας λαγός!», εκφράζουμε ένα βίωμα. Αυτό είναι διαφορετικό από τη συνηθισμένη αντίληψή μας, όπου περιγράφουμε ή αναφέρουμε τί βλέπουμε ή ακούμε.

436

Λαμβάνουμε ως δεδομένο ότι τα αντικείμενα, που συναντάμε, είναι ορισμένου είδους και ξέρουμε πώς να σταθούμε ανάμεσά τους.

Όταν προσλαμβάνουμε απόψεις, εκφράζουμε διώματα.

Υπάρχουν πολλοί τρόποι βιώσεως απόψεων. Το κοινό τους στοιχείο είναι η έκφραση: «Τώρα βλέπω το πράγμα ως ΕΚΕΙΝΟ»· ή «Τώρα το βλέπω κατ' ΑΥΤΟΝ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ»· ή «Τώρα είναι ΑΥΤΟ – τώρα ΕΚΕΙΝΟ»· ή «Τώρα το ακούω ως... – λίγο νωρίτερα το άκουγα ως...».

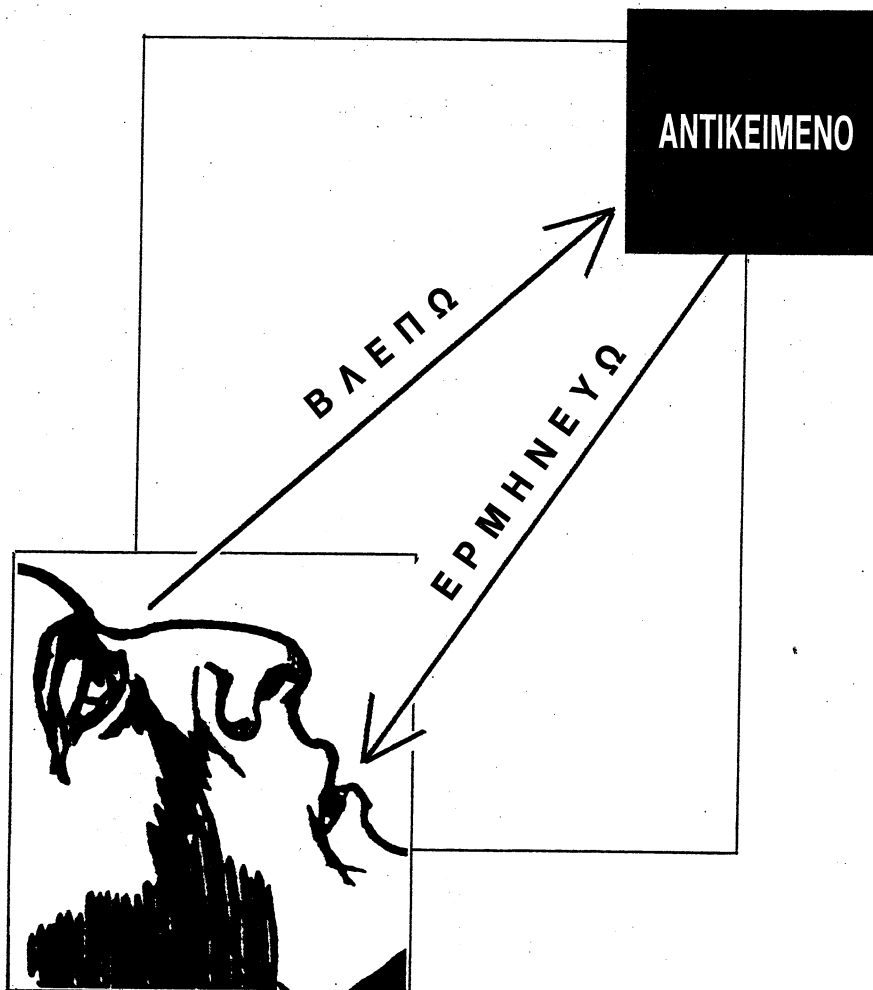

Αλλά η εξήγηση όλων αυτών των «εκείνων» και «αυτών των τρόπων» είναι ριζικά διαφορετική στις διάφορες επί μέρους περιπτώσεις.

Όταν βλέπουμε μια άποψη και θαυμάζουμε, δεν περιγράφουμε κάποιο βίωμα, αλλά κάνουμε μια αυθόρμητη ρηματική χειρονομία που αποτελεί την πρωταρχική έκφραση του βιώματος.

Άρα δεν βλέπουμε πρώτα κάτι και κατόπιν το ερμηνεύουμε.

Υπάρχει διαφορά μεταξύ **αναφοράς** αυτού, που έχουμε δει, και της **έκφρασης** μιας οπτικής εμπειρίας· αυτό όμως δεν σημαίνει ότι το να βλέπεις απόψεις αποτελεί ερμηνεία αυτού που λαμβάνει χώρα εκεί όπου βλέπουμε κανονικά.

ΤΥΦΛΟΤΗΤΑ ΠΕΡΙ ΤΑ ΝΟΗΜΑΤΑ

Ένα μέρος της σπουδαιότητας της πρόσληψης των απόψεων έγκειται στο γεγονός ότι μπορεί να είναι η εστία πρόσληψης της απόψεως λέξεις. Διότι οι λέξεις σημαίνουν με διαφορετικούς τρόπους. Σκέψου λ.χ. τα ευφυολογήματα και τα λογοπαίγνια.

Έτσι:

Πήγαν κι εκράξαν
στο νεκροθάφτη
κι εκείνος έκρουσε
τα σήμαντρα

Ή

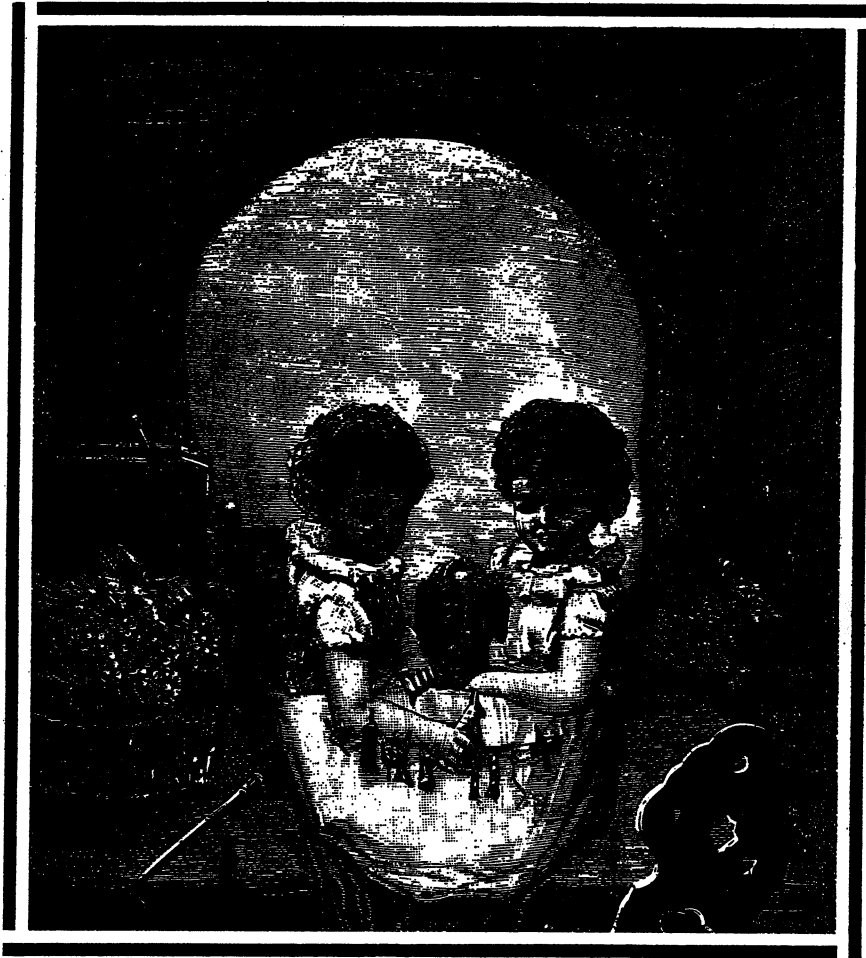
Τα τίναξε
τα πέταλα
τά 'φαγε
τα ψωμιά του

ή: ο Σαίξπηρ βάζει τον αιμόφυρτο Μερκούτιο, που ψυχορραγούσε, να λέει: «Ζήτησέ με αύριο και θα μ' έχεις φυτεμένο».

Ο Βιτγκενστάιν τρελαινόταν να σκαρώνει λογοπαίγνια στις επιστολές του.

Όποιος δεν είναι σε θέση να βιώσει το διπλό νόημα αυτών των λογοπαϊγνίων, είναι τυφλός ως προς τα νοήματα.

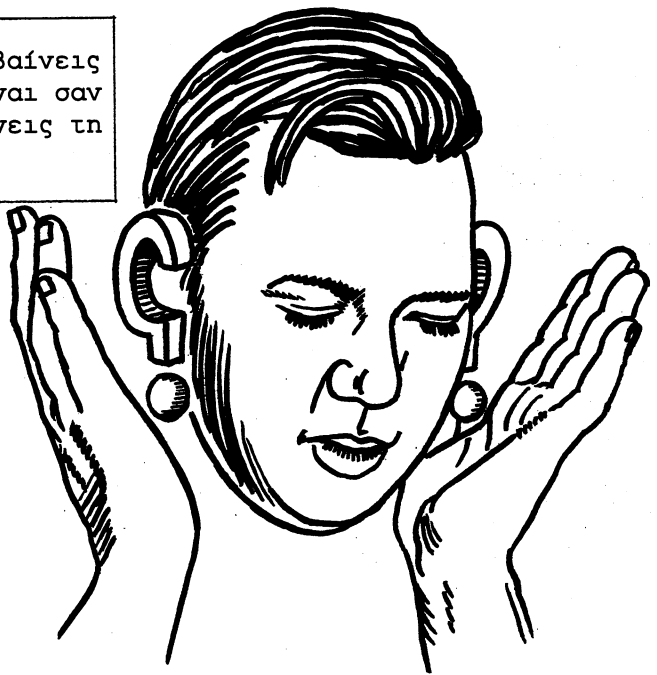
Το μόνο που μπορεί να κάνει, είναι να καταλάβει ένα νόημα τη φορά –μα έτσι δεν διασκεδάζει ο κόσμος!

Μοιάζει μ' εκείνον που δεν έχει αίσθηση του χιούμορ: που καταλαβαίνει την εξήγηση του αστείου, αλλά δεν γελάει.

Μπορεί ν' ακούει μουσική, όμως μουσικό αφτί να μην έχει.

Μπορεί να συνάγει τί παριστάνει ένας πίνακας, πλην όμως αδυνατεί να το δει κατ' ευθείαν ως το απεικονιζόμενο εκεί συγκεκριμένο αντικείμενο.

Το να καταλαβαίνεις
τη γλώσσα είναι σαν
να καταλαβαίνεις τη
μουσική.

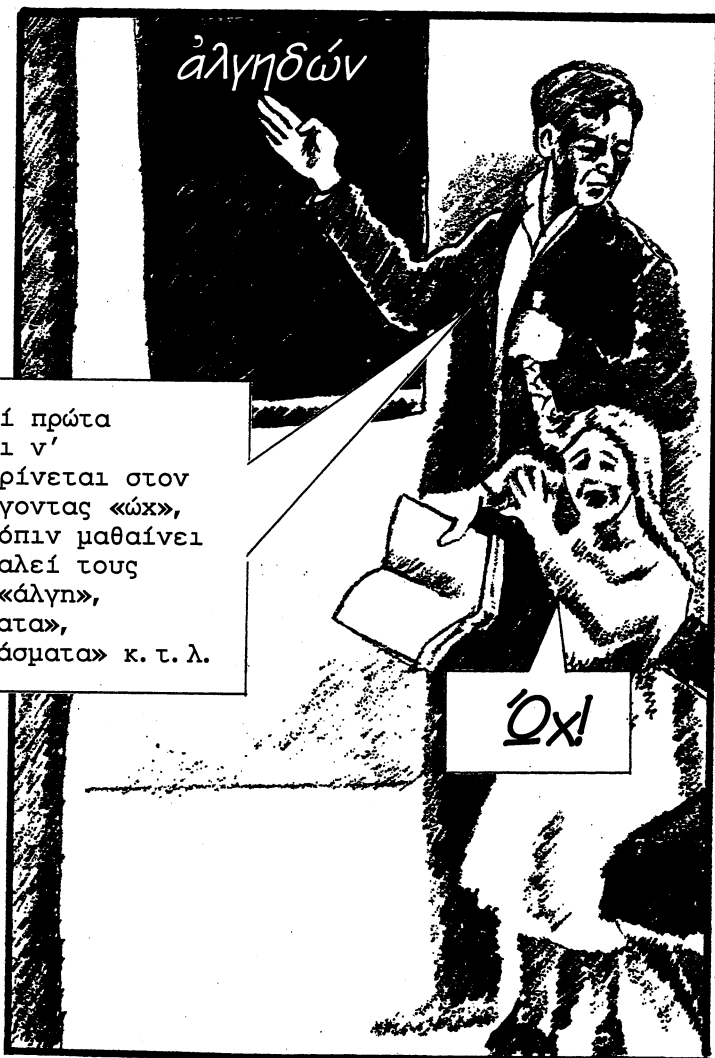
Η γλώσσα μεταφέρει πληροφορίες, ενώ η μουσική όχι· παρά ταύτα και η μία και η άλλη είναι εκφραστικές και απαιτούν λεπτές αποκρίσεις, προκειμένου να μεταφέρουν κατανόηση. Οι εν λόγω αποκρίσεις δεν εξαρτώνται από σαφείς κανόνες, αλλά από κατάλληλες απαντήσεις στα ερεθίσματα των απόψεων, στις διαφορές και τις ομοιότητές τους.

Ο ήχος των λέξεων, οι συσχετισμοί τους, η «εμφάνιση» και η ιστορία τους αποτελούν σημαντικούς παράγοντες εκφράσεως νοημάτων.

Πάρε τις λέξεις «φίλος», «σύντροφος», «συνάδελφος», «κολλητός». Όλες τους έχουν παρόμοιο νόημα, αλλά διαφέρουν ως προς την «εμφάνιση». Θ' ακουγόταν περιεργο να χαρακτηρίζε σ' ένα λόγο του ο Πρωθυπουργός κάποιον ως «κολλητό» του.

Το γεγονός ότι μπορούμε να βιώνουμε το νόημα των λέξεων, μας επιτρέπει να χρησιμοποιούμε τη γλώσσα δημιουργικά.

Όταν μια λέξη χρησιμοποιείται εκτός του συνήθους κειμενικού περιβάλλοντός της, δημιουργούνται νέα νοήματα.

Το παιδί πρώτα μαθαίνει ν' ανταποκρίνεται στον πόνο λέγοντας «ώχ», και κατόπιν μαθαίνει ν' αποκαλεί τους πόνους «άλγη», «σφαξίματα», «περονιάσματα» κ. τ. λ.

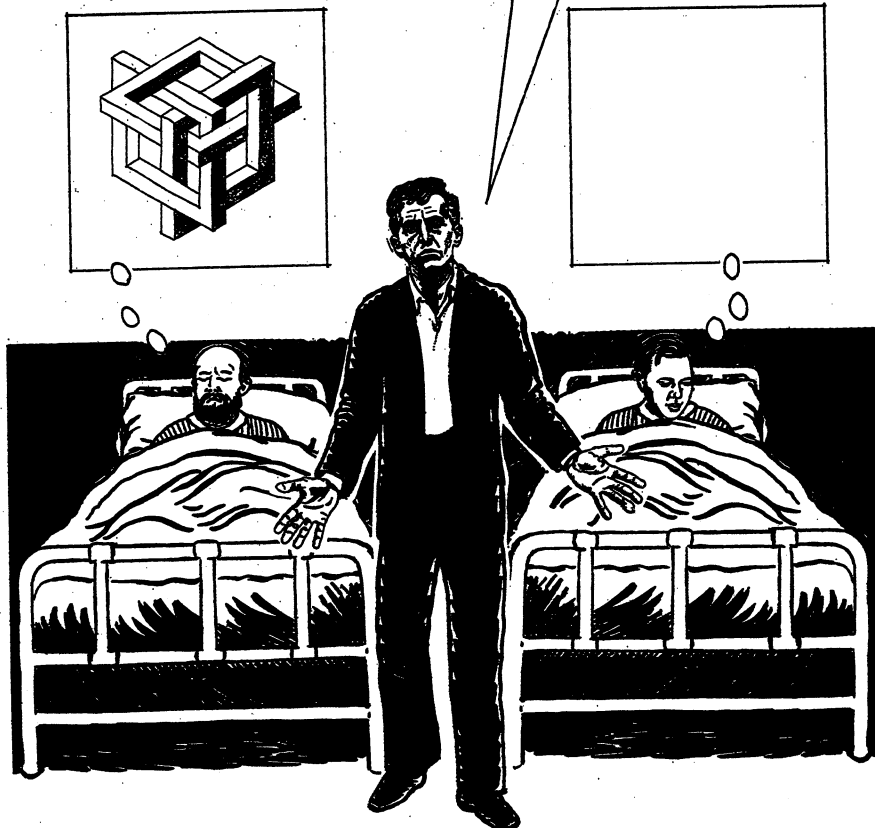
Όχι!

Για τον χαρακτηρισμό των αισθημάτων μας είναι σημαντικό να παίρνουμε λέξεις πρόσφορες σε μια συγκεκριμένη περίπτωση και να τους πορίζουμε νέες χρήσεις.

Η ποίηση εξαρτάται σε μέγιστο βαθμό από την εν λόγω ικανότητα. Άτομο τυφλό περί τα νοήματα δεν είναι σε θέση να την εκτιμήσει.

Σε ένα άτομο τυφλό περί τα νοήματα δεν λείπει κάποια αίσθηση των βιωμάτων ή η ικανότητα να ομιλεί και να εξηγεί, αλλά η ευαισθησία. **Αδυνατεί** να βιώσει νοήματα.

Αν συγκρίνω την έλευση του ΝΟΗΜΑΤΟΣ στο μυαλό κάποιου που ονειρεύεται, η συζήτησή μας είναι συνήθως ανόνειρη. Το «τυφλό περί τα νοήματα» άτομο θα μπορούσε να είναι κάποιος που μιλάει πάντοτε χωρίς όνειρα.

Το τυφλό περί τα νοήματα άτομο έχει απωλέσει την επαφή του με τη γλώσσα ως εκφραστικό μέσο.

Ενώ είναι σε θέση να πει τί προτίθεται να πει, αδυνατεί να εκφράσει τη βίωση του νοήματος των χειρονομιών που αποτελούν ουσιαστικό στοιχείο της έκφρασης των βιωμάτων μας.

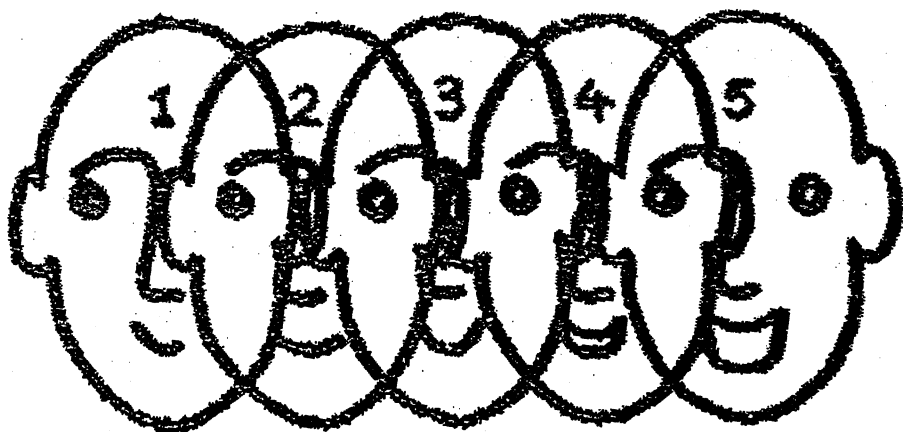
Είναι καταδικασμένο να διάγει πτωχευμένο εσωτερικό βίο.

Η στάση μου απέναντί του είναι στάση απέναντι σε μια ψυχή. Είμαι της ΓΝΩΜΗΣ ότι δεν έχει ψυχή... Το ανθρώπινο σώμα είναι η καλύτερη εικόνα της ανθρώπινης ψυχής.

Όταν κάποιος προσβάλλεται από αγενείς εκφράσεις, καταλαβαίνει διάφορους υπαινιγμούς, έχει αίσθηση του χιούμορ, συγκινείται από θλιβερές ιστορίες, φοβάται το θάνατο, μπορούμε να πούμε ότι έχει «ψυχή».

Οι εκφραζόμενες αντιδράσεις και χειρονομίες των ανθρώπων υπόκεινται σ' εκείνο το γλωσσολογικό που συνδέεται με τη «συζήτηση των ψυχών».

Εάν κάποιος, όταν χαμογελάσει, μπορούσε να πάρει πέντε μόνο διαφορετικές εκφράσεις στο πρόσωπό του και πάντα περνούσε κατ' ευθείαν απ' τη μία στην άλλη, εμείς δεν θα μπορούσαμε να του αποκριθούμε, όπως κάνουμε συνήθως σ' ένα χαμόγελο, και ίσως να αναρωτιόμασταν κιόλας αν έχει ψυχή.

Αν ένα
λιοντάρι
μπορούσε να
μιλήσει, δεν
θα το
καταλαβαίναμε.

Γειά χαρά!

Γιαυτό, αν φώναζε «γειά
χαρά!» την ώρα που το
τάιζαν στο ζωολογικό κήπο,
δεν θα ξέραμε πώς να το
εκλάβουμε (μολονότι τα
ελληνικά του θα 'ταν
θαύμα), διότι δεν μετέχουμε
στη δική του μορφή ζωής.

Μόνο ένα ανθρωπόμορφο λιοντάρι, σαν
αυτά των κινουμένων σχεδίων, θά 'χε
νόημα στην περίπτωση μας.

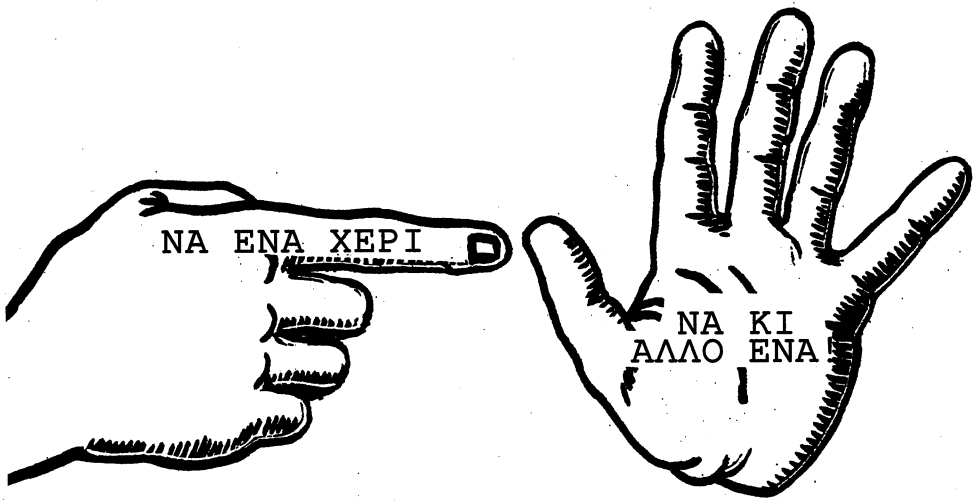
ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ

Στα δύο τελευταία χρόνια της ζωής του, γνωρίζοντας ότι έμελλε να πεθάνει, ο Βιτγκενστάιν ασχολήθηκε με το θέμα της βεβαιότητας.

Οι φιλόσοφοι στη δυτική παράδοση υποθέτουν ότι η γνώση μας βασίζεται σε θεμελιώδεις αυταπόδεικτες παραδοχές. Αν δεν μπορεί να γίνει αυτό, το όλο οικοδόμημα της γνώσης θα ήταν αβέβαιο και θα βασίλευε τέλειος σκεπτικισμός. Δεν θα ξέραμε καν αν ονειρευόμαστε ή όχι!

Η καρτεσιανή πρόταση *cogito ergo sum* –σκέπτομαι, άρα υπάρχω– αποτελεί πασίγνωστο παράδειγμα βεβαιότητας.

Ο Τζ.Ε. Μουρ, καθηγητής της φιλοσοφίας στο Καίμπριτζ πριν τον Βιτγκενστάιν, είχε προσπαθήσει να μετριάσει τη σκεπτικιστική αμφιβολία γύρω από το άπαν της γνώσεως σηκώνοντας τα χέρια του σ' ένα μάθημα και λέγοντας με τις κατάλληλες κινήσεις,...

...συνάγοντας απ' αυτό ότι γνώριζε με βεβαιότητα ότι **υπάρχουν** πράγματα έξω από τον νου. Ακριβώς ειπείν: δεν ονειρευόταν.

Στο βιβλίο του **Περί Βεβαιότητας** ο Βιτγκενστάιν συζητά το συμπέρασμα του Μουρ.

Ο Μουρ έφτιαχνε προτάσεις και ισχυριζόταν ότι εγνώριζε τη βεβαιότητά τους. Υπάρχουν πολλές τέτοιες προτάσεις, όπως π.χ. «Είμαι άνθρωπος», «Κάθομαι στο θρανίο και γράφω», «Δεν έχω πάει στον Άρη», «Είμαι ζωντανός», «Η Γη υπήρχε πολύ προτού γεννηθώ», κ.τ.λ.

Υπό κανονικές συνθήκες οι εν λόγω προτάσεις ούτε συζητούνται ούτε αμφισβητούνται.

Σε εξαιρετικές περιστάσεις, όμως, και θα συζητούνταν και θα αμφισβητούνταν. Γιατί μπορεί να 'ρθει εποχή που οι πιο πολλοί άνθρωποι **ΘΑ ΕΧΟΥΝ** πάει στον Άρη. Υπάρχουν καταπονημένοι άνθρωποι που συχνά λένε ότι είναι ψόφιοι και άνθρωποι που δεν νιώθουν καθόλου άνθρωποι, κ.τ.λ. Ακόμα και τα φιλοσοφικά ζητήματα έχουν τη θέση τους.

Κάθομαι μ' έναν φιλόσοφο στον κήπο· λέει και ξαναλέει «γνωρίζω ότι εκείνο εκεί είναι δέντρο» δείχνοντας ένα δέντρο δίπλα μας. Κάποιος άλλος έρχεται, τον ακούει, μας κοιτάει και εγώ του λέω: «Ο φίλος από δω δεν τρελάθηκε. Απλώς φιλοσοφούμε, μας κοιτάει». (ΠΒ 467)

Τώρα, κανονικά, εμείς όταν λέμε ότι γνωρίζουμε κάτι, παρέχουμε πειστικές εξηγήσεις της γνώσης μας. Αλλά όταν ένας φιλόσοφος, σηκώνοντας το χέρι του μπροστά στο πρόσωπό του, λέει ότι γνωρίζει, δεν μπορεί να παράσχει καμμία εξήγηση ότι αυτό είναι τόσο βέβαιο όσο το πράγμα καθαυτό που εννοείται ως η εξήγησή του.

Το ότι έχω δύο χέρια δεν είναι λιγότερο βέβαιο πριν τα δω, απ' ό,τι είναι αφού τα δω.

Τί απάντηση να δώσεις σε κάποιον που λέει «Πιστεύω ότι αυτό απλώς σε ενδιαφέρει, σαν να το ξέρεις»;

Έτσι το να λες «Γνωρίζω» σ' αυτές τις περιπτώσεις είναι άνευ νοήματος.

Σκοπός μας είναι ν' αποφύγουμε να ανταπαντήσουμε στη βεβαιότητα ότι κάποιος δεν γνωρίζει ότι εκείνο εκεί είναι δέντρο ή χέρι λέγοντας «Το γνωρίζω». Πρέπει να ακολουθήσουμε ένα μονοπάτι ανάμεσα στην αμφιβολία του σκεπτικιστή, ως προς το αν γνωρίζουμε οτιδήποτε, και στον δογματισμό του Μουρ, σύμφωνα με τον όποιον μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι γνωρίζουμε ορισμένα βασικά πράγματα ως βέβαια.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ-ΚΟΙΤΕΣ

Οι βασικές προτάσεις που έχουμε μέχρι τώρα συζητήσει καλούνται **προτάσεις-κοίτες**. Στην καθημερινή κουβέντα λαμβάνονται ως δεδομένες και δημιουργούν το πλαίσιο της καθημερινής μας συμπεριφοράς. Εκφράζουν το σταθερό πλην όχι παγιωμένο υπόβαθρο, από το οποίο εξαρτώνται οι πρακτικές τού να ρωτάς και να μαθαίνεις.

Το παιδί, π.χ., πρέπει πρώτα να συμμετάσχει σε μια δραστηριότητα, σ' ένα γλωσσοπαίγνιο για να είναι σε θέση κατόπιν να χρησιμοποιεί λέξεις όπως «γνωρίζω», «πιστεύω» και «είμαι βέβαιος».

Το παιδί κρατάει βιβλία και κάθεται στην καρέκλα πολύ πριν καταλάβει ότι τα πράγματα αυτά υφίστανται και ότι μπορεί να είναι βέβαιο γι' αυτά.

Μπορεί, όμως, ένα παιδί να πει ότι γνωρίζει ότι ένα δέντρο υφίσταται;

Μπορεί ένα παιδί να πιστεύει ότι το γάλα υφίσταται; Ή μήπως γνωρίζει ότι υφίσταται γάλα;

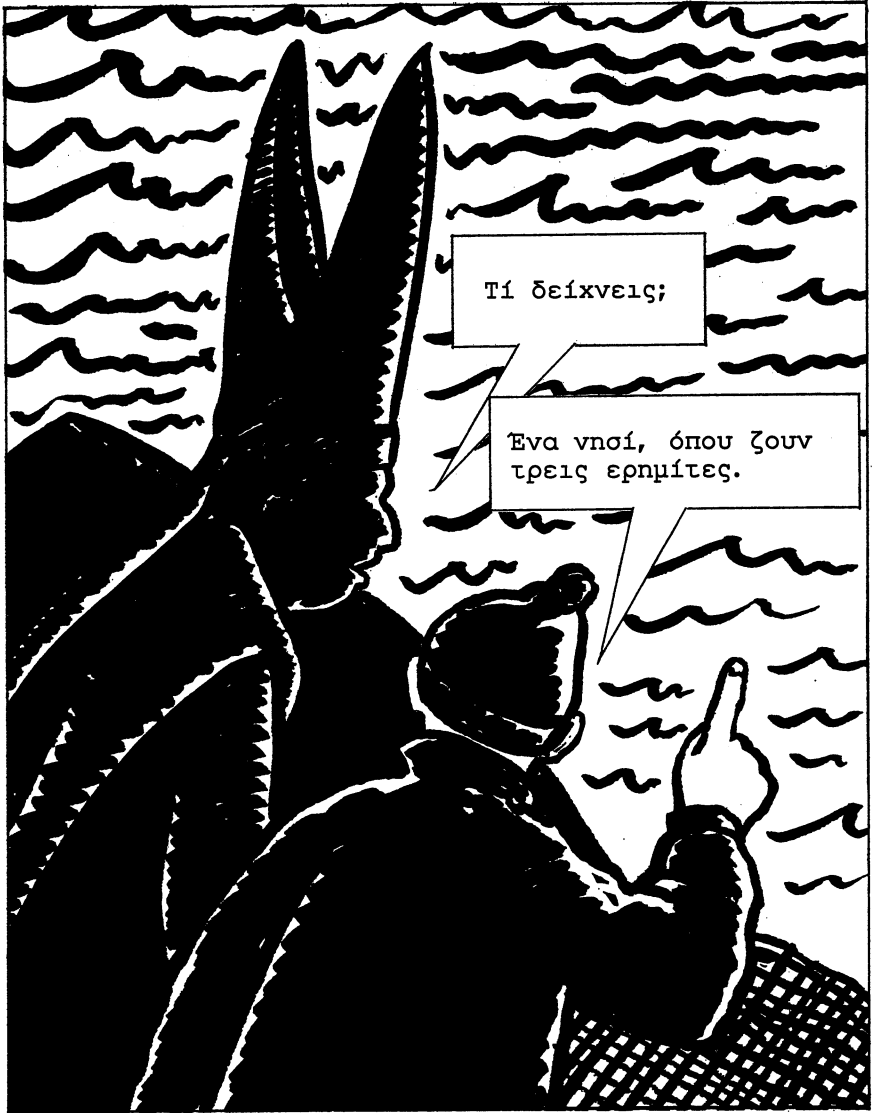
Οι γάτες γνωρίζουν ότι τα ποντίκια υφίστανται;

Ο Βιτγκενστάιν είχε εντυπωσιασθεί από τη ρήση του Γκαίτε: «Εν αρχή ην το γεγονός». Δεν πρόκειται για γνώση, αλλά για δράσεις και αντιδράσεις ζωτικές για το σχηματισμό των εννοιών και την επακολουθούσα εξέλιξη της γνώσης.

Οι προτάσεις-κοίτες, αν και δεν είναι μέρος της «κυκλοφορίας» της καθημερινής κουβέντας, προϋποτίθενται απ' αυτήν. Ούτε δημιουργούν τα θεμέλια της γνώσης όπως τα συνέλαβαν οι παραδοσιακοί φιλόσοφοι. Αποτελούν κρυμμένα μέρη μιας μεταβαλλόμενης ποικιλίας, ριζωμα μάλλον παρά παγιωμένο σύνολο θεμελιωδών πεποιθήσεων, πάνω στις οποίες μπορεί να δομηθεί η γνώση.

Ο Βιτγκενστάιν είχε γοητευθεί ιδιαίτερα από το διήγημα του Λέοντος Τολστόη «Οι τρεις ερημίτες» από τις *Εικοσιτρείς Ιστορίες* (1886). Το διήγημα αυτό τού παρουσίαζε το βάθος και τη σοβαρότητα των φιλοσοφικών προβλημάτων.

Ένας επίσκοπος είδε σ' ένα ταξίδι του έναν ψαρά να δείχνει κάτι.

Ο επίσκοπος δεν έβλεπε άλλο παρά νερά ν' αστράφτουν απ' τον ήλιο. Τελικά είδε το νησί και ζήτησε να πάνε εκεί για λίγες ώρες.

Εκεί βρήκε τρεις γέροντες να κρατιούνται απ' το χέρι. Ο ένας ήταν κοντός και όλο χαμογελούσε. Ο άλλος ήταν ψηλότερος και δυνατός, ευγενικός και χαρούμενος. Ο τρίτος ήταν ψηλός και βλοσυρός.

Ο επίσκοπος χαμογέλασε και όλη την υπόλοιπη μέρα του την πέρασε προσπαθώντας να τους μάθει το «Πάτερ Ημών».

Ο επίσκοπος γύρισε στο πλοίο του κι έφυγε. Όταν έπεσε το σκοτάδι, κάθισε στην πρύμνη και κοίταξε κατά 'κεί πού 'πεφτε το νησάκι.

Ξαφνικά, στο φωτεινό μονοπάτι που σχημάτιζαν οι αχτίδες του φεγγαριού πάνω στα νερά είδε κάτι άσπρο να λάμπει.

Το φως έφτασε πολύ γρήγορα κοντά του μέχρι που είδε τους τρεις ερημίτες να περπατούν πάνω στα νερά.

Όταν οι ερημίτες έφτασαν στο πλοίο,
μίλησαν κι οι τρεις με μια φωνή.

Δεν θυμόμαστε τίποτα από την
προσευχή που μας έμαθες. Μάθε
μας τñνε πάλι!

Ο επίσκοπος
σταυροκοπήθηκε.

Η δική σας προσευχή θα
φτάσει στον Κύριο,
άνθρωποι του Θεού. Εγώ
δεν έχω να σας μάθω
τίποτα. Προσευχηθείτε
εσείς για μας τους
αμαρτωλούς!

ΑΛΛΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Βιβλία του Βιτγκενστάιν

Το μόνο φιλοσοφικό βιβλίο, που έγραψε, είναι δύσκολο για τον μέσο αναγνώστη διότι προϋποτίθεται η καλή γνώση των συμβόλων της Λογικής: *Tractatus Logico - Philosophicus*, μετάφραση Θανάση Κιτσόπουλου, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1978.

Φιλικότερη στον αναγνώστη είναι η συλλογή παρατηρήσεων με τίτλο *Φιλοσοφικές Παρατηρήσεις*, μετάφραση Κωστή Μ. Κωβαίου, εκδ. Γνώση, Αθήνα, 1993.

Μερικά βιβλία του που κυκλοφορούν στα ελληνικά είναι: *Φιλοσοφική Γραμματική*, μετάφραση Κωστή Μ. Κωβαίου, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1994· *Το μπλε και το καφέ βιβλίο*, μετάφραση Κωστή Κωβαίου, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1984· *Παρατηρήσεις πάνω στα χρώματα*, μετάφραση Κωνσταντίνου Ι. Βουδούρη, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1989· *Αφορισμοί και εξομολογήσεις*, μετάφραση Κωστή Μ. Κωβαίου, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1993· *Πολιτισμός και αξίες*, μετάφραση Μυρτώς Δραγώνα-Μονάχου και Κωστή Μ. Κωβαίου, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1986· και *Φιλοσοφικές έρευνες*, μετάφραση Παύλου Χριστοδουλίδη, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1977.

Βιβλία για τον Βιτγκενστάιν

Πολλά έχουν γραφτεί για τη σκέψη του Βιτγκενστάιν. Μια καλή, ορθόδοξη εισαγωγή στη φιλοσοφία του είναι το βιβλίο του A. Kenny, *Wittgenstein*, Penguin, 1973. Το βιβλίο του J. Schulte, *Wittgenstein: An Introduction*, State University of New York Press, 1992, αποτελεί ίσως την καλύτερη εισαγωγή στο θέμα. Για όποιον θέλει να ερευνήσει τον *Tractatus*, ας δοκιμάσει το βιβλίο του H.O. Mounce, *Wittgenstein's Tractatus: An Introduction*, B. Blackwell, Oxford 1981.

Το τετράτομο έργο των G.P. Baker και P.M.S. Hacker, *Wittgenstein: An Analytic Commentary of the Philosophical Investigations*, B. Blackwell, Oxford, είναι θαυμάσια μελέτη, αλλά απευθύνεται μόνο σε ειδικούς.

Το βιβλίο του S. Cavel, *The Claim of Reason*, Clarendon Press, Oxford 1979, είναι πολύ καλό και αναφέρεται στη σχέση του Βιτγκενστάιν με τον σκεπτικισμό, την ηθική και την τραγωδία.

Στα ελληνικά έχουν εκδοθεί τα ακόλουθα βιβλία: Κωστή Μ. Κωβαίου, *Όλα κυκλοφορούνται μες στη γλώσσα. Δοκιμές στη φιλοσοφία του Wittgenstein*, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1995, και Βάσως Κινητή, *Kuhn & Wittgenstein*, εκδ. Σμίλη, Αθήνα 1995. Δες επίσης το βιβλίο του Γιώργου Κεντρωτή, *Θεωρία και πράξη της μετάφρασης*, εκδ. Διαυλος, Αθήνα 1996, σελ. 210-233 για τις περί νοήματος και γλωσσοπαιγνίων θεωρίες του Βιτγκενστάιν.

Βιογραφικά

Η προσωπικότητα του Βιτγκενστάιν γοήτευσε πολλούς συγγραφείς, γιαυτό και γράφτηκαν γι' αυτόν όχι μόνο βιογραφίες, αλλά (μέχρι) και ποιήματα. Ο φιλόσοφος ενέπνευσε επίσης ζωγράφους και μουσικούς.

Το πιο γνωστό βιβλίο είναι του Norman Malcolm: *Wittgenstein: A Memoir*, Oxford University Press, 1984. Αριστουργηματική είναι η αφήγηση του Thomas Bernhard, *Ο ανηψιός του Βιτγκενστάιν*, μετάφραση Δημήτρη Βάρσου, εκδ. ΕΣΤΙΑ, Αθήνα 1991.

Η καλύτερη βιογραφία είναι αυτή του Ray Monk: *Ludwig Wittgenstein: The Duty of Genius*, J. Cape, London 1990.

Για τη σχέση του *Tractatus* με τον βίο του Βιτγκενστάιν διάβασε το βιβλίο του Brian McGuinness, *Wittgenstein: A Life Young Ludwig (1889-1921)*, Penguin 1988.

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ο **Τζων Χήτον** σπούδασε Φυσικές και Ανθρωπιστικές Επιστήμες στο Trinity College του Καίμπριτζ, όπου παρακολούθησε μαθήματα του Μπέρτραντ Ράσελ. Ακολούθως ειδικεύθηκε στην Ψυχοθεραπεία και εργάστηκε 20 χρόνια κοντά στον R.D. Laing στο Philadelphia Association. Είναι ιδρυτικό μέλος της Guild of Psychotherapy. Έχει δημοσιεύσει πολλά ψυχολογικά άρθρα και δοκίμια.

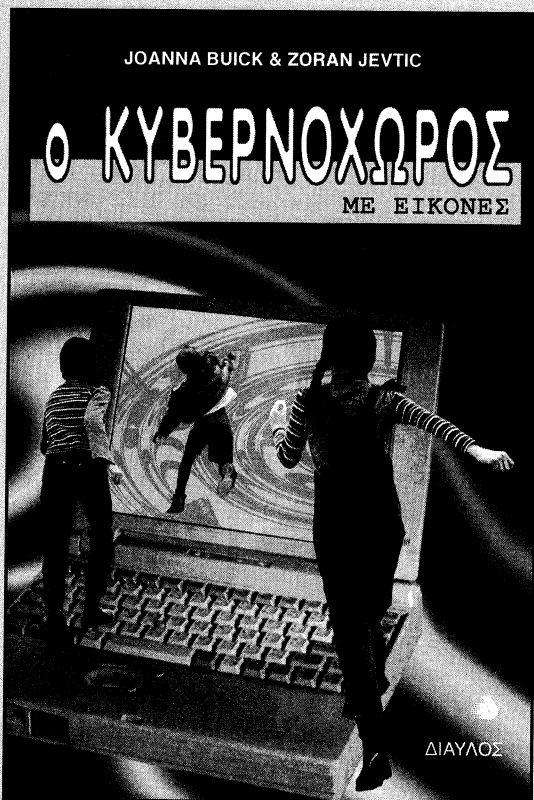
Η **Τζούντυ Γκρούουθ** είναι ζωγράφος σχεδιάστρια και εικονογράφος και η θεματική της αναφέρεται κυρίως στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις περιβαλλοντικές σπουδές. Έχει κάνει εκθέσεις στη Ρώμη και στο Παρίσι. Στην παρούσα έκδοση είχε και τη βοήθεια των συναδέλφων της Oscar Zarate, Josephine King Reuben Knutson και Howard Peters.

ΟΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΕΣ

Ο **Γιώργος Κεντρωτής** είναι διδάκτωρ Νομικής και αναπληρωτής καθηγητής στο Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου της Κέρκυρας.

Ο **Κυριάκος Κεντρωτής** είναι διδάκτωρ Φιλοσοφίας, Βαλκανιολόγος και ερευνητής στο Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου της Θεσσαλονίκης.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

JOANNA BUICK & ZORAN JEVTIC

Ο ΚΥΒΕΡΝΟΧΩΡΟΣ ΜΕ ΕΙΚΟΝΕΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

JOHN MAHER & JUDY GROVES

Ο ΤΣΟΜΣΚΥ
ΜΕ ΕΙΚΟΝΕΣ

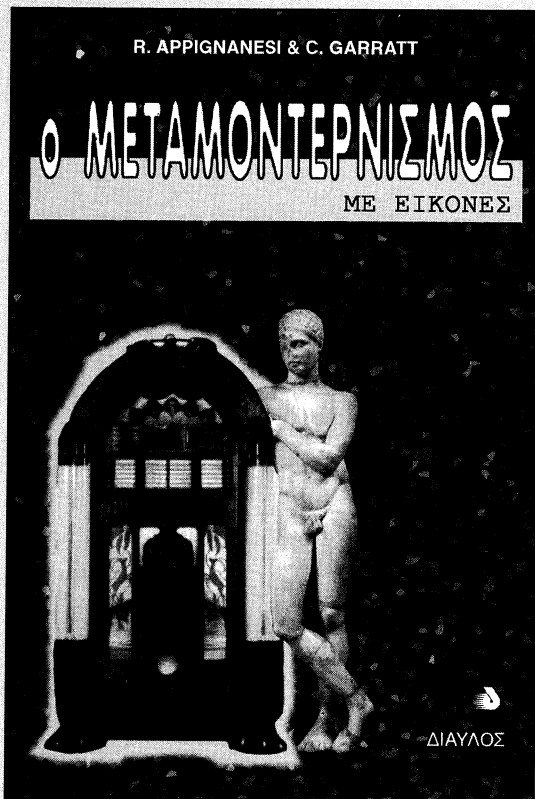
ΔΙΑΥΛΟΣ

JOHN MAHER & JUDY GROVES

Ο ΤΣΟΜΣΚΥ ΜΕ ΕΙΚΟΝΕΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

R. APPIGNANESI & C. GARRATT

Ο ΜΕΤΑΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ ΜΕ ΕΙΚΟΝΕΣ

